

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SAMLING AF MEDDELELSER
OM
PERSONER OG FAMILIER
AF NAVNET HVASS

AF F. HVASS

SUPPLEMENT II

AF

FRANTS JØRGEN HVASS

S U P P L E M E N T N R. I I
T I L
V Æ R K E T :
F. H V A S S :
S A M L I N G A F M E D D E L E S E R
O M
P E R S O N E R O G F A M I L I E R A F N A V N E T H V A S
A F
F R A N T S J Ø R G E N H V A S S
L Ø G U M K L O S T E R .

Copyright © F. J. Hvass
Ekspedition: F. J. Hvass, Markledgade 24, 6240 Løgumkloster
Tryk: Special-Trykkeriet Viborg a-s

ISBN 87-981132-0-8

I N D H O L D
af
S U P P L E M E N T II.

Forord og Indledning.

AFSNIT I. Jens Andersen Hvass, kapitel 1-5.

- Kapitel 1. Om kapitelsskriveren.
" 2. Om Jens Worm i Linaa.
" 3. Jens Andersen Hvass som student i København.
" 4. Jens Andersen Hvass i Aarhus.
" 5. Jens Andersen Hvass's børn.

AFSNIT II. Efterforskningen bagud fra 1630, kapitel 6 - 21.

- Kapitel 6. Undersøgelsens opgave, dens tidsafsnit og dens kapitelinddeling.
" 7. Om Jens Andersen Hvass's forældre.
" 8. Anders Jensen Skræder.
" 9. Om en senere Anders Jensen Skrædder fra 1700-tallet.
" 10. Særligt om Anders Jensen tømmermand.
" 11. Om bopælsspørgsmålet. Hvor i Skanderborg boede de to mænd Anders Jensen?
 I. Anders Jensen tømmermand.
 II. Anders Jensen Skrædder.
 III. Andre borgere i Skanderborg.
" 12. Særligt om Maren Terbensdatters mulige slægt.
" 13. Undersøgelserne i det stedlige område.
" 14. Hvass'er i Funder.
" 15. Andre personer i området - særlig med navnet Anders Jensen.
" 16. Anders Jensen i Tange.
" 17. Personer af navnet Hvass i Sejling.
" 18. Slægten Hvass i Storrिंग.
" 19. Slægten Hvass i Toustrup.
" 20. Personer af navnet Hvass i Røgen.
" 21. Hvass'er i Sorring.

AFSNIT III. Efterforskningen fra tidligere tid frem mod 1630, kapitel 22 - 34.

- Kapitel 22. Slægten Hvass til Ormstrup.
- " 23. Otto Krumpen.
 - " 24. Slotsfogeden på Hald.
 - " 25. Erik Hvass på Mors.
 - " 26. Overvejelser af det under 22 - 25 anførte.
 - " 27. Anders Hvass, dræbt 1546.
 - " 28. Jens Hvass.
 - I. Erik Lykkes fuldmyndige.
 - II. Mette Rosenkrantz's foged.
 - " 29. Per og Nes Hvass, Jens Hvas i Faistrup.
 - " 30. Beritte Hvasdatter, Anders og Jens Hvass.
 - " 31. Peder Hermansen Hvass.
 - " 32. Pastor Peder Hvass, Serup.
 - " 33. Regnskab i 1496 for Skanderborg.
 - " 34. Navnets tidligste forekomster.
 - I. Runestenen.
 - II. Sagaerne.
 - III. George Washington.
 - IV. Våbnet.
 - " 35. Noter.
 - " 36. Anvendte trykte kilder.
 - " 37. Register.
 - " 38. Trykfejl i Supplement nr. I.

F O R O R D .

Da jeg udarbejdede mit skrift: Supplement til værket: F. Hvass: Samling af meddelser om Personer og Familier af Navnet Hvas (forkortelse Fam. Hvas) overvejede jeg at indføje et afsnit V med overskriften: Kapitelsskriver Jens Andersen Hvass og hans forfædre.

Imidlertid lykkedes det mig ikke at finde noget afgørende holdpunkt i spørgsmålet om hvem hans forfædre nærmere var, og da tilføjede materialet manglede tilstrækkelig bearbejdelse, nøjedes jeg med at udgive, hvad jeg havde samlet om hans efterkommere.

Det nu foreliggende arbejde må jeg betegne som et supplement nr. II - uanset at det første supplement kun er betegnet som nævnt og ikke som supplement nr. I.

Det indeholder i afsnit I en beskrivelse af hvad der for tiden er mig bekendt om kapitelsskriveren, og herudover i afsnit II og III en redegørelse for de undersøgelser, der er foretaget vedrørende hans mulige ascendens. Jeg har bestræbt mig for tydeligt (og i selve teksten, for at lette eventuelle senere undersøgelser) at angive hvad der er mine kilder og at sondre mellem disse og hvad jeg mener, der kan udledes af dem.

Det vil af det følgende fremgå, at det stadig ikke er lykkedes at finde frem til det, jeg havde håbet, nemlig afgørende oplysninger om kapitelsskriverens ascendens. Men kan mit arbejde som materialesamling danne grundlag for en senere efterforskning, er dog noget af mit formål lykkedes. Muligt kan endda en skarpsindig læser, allerede i noget af det foreliggende se en sammenhæng, som jeg ikke selv har haft øje for. Jeg vil være glad for enhver henvendelse i så henseende, såvel som for oplysninger om andre kilder, der burde have været undersøgt, men som jeg ikke har kunnet overkomme at finde frem til.

Løgumkloster, den 18. marts 1980.

350-årsdagen for Jens Andersen Hvass's fødsel.

Frants Jørgen Hvass.

I N D L E D N I N G .

Som nævnt i indledningen til det første supplement, antoges det af Frants Hvass i Fam. Hvas, at vor slægt stammede fra Halland, og forfatteren gav den navnet Hallands - slægten. Han antog, at faderen til kapitelsskriver Jens Andersen Hvass var sognepræsten Anders Svendsen i Soderup, at dennes far hed Svend Andersen Hvass, som skulle være søn af Anders Hvass, der (1555) var "Schriffind" på Varberg, og som igen formentlig var søn af Lasse Hvass, der i 1493 til 1512 var borger i Kungsback i Halland, og som muligt kan være descendent af Mathias Hvas fra Thisted og en slægtning af Las Hvas, byfoged i Thisted i 1497.

Om disse personer m.v. henvises til siderne 101 - 113 og 90 - 91 i Fam. Hvas bind V.

Antagelsen blev imødegået i en artikel af F.C. Sommer i Personalhistorisk Tidsskrift 3 rk. 3 bind, 1894 side 281: "Er Præsten Anders Svendsen i Soderup Stamfader til Slægten Hvass?" Han påviser her, at præsten Anders Svendsen i Soderup ikke var fra Halland men fra Fyn, og at han ikke var en Hvass. Der er sket en forveksling mellem to personer, og også andre argumenter fremføres.

Han fastslår som konklusion, at spørgsmålet om kapitelsskriver Jens Andersen Hvass's herkomst endnu står åbent.

Besvarelsen kom imidlertid i 1908, da den kendte personalhistoriker, postekspedient i Aalborg, senere postmester i Hjørring, C. Klitgaard, fremdrog en række "Testamenter," d.v.s. gravtaler, i en artikel i Personalhistorisk Tidsskrift 5 rk. nr. 5, 1907 fortsat i 5 rk. 6. bind, 1908: "En Samling jydsk Testamenter fra o. 1681 - 1734."

En af talerne var holdt over Jens Andersen Hvass. (1908 side 169). Klitgaard anfører forsigtigt i en fodnote, at det er "antagelig kapitelsskriver Jens Hvas, der døde 1709".

Testamentene fandtes og beror fremdeles i Aalborg stiftsbibliotek og gengives i tidsskriftet i forkortet form som referat. Selve ordlyden gengives bagest, i nærværende supplements noter. Desværre er det, der vedrører Jens Hvass ikke fuldstændigt, idet slutningen mangler.

A F S N I T I

J E N S A N D E R S E N H V A S S

KAPITEL 1 TIL 5.

Kapitel 1.

OM KAPITELSSKRIVEREN.

Min far, H.H. Hvass (12) har efter de oplysninger, der er indeholdt i "Testamentet" og i Fam. Hvas (se I, 71, II 47-53, 64, 141-144, V. 113-118, 121 og 424) skrevet et udkast til en levnedbeskrivelse af kapitelsskriveren.

Far mente ikke der kunne være tvivl om at det er kapitelsskriveren, der omhandles i testamentet og anfører, at man på forhånd må anse de personalhistoriske oplysninger, der meddeles i et sådant testamente, for pålidelige. Han skriver:

Jens Andersen Hvass blev født den 18. marts 1630 . (Note) Efter opgivelserne af alderen ved hans død, skulle fødselsdatoen dog blive 20. marts. (Fam. Hvas II s. 47) Han fødtes i Skanderborg, og hans forældre var Anders Jensøn, borger i Skanderborg og hustru, Maren Terbensdatter. Om disses afstamning eller om Anders Jensøns nærmere virksomhed vides intet. Der kan gættes på at han eller hans tidligere slægt er tilflyttet Skanderborg fra omegnen. I så henseende kan opmærksomheden henledes på den i V 353 og 440 C nævnte Jens Søffrensen Hvass i Storring i Skanderborg len 1591 og Søren Huasz smstds.

Jens Hvass blev i sit 6 te år sat i den danske skole (formentlig i Skanderborg) og i sit 12 te år i den latinske skole smstds., hvis rektor var Simon Jensøn. 17 år gammel sendte faderen ham i 1647 til Aarhus Domscole, hvor han anbragtes i 3 die lektie og næste år i 4 de lektie. Ved Kyndelmisse 1649 blev han, "eftersom han var temmelig vel Exercerit i Musiquen" kaldet til Horsens skole af magister Anders Nielsen Regel. (Denne var født på Lolland 1615 og døde 23.12. 1661. Han blev i 1648 sognepræst til Aaby, Skeiby og Lisbjerg, se Wiberg).

- Det er ikke ganske klart, hvad denne omflytning har betydet. Skulle han hjælpe med undervisningen i musik eller var meningen den, at han bedre kunne ernære sig ved sang i Horsens end tilfældet var i Aarhus?

Han undervistes nu i Horsens latinske skole, først under nævnte rektor Regel, dernæst under rektor Mag. Laurs Ernstsøn (- Laurs Ernstsøn Baden, rektor 1636. Han blev 24.1. 1640 sognepræst for Stouby

og Hornum (Wiberg) og kan altså ikke have været Hvass's lærer. Men måske var Hvass løbedegn eller substitut hos ham i Stouby). Sidst blev han undervist under rektor, Mag. Claus Hverring (der blev rektor i 1656 og den 21.9. 1659 sognepræst i Hornborg-Tamdrup., (Wiberg.) Kan han så have været rektor for Hvass? Måske Hører.) - Efter fem års tid blev han endelig i 1653, 23 år gammel dimmitteret til universitetet, hvor han blev immatrikuleret den 16. maj (V s 115 note 6) og antog dr. Johannes Müller som privatpræceptor. Han tog derefter tilbage til Jylland og blev huslærer hos den "ærlige og agtbare mand", Jens Worm i Linaa. (Hvem dette var vides ikke, skriver far, se nu nedenfor.) Her forblev han i halvandet år".

Her afbrydes nu fars beretning, idet det vil være stedet at fortælle om Jens Worm i Linaa.

Kapitel 2.

OM JENS WORM I LINAA.

Da Jens Hvass som foran anført var blevet student i 1653, drog han til København, "hvor Hand blev kiendt dygtig at indskrivis i de Hederlige Studenters tall". Efter at have valgt en privatpræceptor, "forføyede Hand sig til sit fæderneland igein, og om Michaelis tider kom til den Erlig, Agtbare... Mand Jens Worm i Linaa at informere og forblef der Halfandet aar". (Citaterne fra testamentet).

Denne Jens Worm er udførligt omtalt af forfatteren Edv. Egeberg dels i nogle artikler i årbøger, udgivne af historisk Samfund for Aarhus Stift, navnlig 1928 side 3 ff. - dels i sit værk: Silkeborg Slot, bind I - III, 1923 - 24. Han nævner her både Jens Worm selv, hans far, Hans Worm, hans kone og hans børn.

Jeg refererer fra Egeberg:

Jens Worms far hed HANS WORM, og Jens Worm benævnes da også Jens Hansen Worm. Hans Worm var i 1616 (Silkeborg lensregnskab) "Dyrvogter" d.v.s. skovrider i Lysgaard herred med bopæl i Serup (Sierup). I 1618 blev han forflyttet til Linaa sogn, hvor der blev bygget et ret stort hus til ham. I 1623 (Kancelliets brev-bøger 4. januar 1623) fik han bestalling som dyrvogter her. Han

var sikkert velstående. Det nævnes som eksempel herpå, at han i 1622 solgte ti sider flæsk til slottet og at han i 1625 - 26 havde 11 svin i skoven. Han havde fæstet Kongens part af Skanderup kirketiende og tre engstykker ved Gern. Foruden sin løn fik han også indtægterne af en gård i Næsett - med skov til 80 svin - og et skovskifte i Linaa til 40 svin. Skoven i Linaa skiftede han med en gård i Gern, og ved et skifte med kronen fik han gården kvit og frit. På sine ældre dage havde han en gård i Linaa, Overgård, også kaldet Gandisgaarden eller Gansisgaarden. Han har muligt fået den som dyrvogterbolig og beholdt indtægten af den også efter at han i 1642 gik af som dyrvogter. Den har muligt haft en størrelse som en proprietærgård (11 tdr. hartkorn, Silkeborg slot III s.16.)

Hans Worm var dog ikke nogen helt sympatisk mand. I 1616 blev han anklaget for dårligt tilsyn med skovene bl.a. ved at have tolereret ulovlig skovhugst, og lensmanden fik ordre til at forfølge sagen strængt. Alligevel klarer han frisag. I 1629 får han en bøde for slagsmål med en kvinde (!), og det gentager sig i 1630. I 1636 har han en sag, hvorunder hans kone er sigtet for hæleri vedrørende noget sølv, hun har købt. Bøden er to køer til slottet.

Hans Worm levede endnu i 1651. Han anføres i dette år som ejer af gårde både i Linaa og Gern.

Hans søn var altså: JENS WORM i Linaa. Han fik i 1641 bevilgning til at drive kroen i Linaa. Ejeren af kroen og måske af Gandisgården var fru Vibeke Thott, (gift med Holger Rosenkrantz til Ørup, død 1658) og Jens Worm fik gården i hænde efter sin faders død.

Jens Worm har ikke, som sin far, gjort sig uheldigt bemærket til tingbogen. Men Egeberg påpeger (Aarhus stifts årbøger 1917 side 43), at medens hele herredet lå forarmet og ruineret efter krigen 1643 - 45, og medens sognene Linaa, Skanderup og Sporup var særligt medtaget, så var der een mand, der intet havde lidt under krigen: Jens Worm! Der nævnes ingen grund hertil, men med erfaringerne fra 2. verdenskrig in mente kan der let opstå en mistanke om "værnemageri". Det kan se ud, som han har været en mand, der har kunnet sno sig.

Jens Worm var gift med ANNE BERTHELSDATTER, der menes at være datter af Bertel Rasmussen, Linaa, der nævnes som Kannikkeskovfoged, hvori ligger, at han havde opgaver ved universitetets skove i Linaa.

I året 1662 må Jens Worm være død, for da nævnes Anne Berthelsdatter som enke, der sammen med sønnen, Bertel Jensen Worm stævner en mand. Egeberg mener, at enken sad inde med både kroen og Gandisgården og at hun har styret gården i fællesskab med sønnen.

Jens Worm og Anne Berthelsdatter havde 2 sønner og 3 døtre - og det er altså nok dem, Jens Hvass har været huslærer for:

1. Den fornævnte BERTEL, der ser ud til at have været den stabile overtager af gården. Senere nævnes han iøvrigt som skomager.

2. MORTEN Worm. Om ham siger Egeberg, at han var slægtens sorte får. (Han har altså nok lignet bedstefaderen). Han stævnes i 1667 for 12 rigsdaler mindre end 10 skilling, men der er intet til dækning. Senere blev han gift i Skive med enken efter Anders Nielsen, Christense Mogensdatter. De får fem børn, men så stikker Worm af fra det hele, efterladende en kriminel gæld.

3. En datter HEDVIG, gift med hr. Jost Lauritsen, Aaby, præst i Gylling (Wiberg).

4. En datter ANE og en datter

5. MAREN

En af disse blev gift med Thomas Andersen og en med Jochum Christensen Brou i Haarup.

Så vidt Egeberg. - Det har nok ikke været nogen nem bestilling at være huslærer i det miljø. Den besværlige bedstefar, Hans Worm har levet - eller var han død i 1653?, da Hvass kom. Familien har vel boet enten på Gandisgården eller i kroen, der lå omtrent ved siden af hinanden (se kortet i Aarhus Stifts Årbøger 1915 side 107). Men det er måske rimeligere at tro, at kromanden har boet på selve kroen.

I så fald har det jo sikkert ikke været noget helt roligt sted at undervise. - Og børnene har muligvis også været noget besværlige, navnlig vel Morten at slutte fra hans senere livsførelse. Hvad har bevæget Jens Hvass til at tage denne stilling og beholde den i halvandet år? Har der været slægtmæssig tilknytning til Worm eller hans kone? eller blot tilknytning til nære slægtninge i omegnen? Spørgsmålet må indtil videre forblive ubesvaret.

Kapitel 3.

JENS ANDERSEN HVASS SOM STUDENT I KØBENHAVN.

Beretningen om Jens Hvass fortsættes nu med et referat af fars og farfars beretninger.

Da Jens Hvass efter opholdet hos Jens Worm i Linaa kom tilbage til København, var universitetet påny åbnet efter den store pest.

Samtidig med at han fortsatte sine studier, fik han stilling som huslærer hos højagtbare og velfornemme mand Anders Pedersen ved Vandkonsten for at undervise hans og enken, Sigbret, Herman Willers børn. Han var derefter til examen publicum, hvilket vil sige, at han tog "anden eksamen", hvorefter han fik Communitetet, d.v.s. kosten på Helligåndsklosteret.

Jens Hvass omtales under en forhandling i Konsitoriums protokol af 19. september 1657. Han var blevet sin vært nogen husleje skyldig og blev derfor af værten indstævnet for Konsistorium. Han erkendte skylden og udstedte for den og en ældre gæld en obligation på 12 Dlr 1½ sk., som hans privatpræceptor, Dr. Johannes Müller undertegnede til vitterlighed. Som sikkerhed for betalingen vedtoges den hårde forholdsregel: At hans attestats og Dimis, altså hans embedseksamen, skulle forholdes ham, indtil han betalte!

Han har således ikke været nogen økonomisk velstillet student, og studierne blev nu afbrudt ved Svenske krigen i 1658 - 59.

Om studenternes forhold under krigen kan der henvises til det i Fam. Hvas II på side 49 berettede. Jens Hvass stod i september 1658 i studenternes regiments 4de kompagni i 10de rode under kaptajn Herman Friis. Han forekommer i denne periode igen i Konsistoriets retsprotokol fra 1658. En anden student, Søren Rytter, havde i beruset tilstand yppet klammeri med ham på posten. Søren Rytter blev derfor indkaldt for Konsistorium, men da Jens Hvass gav ham hånden til forlig og sagde, at han ikke havde noget over ham at klage, slap Søren Rytter med en formaning.

Jens Hvass var blandt dem, der meldte sig påny til krigstjeneste i januar 1659, og han har altså formentlig været blandt dem, der deltog i udfaldene og i forsvaret på voldene i den afgørende februarnat. - At han har været aktiv, ses nok bedst af testamentet - der desværre slutter på det faktisk mest spændende sted,

idet det hedder: "Han udstod meget ondt paa voldene nu med stor arbejde, nu med megen Heede, nu med Kuld, og imidl-"
Resten må man så gætte sig til.

Kapitel 4.

JENS ANDERSEN HVASS I AARHUS.

Som det anføres i Fam. Hvas II side 50 "er det ikke at undre over" at han efter krigen lod studierne ligge. Måske har han været legemligt og sjæleligt udmattet, måske har den foran omtalte gæld - temmelig strengt - hindret ham i at få embedseksamen. Det har formentlig været ham en sorg, men han har dog senere i livet kunnet glæde sig over at hans tre sønner alle blev teologiske kandidater. De to af dem blev endda provster, men det var efter hans død.

Hvad Jens Hvass har foretaget sig i den første tid efter krigen, vides ikke. Men han er flyttet til Aarhus og indgik her ægteskab med KAREN FRANTSDATTER. Hvor det er sket vides heller ikke sålidt som hvornår. Men det må antages at være sket i Aarhus hvor Karen Frantsdatter hørte hjemme, og tidspunktet har sikkert været i begyndelsen af 1662 eller måske sidst i 1661, idet deres ældste barn jvf. nedenfor, blev født i november 1662.

Karen Frantsdatter var født ca. 21. september 1635. Dette fremgår af Aarhus Domkirkebog, hvorefter hun døde (eller blev begravet i kirken) den 27. februar 1713, hvor hun er anført som "sal. Jens Hvasses enke" og hvor det angives, at hun var 77 år, 5 måneder og 6 dage.

Hun var datter af FRANTS JENSEN, om hvem det er oplyst, at han var skipper og borger i Aarhus og at han var død før 23.2. 1669, da bytingsprotokollen omtaler hans arvinger. I Aarhus tingbog 1669/70 bl. 58 a for torsdagen den 25.11. 1669, omtales et skiftebrev af 24. maj 1660 efter "forrige borger" i Aarhus Søren Jensen, og det nævnes her, at Søren Jensen havde en broder, "Frants Jensen, skipper og borger i Aarhus."

I Bytingsprotokollen for Aarhus (11.5. 1669 - 27.10. 1670 blad 24 a. for torsdagen den 23.2. 1669) omhandles et skøde fra Frants Jensens arvinger til skipper Dynis Nielsen.

Skødet vedrører ejendommen Fiskergade nr. 1 i Aarhus, hvor altså Frants Jensen må have boet. Salget har været forestået af Jens Hvass og der er udstedt fuldmagter fra Frants Jensens børn til ham. Man ser heraf hvem Frants Jensens børn var:

1. Jens Frandsen, borger i Horsens.
2. Mette Frantsdatter, gift med Peder Pedersen af Fredericia.
3. Karen Frantsdatter, gift med Jens Hvass.
4. Anders Frandsen. Han blev student i 1666 fra Aarhus (han betegnes i skødet som studiosus) og blev den 3. oktober 1679 sognepræst i Raarup. (Wiberg og Fam. Hvass II side 51).
5. Maren Frantsdatter, gift med Peder Erichsen, boende Skoufegaard.
6. Giertrud og
7. Anne, for hvilke to (de benævnes: Frandsdøtre) Jens Frandsen (1) under skiftet efter faderen og ved handlen om dødsboejendommen var beskikket som formynder.

Der blev udstedt følgende fuldmagter: Fra nr. 2 til nr. 1 dateret Horsens den 6.12. 1670. Fra nr. 4, Anders Frandsen til nr. 1. Den er dateret Horsens den 13.2. 1671. Fra nr. 1, Jens Frandsen til svogeren, Jens Andersen Hvass.

Rækkefølgen af arvingerne er ikke sikker. Men da nr. 1 blev formynder for nr. 6 og 7, har disse nok været de yngste og han den ældste. Karen, om hvem vi ved, at hun var født i 1635, var nok ældre end nr. 4, Anders, der må formodes at være født ca. 20 år før han blev student, altså ca. 1646.

Om beliggenheden af ejendommen, Fiskergade nr. 1, hvor altså Karen Frandsdatter kan antages at være vokset op sammen med sine søskende, oplyser tingbogen, at den på den ene side lå op til en gård, hvor Anders Lauritsen boede, og på den anden side grænsede til den skipper Jacob Michelsen iboende ejendom, og at den havde en "hosliggende Kaalhauffge, strechende sig lige med garden ud fra Addelgaden ned til Aaen".

I grundtaksten fra 1682 er på Fiskergadens nordre side opregnet løbe nr. 243 til 259. Heraf tilhørte nr. 259, en gaard og nr. 258, to boder: Anders Laursen, medens nr. 257, en gaard med

have tilhørte skipper Dines Nielsens arvinger. Fars hjemmelsmand til oplysningerne (dommerfuldmægtig C.J.T. Thomsen, Aarhus i et brev fra 1920'erne) gætter på at ejendommene opregnes fra vest mod øst.

Om Jens Andersen Hvass's senere tilværelse henvises til Fam. Hvas. Han boede i Aarhus, "hvor Hans Svane siden boede." (Nr. 35 på Meilgade) Hans Svane var hans svigersøn, gift med datteren Maren. Hvass blev kapitelsskriver i 1667 og havde denne stilling til 1687, da han var 57 år gammel. Hvad han derefter foretog sig til sin død den 12. januar 1709, da han var knap 79 år gammel, vides ikke.

Kapitel 5.

OM JENS ANDERSEN HVASS' BØRN.

I Fam. Hvas II side 51 skriver farfar, at Jens Hvass havde fem børn og at sønnen Anders Hvass, født 1. august 1665 formentlig var den ældste, samt at der formentlig var to døtre.

Dette kan nu korrigeres og suppleres med følgende:

1. Det ældste af børnene var Maren Jensdatter Hvass. Af Aarhus domkirkebog 1685 - 1728 (mikrofilm nr. 8027 - 28, meddelt 1975) fremgår det, at Maren Jensdatter Hvass, Hans Svanis, døde den 16. februar 1719 i en alder af 56 år, 2 måneder og 3 uger. Der tilføjes "D: C l: kirke pr. M." Hun er således - med det forbehold, at 16. februar måske er begravelsesdagen - født i november 1662. Angivelsen D: C l o.s.v. menes at betyde, at begravelsen er sket i kirken og at M. er et forbogstav på den, der har foretaget begravelsen. Forkortelsen er noget utydelig på mikrofilmen, men oplysningen om at hun blev begravet i kirken, stemmer med det i Fam. Hvas anførte.

I Nygaard's Samlinger, Rigsarkivet, er hun anført som: Maren Jensdatter Hvass, begr. 1719, 16.2.,56-2-3 (Aarhus Doms.kb.)

2. Anders Hvass, født 10. august 1665. Se Fam. Hvas II side 53 ff. Han blev præst i Serup og Lemming og senere provst i Hids Herred.

3. Frants Hvass, født ca. 1668. Se Fam. Hvas II side 64 ff. Han blev sognepræst i Tvis og Nørre Felding og provst i Ulvborg herred.

4. Jens Hvass, født ca. 1673. Se Fam. Hvas II side 85 ff. Han blev cand. theol. og forpagter på Vinderslevgaard og Lergrav.

5. Det yngste af børnene var en datter, der ikke har været kendt af farfar, Fam. Hvas II side 51. Det fremgår imidlertid af det under 1 om Maren nævnte sted i kirkebogen, at hun hed Cidsel Jensdatter Hvass, og at hun døde - eller blev begravet - den 24. februar 1702, i en alder af kun 26 år og altså før begge forældrene. Hun er således født i 1676. Som anført i Fam. Hvas blev hun begravet i Aarhus Domkirke og kirkebogen har samme tilføjelse som nævnt under 1. (D: C 1: kirke pr. M)

I Nygaard's Samlinger, Rigsarkivet, er hun anført som: Sidsel Jensdatter Hvass, begravet 1702, 24.2. 26 aar, Aarhus Dom-sogn kb. 295.

Det må formodes, at Jens Andersen Hvass har fulgt de almindelige opkaldelsesregler. (jvf. bl.a. "Meddelelser fra det danske Rigsarkiv 1906 - 18" side 471 ff. af Dr. V.A. Secher), således at hans datter Maren er opkaldt efter sin farmoder, Maren Terbensdatter og sønnen Anders efter sin farfar.

Frants er formodentlig opkaldt efter sin morfader (Karen Frantsdatters far). Jens har været opkaldt efter sin oldefader, Anders Jensens far, der må antages at have heddet Jens - eller måske tillige efter sin oldefader på mødrene side, Frants Jensens far, der nok også har heddet Jens. Men hvor navnet Sidsel hidrører fra, ses ikke.

Det bemærkes herved, at navnet Sidsel forekommer i slægten Worm i Linaa.

A F S N I T II.

EFTERFORSKNINGEN BAGUD FRA 1630.

KAPITEL 6 TIL 22.

A F S N I T I I .

Efter det foran omtalte har man nogenlunde fuld klarhed over kapitelsskriverens tilværelse. Men desværre er kendskabet til hans afstamning ikke fyldestgørende.

Imidlertid har både min far og jeg efter den anledning, testamentet gav, anstillet forskellige undersøgelser. Far gik selv, når der af og til var tid og lejlighed til det, på Rigsarkivet og i landsarkivet i Viborg, mens jeg for mit vedkommende fortrinsvis har modtaget bistand dels fra en række historiestuderende, der har efterset arkivalier for mig på Rigsarkivet, dels fra en medhjælp i Viborg, der havde sin daglige gang på landsarkivet. (Note) De eftersete kilder vil blive anført i det følgende.

Kapitel 6.

UNDERSØGELSENS OPGAVER, DENS TIDSAFSNIT OG DENS KAPITEL-INDELING.

Eftersøgningsopgaven kan formentlig bedst formuleres således: Der må ledes efter personer, der med hensyn til navn, bestilling og levetid kan sættes i forbindelse med Jens Andersen Hvass og hans forældre.

Personerne må være:

1. Maren Terbensdatter og hendes slægt.
2. Anders Jensen, hans eventuelle søskende, der må have heddet Jensen eller Jensdatter (kapitelsskriverens onkler og tanter) og hans eventuelle øvrige børn (kapitelsskriverens søskende), der må have heddet Andersen eller Andersdatter, muligvis også med navnet Hvass.
3. "En Jens Hvass," der kan være far til Anders Jensen og altså bedstefar til kapitelsskriveren.

Med hensyn til de tidsafsnit hvor de forskellige eftersøgte personer må have levet, er der plads for ret store spillerum:

1. MÅREN TERBENS DATTER: Sætter man hendes alder ved sønnens fødsel i 1630 til tidligst f.eks. 18 år og senest 50 år, må man med hensyn til hendes fødselsår lede i årene mellem ca. 1580 og 1612. Mest sandsynligt har hun vel været ca. 20 - 25 år, hvis

fødselen i 1630 var hendes første, hvad man ikke ved. Hun kan have fået døtre i forvejen, men man kan måske på grund af navnet gå ud fra at Jens Andersen Hvass var hendes første søn, opkaldt efter faderen Anders. altså med det "omvendte" navn: Anders's søn.

Han er formodentlig iøvrigt opkaldt efter sin farfar, der altså formentlig har heddet Jens Hvass, og som nok - efter de foran nævnte opkaldelsesregler - må være død, da opkaldelsen fandt sted. Var hun altså 20 - 25 år, skulle hun være født ca. 1605 - 10. Hun må formodes at være død før 1662, da det første barnebarn, Maren, opkaldtes efter hende.

2. ANDERS JENSEN: Antager man, at kapitelsskriverens far, Anders Jensen, var i sidste sandsynlige avlingsalder, ca 70 år, kan han være født (1630 ÷ 70) ca. 1560. Var han i den yngste sandsynlige avlingsalder f.eks. ca. 20 år, når vi til: ca. 1610. Yderpunkterne er altså ca. 1560 til ca. 1610. Hvis det, som omhandlet nedenfor, skulle vise sig, at det er tømmermand Anders Jensen, der er faderen, må der henses til, at denne havde arbejdet på Skanderborg slot fra 1614 til 1624. Da han ikke var ledende tømmer har han nok været ung, men dog voksen i 1614, altså ialtfald nok ca. 20 år gl. Dette giver som det ikke usandsynlige fødselsår: ca. 1594.

Efter testamentet var han i 1709 død "for lang tid siden". Det må formodes, at han er død før 1665, da barnebarnet opkaldes efter ham. Om tømmermand Anders Jensen i Skanderborg, ved man, at han var død i 1650.

Anders Jensens søskende, d.v.s. kapitelsskriverens eventuelle onkler og tanter kan være født mellem ca. 1540 og 1630 og have levet f.eks. 70 år, d.v.s. til 1610 - 1700.

Har kapitelsskriveren haft søskende, må de have eksisteret indfor den samme periode, som han selv. Men det kan tænkes, at der har været en større børneflokk, så tidsrummet må spredes til ca. 20 år til begge sider: fra 1610 til 1650 blandt fødte. Hvis de f.eks. har levet i 70 år, kan deres dødsfald søges mellem ca. 1680 og ca. 1720.

3. "En Jens Hvass", kapitelsskriverens farfar, må kunne søges - efter det foran anførte - mellem ca. 1490 (d.v.s. 70 år før 1560) og 1590 (d.v.s. 20 år før 1610). Det mest sandsynlige årstal vil - med en giftealder på 30 år - være: ca. 1570.

Hans eventuelle søskende kan være født mellem ca. 1470 og 1610. Har de levet f.eks. 70 år, kan deres dødsfald søges mellem ca. 1540 og 1680.

Undersøgelsen og dens resultater - eller mangel på sådanne - inddeles nu i følgende kapitler:

- Anders Jensen og Maren Terbensdatter i Skanderborg (nr. 7 - 12)
- Det stedlige område (nr. 13)
- Hvass'er i Funder (nr. 14)
- Andre med navnet Anders Jensen (nr. 15)
- Anders Jensen i Tange (nr. 16)
- Slægten Hvass i Sejling (nr. 17)
- Slægten Hvass i Storning (nr. 18)
- Slægten Hvass i Toustrup (nr. 19)
- Hvass'er i Røgen (nr. 20)
- Hvass'er i Sorring (nr. 21).

Kapitel 7.

OM JENS ANDERSEN HVASS'S FORÆLDRE.

Om kapitelsskriverens forældre, Anders Jensen og Maren Terbensdatter, ved man indtil nu kun, hvad der fremgår af omtalen af dem i den under Jens Andersen Hvass nævnte gravtale, "Testamentet" fra 1709. Det nævnes her, at de var "fromme og gudfrygtige," at faderen var den "Erlig og velagte Mand", ANDERS JENSEN, der var "Borger og Indvoner" i Skanderborg og at moderen var "den hederriige Dydsirede og Gudfrygtige Matrone", MAREN TERBENS DATTER. Det omtales, at de lod sønnen døbe og at de i 1636 satte ham i skole. Derefter nævnes faderen som den, der sætter ham i latin-skole og som den, der i 1647 forskikker ham til Aarhus. - Om man heraf kan slutte, at moderen i 1647 var død eller om det kun er fordi faderen handler som "familiens overhovede" får stå hen.

I Testamentet anføres det, at de "for lang tid siden i Herren ere hensovede". Efter de foran nævnte opkaldelsesregler kunne man først opkalde et barn, når den, hvis navn man ønskede brugt, var død. Altså må Anders Jensen antages at være død før den 10. august 1665 og Maren før november 1662 - og måske før 1647 da

faderen skikkede ham til Aarhus.

Af "stillingsbetegnelserne": borger og indvoner og "matrone" kan man sikkert slutte, at de ikke har hørt hjemme i de højere sociale lag, ialtfald ikke i embedsstanden eller den teologiske stand, og da slet ikke i adelen. Det samme ses af gravtalens omtale af navnet. Det er ikke "prægtigt og stort", men - heldigvis - et ærligt og godt navn.

I 1933 udgav overretssagfører Chr. Holtet i Skanderborg sin bog: Blade af Skanderborg Bys Historie. Han beskriver her blandt andet, hvorledes Skanderborg blev udbygget som fæstning i årene 1617 til 1620. Kongen, Christian den 4., påbød den 18. februar 1617, at han ville have Skanderborg slot lukket og befæstet med jordvold. Denne jordvold blev færdig i 1618, og der blev gravet en grav og opført en mur langs søen. Der blev skabt en fæstning efter den tids bedste mønstre. Alt dette har givet arbejde til en masse mennesker, og Skanderborg by blomstrede op. En skole blev grundlagt i 1617, og Holtet anfører, at en række nye borgere fik gård og grund og at der i årene 1617 til 1620 udstedtes skøder til blandt andet en række håndværkere. Disse skøder angiver forskellige rækker af ejendomme, der ligger ved siden af hinanden, og de angiver navnlig to håndværkere med navnet Anders Jensen. Det er dels Anders Jensen tømmermand og dels Anders Jensen Skræder.

Holtet mener (en korrespondance i 1933), at der i det relevante tidsrum i Skanderborg ikke har været andre end disse to borgere med navnet Anders Jensen.

Det må herefter blive opgaven at fremstille, hvad der vides om disse to forskellige personer med det samme navn: Anders Jensen.

Der begyndes med Anders Jensen Skræder, (kapitl. 8 og 9) der formentlig er den mindst sandsynlige som fader til kapitelsskriveren. Derefter fortsættes med Anders Jensen tømmermand (kapitl. 10) og i et særligt kapitel (11) omhandles forskellige bopæls-spørgsmål.

Kapitel 8.

ANDERS JENSEN SKRÆDER.

Første gang man hører om Anders Jensen Skræder er i det af Holtet side 17 og 19 omhandlede købekontrakt og skøde vedrørende en ejendom i Skanderborgs Adelgade. Herom henvises dog til det nedenfor i kapitel 11 anførte.

Næste møde er i 1642, hvor han bor i Skanderup. (d.v.s. i Skanderborg) I bilagene til lensregnskabet for 1642 - 43 er Anders Skræder mødt blandt tingsvidnerne den 4.11. 1642. På tinge (samme års bilag) er mødt en Anders Jensen. Min hjemmelsmand antager, at det er skræderen, da Anders Tømmermand ikke nævnes i tiden deromkring, og da de to tinghandlinger fandt sted med kort tids mellemrum henholdsvis den 4.11. og den 21.10. 1642. I 1643 træffes han i bilagene til slottets regnskaber for 1643 - 44 idet Anders Jensen Skræder boende for Skanderborg kvitterer den 20.7. 1943.

Herudover findes en Anders Skræder omtalt i en taksationsforretning fra 1661: Efter at Svenskekrigen havde forarmet landet, har man måttet se sig om efter skatteobjekter, og den 26. februar 1661 gav regeringen ordre til foretagelse af en taksation af alle faste ejendomme i købstæderne. Denne taksationsforretning er for Skanderborgs vedkommende bevaret i Rigsarkivet og gengives i en artikel af Chr. Holtet i "Østjydske Hjemstavn, 1949, side 130 - 134: Skanderborg i 1660.

Taksationen er foretaget den 24. april 1661 og giver en fortegnelse over indbyggerne i byen. Blandt disse nævnes: "Anders Schreder et Hus, er en gl. affældig Mand, haver ingen Næring, hans Børn betler. 6Dlr." - Derimod nævnes ingen tømrere og ingen Anders Jensen.

Denne oplysning kan måske kaste et vist lys over undersøgelsen: Kapitelsskriveren, Jens Andersen Hvass (hvis far vi eftersøger) kom til Aarhus - formentlig kun kort efter at Københavns belejring var ophørt (altså nok i 1659 eller 1660). Det kan ikke være ham, der har betlet i Skanderborg, da han i 1661 var en voksen mand, 31 år gammel. Han blev gift - forment-

lig i Aarhus - med Karen Frantsdatter ca. i slutningen af 1661, eller først i 1662 og må derfor have været vel konsolideret da taksationen blev foretaget i Skanderborg. Det kan - måske - have været nogle yngre søskende, der har betlet, men det synes ikke meget sandsynligt. Alligevel indeholder oplysningen ikke noget bevis i vores forbindelse.

Kapitel 9.

OM EN SENERE ANDERS JENSEN SKRÆDER - FRA 1700-TALLET.

Om den omhandlede Anders Jensen Skræder vides intet udover det anførte. Se dog kapitel 11 om bopælen.

Men i to artikler dels i Jydsk Historie og Topografi, 1893 - 95, side 448 ff. og dels i Aarbog for Historisk Samfund for Aarhus Stift 1911 siderne 106 og 108, omtales der en studiosus, der hed Anders Jensen Skræder af Horsens. Det omtales, at han og en "studenter" til den 17. oktober 1700 har været i samtale med Hr. Niels Sommer af Ørum, Hr. Anders Frandsen af Raarup (begge præster) og Jens Hvass. I den først nævnte kilde side 108 omtales det, at Hr. Anders Jensen Skræder, Studiosus, prædikede i 1701 i Ørum kirke til aftensang Paaskedag. Jens Hvass betegnes ikke som: "Hr."

Den omtalte Hr. Anders Frandsen er kapitelsskriverens svoger, jvf. foran. Hvem den her nævnte Jens Hvass er, ses ikke, og det er for undersøgelsens formål også underordnet, så en afgørelse får stå hen. Det kan være kapitelsskriveren, der i oktober 1700 ville være 70 år gammel og som meget vel kan have været i selskab med sin svoger, hr. Anders Frandsen af Raarup.

Men det kan også være kapitelsskriverens yngste søn, Jens Hvass, født i 1673, se Fam. Hvas II side 85 ff. Han var immatrikuleret i 1693 og kan lige såvel som faderen have været i selskab med Anders Frandsen, hans morbroder.

I Fam. Hvas kendes han først fra 1720, da han var forpagter på Vinderslevgaard. Men han var cand. theol. formentlig før 1700.

Imidlertid kendes der endnu en Jens Hvass, der var fuldmægtig i 1711 hos regimentsskriver, major Rasmus Holmer, Dallerup. (Se Chr. Heilskov og H.E. Jensen: Dallerup sogn i fortid og nutid, trykt i Ry (J. Jensen Skyttes bogtrykkeri) 1948, side 59.) Hæ-

rens arkiv har oplyst (i skrivelse af 4.4. 1978) at man kender Holmer men ikke Jens Hvass. Jens Hvass er tillige nævnt som fuldmægtig hos Holmer i 1718 (Nygaards samlinger).

Den mulighed synes at foreligge, at den sidst nævnte Jens Hvass fra Dallerup er identisk med Jens Hvass på Vinderslevgaard.

En fjerde mulighed synes noget fjernere: I Fam. Hvas V. side 213 og 215 ff. omtales under "Teppestrup-slægten" Jens Madsen Hvas, der var født i 1684 og var "fuldmægtig" d.v.s. godsforvalter på Friisenborg til 1733 og derefter ejer af Tulsted i Hellum herred. Han døde 1765. Men i 1700 da samtalen fandt sted, var han kun 16 år, og det er muligvis snarere denne Jens Hvass, der er identisk med regimentsskriver Holmers hjælper. Betegnelsen "fuldmægtig" og stedernes nærhed kunne pege i denne retning. Det er nu faldet mig ind, at denne hr. Anders Jensen, der hedder Skræder, kunne tænkes at være efterkommer af den Anders Jensen, der var skrædder i Skanderborg i 1639, jvf. foran. Hvis det kunne påvises, at der er et slægtskab her og altså at stillingsbetegnelsen fra 1639 for Anders Jensen er blevet til efternavn for hans efterkommer, vil der, da navnet Hvass fast går igen hos kapitelsskriverens efterkommere, være mulighed for et bevis for at det ikke er Anders Jensen Skrædder i Skanderborg, der er vor slægts stamfader: det må i så fald - hvis der kun var to i Skanderborg, der hed Anders Jensen, være tømreren, der er far til kapitelsskriveren.

Dette mulige slægtskab har jeg prøvet at få efterforsket ved nogle undersøgelser på Rigsarkivet. Min medhjælper har i en korrespondance i 1977 - 78 meddelt, at der i universitetets matrikel findes en Andreas Jensenius, der er immatrikuleret den 14.7. 1700. Han er betegnet som "Slesvicenus" (Birket Smith vol. II s. 255). I det håndskrevne register til Birket Smith's udgave af matriklen er det yderligere anført, at han muligvis kom fra Aarhus. I værket: Thomas Achelis: Matrikel der Schleswigschen Studenten 1517 - 1864 (København 1966) er han anført under nr. 4168 med henvisning til nr. 4127, og det anføres, at han stammer fra Tønder, er afgang fra skole i Kiel 29.4. 1699 og immatrikuleret ved Københavns universitet som "Slesvicensis" den 14.7. 1700. Det bemærkes videre, at dåben ikke er anført "in T." (i Tønder?) 1678 - 1682.

Hverken i Examen Artium-protokollen eller i Dekanmatriklen fra det filosofiske fakultet er der fundet relevante oplysninger. Det teologiske fakultets distinctionsprotokol (eller karakterprotokol) begynder først 1707. Der findes heri dog enkelte oplysninger tilbage til 1669, men en gennemgang frem til 13.12. 1710 har ikke givet resultat.

Kommunitetets matrikel er gennemgået til 1711 ligeledes uden resultat. Det danske kancellis materialer vedrørende den homiletiske prøve er ikke bevaret, bortset fra protokolrækkerne - registre og tegnelser. Derimod ville "Pedellens arkiv" ved Københavns universitet suppleret med nogle arkivalier fra det filosofiske fakultet muligt kunne bringe en afklaring af hans studier ved universitetet.

Undersøgelsen er dog ikke fortsat videre.

Kapitel 10.

SÆRLIGT OM ANDERS JENSEN TØMMERMAND.

Anders Jensen Tømmermand har været eftersøgt i Skanderborg lens regnskaber for 1614 til 1660. Det er konstateret, at han har arbejdet for slottet i uafbrudt rækkefølge som tømmermand, boende i Skanderup fra 1614 til 1625. Det var dog ikke som "slottets bestilte tømmermand", hvilken titel indehaves af en anden. I et andet lensregnskab nemlig Silkeborgs for 1615 - 16, nævnes en Rasmus Nielsen, der modtager penge for at have hugget skibstømmer som: "Kgl. Maytz.tømmermand". Denne betegnelse har heller ikke været nævnt i forbindelse med Anders Jensen. Efter 1625 forsvinder Anders Jensen fra selve lensregnskabet, (Skanderborg) men optræder af og til andre steder.:

Oldenregnskabet for Skanderborg har således: Anders tømmermand et svin på olden i Vrold skov (1625 - 26).

I bilagene til lensregnskabet for Skanderborg og Aakjær len for 1625 - 26 (bilag nr. 119) har Anders tømmermand sammen med to andre nemlig: Søffren Tømmermand og Rasmus tømmermand i Skanderup afgivet vidneforklaring den 13. januar om nogle svin, der

"Ehr omkommit wdi Murasser och søe".

I lensregnskabet for 1649 til 50 nævnes Anders tømmermand som død, men desværre er arvingerne ikke nævnt ved navn.

I jordebøgerne for Skanderborg len forekommer en Anders Jensen, boende "for" Skanderborg; han nævnes under den jord der er "formeret" i 1617, og han giver 2 skilling af en liden kaalhave, hvilket er nævnt i årene 1633 - 42 og 1646.

I regnskabet for 1649 - 50 gives der ham restance med betalingen.

Min hjemmelsmand anfører, at det kan tyde på at Anders Jensen er død inden 1. maj 1650, da regnskabet er afsluttet. Det er dog ikke sikkert, at det er Anders Jensen tømmermand, der har kálhaven, da ejerens stilling ikke er nævnt.

Det ser ud til at han er død indenfor regnskabsåret 1. maj 1649 til 1. maj 1650, da der jo formodentlig ikke vil blive givet henstand, når manden er død. Dog hænder det, at en person vedblivende nævnes som ejer, selvom man fra anden kilde ved, at han da har været død.

Kapitel 11.

SÆRLIGT OM BOPÆLSSPØRGSMÅLET, HVOR I SKANDERBORG BOEDE DE TO MÆND ANDERS JENSEN?

(Se til det følgende kortskitserne side 46ff.)

Noget af det, der har haft interesse både for min far, for mig selv og for min søn (henholdsvis nr. 13, 21 og 34) har været spørgsmålet om hvor Anders Jensen har haft sin bopæl.

Skanderborg var på den tid kun en lille by. Den blev kaldt Skanderup eller den blev betegnet som: for (d.v.s. foran) Skanderborg slot. Byen havde kun få gader: hovedgaden, der forløber omtrent nord-syd og som dengang sluttede mod nord, hvor der nu er torv og rådhus. Den har gennem tiderne haft forskellige navne: Storegade, Slotsgade, Adelgade og Søndergade (nævnt i til-

fældig rækkefølge). Ved dens sydlige del, altså nærmest ned til passagen over til slottet, gik mod øst gaden: Barakstræde, senere Louisenlund. Østligt og parallelt med Storegade gik - altså også nord-syd - gaden: Borgergade, der også har haft navnene Lillegade og Rosengade. Mod nord blev Lillegade og Storegade forbundet med den nuværende Skolegade, tidligere Antonistræde, hos Pontoppidan kaldet: Strædet til Lillegade. Dette stræde fortsattes mod øst - med en lille forskydning mod nord - af Præstegyden, også kaldet Søgade og Niels Madsens gang.

Der findes adskillige kort over byen i ældre tid, se bl.a.:Holtet side 216 (1620-rekonstruktion), Karl Hansen: Beskrivelse over Skanderborg by og slot (1677 og 1823), Pontoppidans Danske Atlas (1768), L. Thane, Skanderborgs historie (1830 - 1840), Trap, Danmark, 1879, side 97, 3. udgave 1904 side 89 og 5. udgave bind 20 side 465 og 483 (Reesen), samt Chr. Heilskov i Aarhus Stifts Aarbøger, 1908 side 36.

Som udgangspunkt for eftersøgningen efter Anders Jensens bopæl har vi haft min fars afskrifter fra Rigsarkivet af skøder på grunde i Skanderborg i 1617 og 1620. Skøderne er tillige beskrevet af Holtet i det foran nævnte værk, Blade af Skanderborg Bys Historie. Hertil kommer angivelserne i pastor Poul Jørgensens bog: Skanderborg Slotskirke (Grevas forlag 1972) hvori præsternes boligforhold nærmere omtales - samt forskellige andre kilder.

Vi kan nu først prøve at eftersøge Anders Jensen Tømmermands bopæl (I) og vil derefter anføre det lidt, der vides om Anders Jensen Skræders bolig (II). Sidst kommer en oversigt over nogle andre borgere i byen (III).

Se til det følgende kortskitserne på siderne 46 - 48.

I. Anders Jensen Tømmermand.

For Anders Jensen Tømmermands vedkommende kender vi det skøde (Jydske registre 1620 blad 325 b.) af 26. juli 1620, hvorved han erhverver sin ejendom i Skanderborg.

Fars afskrifter begynder med et andet skøde, nemlig kongen, Christian den fjerdes skøde (også af 26. juli 1620) til Morten Søffrensen. Kongen gør her vitterligt, at han "aff wor synderlig gunst og naade" skøder til Morten Søffrensen "et stycke Grund och

eiendomb, hand nu forbygget Haffuer udi Skanderup Bye ved vørt Slot Skanderborg, som er paa den Østergade mellom Anders Rasmussens og Søffren Tømmermands woning....." Det pålægges erhververen, at han skal bebygge stedet med en købstadsbygning, der skal have en sådan størrelse, at han deri kan "lossere vore Hoffgesind och Thienere naar vi der med woris hoff beliggendis ehre.....".

Det næste skøde udstedes til Hans Søffrensen Murmand med ordene: "udi lige maade".

Det har altså samme indhold som Morten Søffrensens og vedrører ejendommen "nest sønden for Hoffpredikantens residens". Grunden strækker sig 14 alen mod nord og syd og 56 alne "øster og vester neder aff backen til søen".

Herefter får Pouell Nielsen Hjulmand skøde næst synden op til fornævnte Hans Sørensen: 16 alen nord-syd og også her: " 56 alne i øster og vester neder aff backen til søen".

Det næste skøde i rækken mod syd er så skødet til "vores" ANDERS JENSEN "tØMBERMAND". Hans ejendom har en størrelse af 20 alne nord-syd - og ligesom de to foran nævnte: 56 alne øst-vest og også her: "neder af backen til søen". Han har også haft en "Kålhave", jvf. foran og nedenfor.

Beliggenheden af disse tre ejendomme ses altså i hovedsagen at være belyst i forhold til beliggenheden af hofprædikantens residens. - Hvor lå den?

Min far har her opstillet den hypotese - på et kort, han tegnede - at hofprædikanten boede på Storegade, hvor den nuværende præstegård har sin beliggenhed. Og han regnede derfor med at Anders Jensen tømmermand boede på Storegade, syd for hofprædikanten. Men han har herved overset, at præstegården i Storegade først blev opført i 1740 (se bl.a. Heilskov og Trap.)

Når man ser nærmere på denne sag, falder det i øjnene, at hofprædikanten ikke er den samme præst som sognepræsten og at de i 1620 må have haft hver sin bopæl eller residens.

Man kender sognepræsterne i Skanderborg (Wiberg og L. Thane) i den relevante tidsperiode. De var følgende:

1. Jens Frandsen til 1583. Han boede først i Skanderup, hvis præstegård imidlertid blev nedrevet efter kong Frederik den 2's befaling i 1561, formodentlig da han blev slotspræst (Wiberg III side 61). Præsten fik bolig på slottet men vist kun til 1563,

da han formentlig kom til Stilling præstegård.

2. Sognepræsten Povel Andersen Colding, 1563 - 1618 (Wi-berg III side 61). Han var født i Kolding 1551 og fik bestalling af 17.2.1584 (Kancelliets brevbøger). Han var tillige slotspræst, provst og canonicus. I bestallingen fastsættes det, at lensmanden foruden at yde ham løn "ved første lejlighed (skal) bygge ham en embedsbolig paa et belejligt sted ved slottet". En sognepræstegård i Skanderborg eksisterer altså ikke før 17.2. 1584.

3. Jørgen Pedersen Obel var fra 1611 til 1618 præst i Linaa og Dallerup og derefter fra 1618 (L. Thane, Skanderborgs Historie, 1908, side 23) præst i Skanderborg til 1639.

4. Jesper Hansen, udnævnt til prædikant og sognepræst til Skanderborg og Stilling den 30. januar 1639 til 1679.

5. Jørgen Hansen Seidelin, 1679 - 1688 (note).

6. Nicol Seidelin, 1688 - 1737.

Man kender også de kongelige confessionarii eller øverste hofpræster (Wiberg II side 99 ff.):

Fra 1578 til 1635 var navnene: Christopher Hieronimussen Knoff (eller Knoph), 1578 - 1592. (Når Poul Jørgensen, side 42, nævner at Hans Mikkelsen fra 1579 til 1583 var hofprædikant, må det erindres, at han boede ved Frederiksborg, hvor hoffet mest opholdt sig. (Dansk biografisk lexicon XI side 330), Niels L. Arctander, 1592 - 95, Poul A. Medelby, 1595 - 1597, Anders B. Dallin, 1597 - 1602, Christian J. Guldager, 1602 - 1607, Anders Mikkelsen Colding, 1607-08, A.C. Arreboe, 1608 - 1616, Hans Michelsen, 1616, M.J. Middelfart, 1616 - 1620, P.H. Sture, 1620 - 24, Morten Madsen, 1624 - 27, Christen Jensen, 1627 - 29 og 1630 - 35, J.C. Nisamus, 1629 - 30, J.P. Winstrup, 1635 - 38 og Jacob Madsen, 1638 - 45.

Wiberg har også (II side 108 ff.) en fortegnelse over "Danske Hofpræster og Hofprædikanter". Heri nævnes:

Anders Sørensen Vedel, 1568 - 80, og derefter fra 1580 til 1604: Jens Gjødesen, Albert Hansen, N.C. Arctander, Poul A. Medelby og Erik Andersen. Fortegnelsen går derefter umiddelbart videre men først fra 1735.

Som man ser, er præsterne fra Skanderborg ikke nævnt blandt hofprædikanterne i København. Det findes at måtte være evident, at hofprædikanten (Kgl. confessionarius) var en fra sognepræsten for-

skellig person selvom denne også blev benævnt som og optrådte som slotsprædikant, altså prædikant ved givne lejligheder for kongen. Den første havde hele landet som embedsområde, nemlig når han fulgte kongen på rejser rundt i landet, medens den anden havde sit begrænsede område, her: Skanderborg og Skanderborg slot.

Som et vidnesbyrd om hofprædikantens pligt til at følge kongen kan nævnes den bestalling, der under 9. september 1638 blev givet til Jacob Madsen (Mattisen), professor eloquentiæ i København, til at være hofprædikant. I bestallingen (se Kancelliets brevbøger) hedder det, at "han skal være forpligtet til personlig at være hos kongen, når det gøres behov også når kongen rejser nogetsteds hen og han faar tilsigelse at følge." I Kancelliets brevbøger anføres det ligeledes (22. marts 1639), at kongen vil holde paaske i Haderslev, og at Christian Ulrik skal blive der "med Hofprædikanten og Hoffolk til samme tid".

Som endnu et vidnesbyrd - der findes sikkert mange andre - kan der henvises til den nedenfor refererede sag om præsteenken, Anna Eriksdatter, der skulle holde rum parat til hofprædikanten, naar kongen og hans følge kom til byen.

Et vidnesbyrd om at hofprædikanten har virket i Skanderborg har man (Kancelliets brevbøger) i et missive af 7. april 1634 til Laurits Ebbesen Udsen, der var lensmand for Skanderborg len fra 1608 (Dansk Biografisk Lexicon XVIII side 1). Han fik her at vide, at hans tjener, Søffren Jensen, har fået bevilling til at aftinge for det lejermaal, som han har begået med et kvindfolk, som tjente her på faderbursstuen, ved at give 100 speciedlr. Pengene skal leveres til hofprædikant Dr. Christen Jensen, der må tage bevis for dem, "og siden lade Søffren Jensen og kvinden være fri for deres forseelse". Det ses her, at bødspørgsmålet, der må vedrøre en Skanderborg sag, er behandlet af hofprædikanten, ikke af sognepræsten, Obel (cfr. Poul Jørgensen side 48).

Foruden hofprædikanten har også kansleren haft en bolig i byen, og også denne boligs beliggenhed giver et fingerpeg for vores eftersøgning. De ældste danske arkivregistraturer, bind 1 side 275 omtaler et "Skiøde breff aff Skanderup bircketingh paa enn gaardt, liggendis vj Skanderop emellem canzelers och hoffpredikanterens gaard, aff Rasmus Søffrenszenn soldt Peder Mundt paa kong. maj^{tt}

wegne. Dateritt 1605".

Det vil altså sige, at der i 1605 lå en ejendom imellem hofprædikantens og kanslerens hus. Denne ejendom blev købt af Peder Mundt på kongens vegne. Peder Mundt var: lensmanden på Skanderborg slot fra 1604 til sin død i 1607 eller 1608 (Dansk Biografisk Lexicon).

Man kan - måske - gå ud fra, at kongen herefter har benyttet denne nyindkøbte gård til en udvidelse enten af kanslerens eller af hofprædikantens bolig. Ialtfald viser skødet, at de to boliger var naboer på hver sin side af den købte ejendom.

Hvis vi nu går frem i tiden fra 1605 til skøderne fra 1620, finder man et skøde udstedt fra kongen til en skødemodtager, hvis navn ikke er udfyldt. Han kaldes "N". Dette skøde er af 18. december 1620, og det drejer sig om "skøde og gaffue breff paa en pladz, woning, grund och eiendom der sammesteds liggendis, som er 15 alen øst-vest, nest vesten for Hoffpredikantens residens og femb og fyrge-tyffue allen synder og nør".

Dette skøde fra kongen til "N" er skrevet samme dag og straks efter et andet skøde til klejnsmed Mogens Berendtsen. Dette sidste drejer sig om en ejendom der ligger "nest østen fra wor Candzlers gaard". Grunden er på 45 alen i syd og nord og 15 $\frac{1}{2}$ alen i øst-vest. Også her pålægges det erhververen at bygge en købstadbygning med plads til hoffgesind og tjenerne.

Herefter kan grundenes rækkefølge fra vest til øst bestemmes: Først kommer "N", der er den næste: hofprædikantens nærmeste nabo mod vest. Efter hofprædikanten kommer Rasmus Sørensen, der ligger mellem hofprædikanten, og den næste: kansleren, hvis nærmeste nabo mod øst er Mogens Berendtsen.

Den kansler, der er tale om, er kongens kansler (i 1605 var det Christian Friis til Borreby (1556 - 1616) og i 1620 var det Christian Friis til Kragerup (1581 - 1639), altså ikke blot en lokal embedsmand, men en af landets højest rangerende standspersoner, til hvem der - ligesom til hofprædikanten - skulle stå en fornem bolig parat, når kongen holdt "hoflager" i byen. Dette understøttes af betegnelsen i Mogens Berendtsens skøde: "wor" kansler, og det fremgår umiddelbart af de nedenfor nævnte skøder til Clemend Clemendsen og til Anna Obel. Også Holtet (side 31), mener, at det var rigets kansler, det drejede sig om.

Skødet til Mogens Berendsen - næst østen for kansleren - siger, at grunden ligger "der sammesteds". Dette synes i dette skøde blot at hentyde til den lige foran nævnte stedsbetegnelse: i Skanderup ved vort slot Skanderborg. Men i det følgende skøde af samme dato (18. december 1620) til "N" gives skødet på en ejendom "der sammesteds". Også her kan det betyde blot at ejendommen ligger i Skanderborg. Men der kan muligvis i dette udtryk ligge, at grunden ligger samme sted, altså i samme gade som Mogens Berendsens. Udtrykket er dog for upræcist til at der kan lægges vægt på det og det bliver uden betydning, når vi ved, at hofprædikantens og kanslerens huse i 1607 lå på hver sin side af Rasmus Sørensens hus, der blev købt af kronen.

Om beliggenheden af kanslerens bolig kan der yderligere henvises til omtalen i Skanderborg lens hovedregnskab for 1620, der omtaler to kålhaver, tilhørende to snedkere, Peder Nielsen og Mikkell Rasmussen, der boede i Lillegade og som omtales nedenfor under: III, andre borgere i Skanderborg. Deres kålhaver lå ved kanslerens gård.

Vi ved altså nu, hvem der var naboer til hofprædikanten og hvor Anders Jensen boede i forhold til hofprædikanten. Men i hvilken gade var det?

Her anfører Holtet (side 9), at gaden "Præstegyden" har fået sit navn fordi sognepræsten har haft sin bopæl her. Poul Jørgensen slutter sig hertil (side 43).

Imidlertid kunne det vel tænkes, at Præstegyden havde fået sit navn ad anden vej: f.eks. fra hofprædikanten - eller måske fra en kapellan? (Det ses iøvrigt ikke, hvornår navnet er opstået). Det bliver af den grund nødvendigt at prøve om muligt at finde ud af, hvor sognepræsten boede.

Om denne bolig haves forskellige oplysninger:

1. Wiberg fortæller, at pastor Obel var gift med Anna Eriksdatter og at han i 1627 tog flugten med hustru og børn ved det fjendtlige indfald. Dette bringer i erindring, at trediveårskrigen har sat sine frygtlige spor også i Skanderborg. De forskellige egne og fremmede - tropper har plyndret og hærget byen og brændt og ødelagt dens huse, således at byens udseende kan have ændret sig betydeligt siden de nye huse blev bygget i 1617 - 20. Ødelæggelserne er også gået ud over både hofprædikantens og kanslerens

boliger.

Da nu pastor Obel var død, fik hans enke ved åbent brev af 3. januar 1639 (Kancelliets brevbøger) bevilling til på livstid at bruge det gamle hus, der endnu står af den residens, som hofprædikanten plejer at have sit ophold i, når der holdes hoflager i Skanderborg, med tilhørende jordsmon, saa hun kan have sin bolig og husførelse deri - når hun har afstået den residens, hun nu beboer d.v.s. præstegården til den slotspræst, der er kommet i stedet, da hun ikke har noget sted at flytte hen.

Der knyttes imidlertid den betingelse til, at hun efter sit eget tilbud skal lade samme ejendom - formentlig den, hun flytter hen i - bebygge og istandsætte og skaffe værelser deri, saa at kongens hofprædikant kan logere der, når kongen holder hoflager.

Dernæst gives der hende bevilling til "et lille stykke hus, som staar ganske for fald" til hjælp til bygningen. Dette hus står tilbage af den gaard, i hvilken kongens kansler før fjendens indfald plejede at have sit ophold. Lensmanden skal lade Anne Eriksdatter faa samme jordsmon og huse paa livstid. (J.R.9.321 b.)

De oplysninger, der indeholdes i denne skrivelse, synes mig at bekræfte det foran anførte: der har været to præsteboliger: "det gamle hus", der har været til brug for hofprædikanten, og hvor fru Obel nu flytter hen - fra det, hun hidtil har boet i, altså fra sognepræsteboligen. Det bekræfter også, at det betragtes som en nyordning, at der ikke længere skal stå et helt hus parat til hofprædikanten, der må nøjes med nogle værelser hos præsteenken. At hun tillige fik "det lille stykke hus", der før var kanslerens bolig, viser formentlig dettes naboskab til hofprædikantens hus.

Det ser ud til at det har været materialerne fra "det lille stykke hus", der har haft enkepastorinde Obels interesse. For allerede den 4. november 1639 udstedes der et skøde på en "øde flade", hvorpå kanslerens hus har stået. Teksten er således: (Kancelliets brevbøger, 4.11. 1639): Skøde for Clemind Clemindsen, Skriver paa Skanderborg Slot, (note) paa en ved Slottet liggende øde Plads, hvorpaa der tilforn har staaet en Gaard, i hvilken Kongens Kansler var indlogeret, naar der holdtes Hoflager der. Denne Gaard blev i Fjendens Tid forleden nedbrudt og har siden været øde. Han tilbyder nu, saafremt denne Plads med Tilliggende bevilges ham til Ejen-

dom, da, efterhaanden som han kan afstedkomme det, at opføre en bygning derpaa. Kongen bevilger ham og hans arvinger denne øde plads, dog at de skal være forpligtet til naar Hoflageret er paa Skanderborg Slot, eller naar det ellers kræves, at indlogere Kongens Kansler eller en anden god Mand dēr. J.R.9,420 b.

Om sognepræstens bopæl findes yderligere nogle bemærkninger - men fra en noget senere tid - dels i en skrivelse af 13. oktober 1691 dels i en ansøgning, som pastor Nichol Seidelin i 1702 indgav om salg af præstegården. Han var, som foran nævnt blevet sognepræst i 1688 efter sin far, Jørgen H. Seidelin. Skrivelserne er citeret i værket: Den Seidelinske Slægtsbog (Mogens Seidelin, København 1943, bind II side 130 ff.) Et uvejr havde i 1691 beskadiget "Hans Kongelige Majestætes Præste-Residens, som jeg (dvs. Seidelin) ibor". Skaden skyldtes "den stærke vind og blæst næst forleden" (den 8. oktober), og den havde "nedblæst det bedste af Overet paa tvende Huse, indslaget tvende Gavle, overalt afblæst de fleste Tagstene, som mestendels ere sønderslagne, indslagen Vinduerne, som allesammen var meget gamle, og gjort megen anden stor Skade, som den er gammel og meget forfalden".

Nogle år senere ansøgte Seidelin så om tilladelse til at sætte præstegården på auktion. Ansøgningen er dateret 19. april 1702. Det hedder heri, at der ved Skanderborg slot er destineret en Præste-residens, som har været vedligeholdt af kongerne indtil 1650. Men i den daværende sognepræst Jesper Hansens tid bevilgede kongen, Frederik II, 10 Rdl. årlig til præsten, der derefter selv skulle vedligeholde boligen. Imidlertid har disse 10 Rdl. i en årrække ikke været ydet hverken til Nichol Seidelin eller til hans forgænger (faderen), og der er nu besvær med at vedligeholde huset. Det tilføjes så: at "samme Residens ligger afsides fra Byen for alle slags Storme og Vinde, hvorover det ofte er blevet afblæst og sønderslaget". Sidst er "det ene hus i gården den 5. november 1698 om natten ved et stort GudsUvejr blevet omblæst", så magister Seidelin måtte flytte. (Note's. 133)

Det, der for vores undersøgelse er det interessante, er, at bygningen har ligget "afsides for byen", og udsat for alle vinde. Den kan altså formentlig ikke have ligget i en af gaderne i byen, og har altså nok ikke ligget i Præstegyden.

Nu må det dog nok i forbindelse med præstegårdens beliggenhed "afsides fra byen" erindres, at der er gået en lang årrække fra 1620 til 1691 og 1702. Det kan tænkes, at de huse, der måske har ligget udenom præstegården, har været forsvundet ved krigsødelæggelser eller på anden måde, så at det har været grunden til at præstegården kom til at ligge "afsides".

Såfremt både kanslerens gård og hofprædikantens bolig har ligget i Præstegyden, må det have været på dennes sydlige side. Dette må følge af at byens pallisadeværk, der havde tilslutning til porten i nord, har gået gennem Præstegyden (Holtet side 24) formentlig på dennes nordre side, hvor terrænet hæver sig. Byen og dens huse har ihvertfald i 1617 - 20 ligget indenfor dens "befæstning".

Det synes efter det foreliggende ikke at kunne konstateres, hvor sognepræstegården har ligget udover det negative, at den i 1620 ikke var identisk med hofprædikantens residens.

Men tilbage, når man søger efter Anders Jensens bopæl, er der een ting, som der efter min mening kan lægges en vis - måske afgørende - vægt på, nemlig beskrivelsen i skøderne på de ejendomme, der lå syd for hofprædikantens bolig: Hans Sørensen murmand, Poul Nielsen hjulmand og "vores" Anders Jensen tømmermands boliger. Det hedder i alle tre skøder, som foran nævnt, at ejendommene ligger "neder aff backen til søen". Forholdene i byen er netop sådan, at ialtfald en del af terrænet øst for Lillegade skråner i en bakke nedad mod Skanderborg sø. Dette er derimod ikke tilfældet for de ejendommers vedkommende, der ligger vest for Adelgaden.

Skøderne her (fra 1617) : Lars Rasmussen Kock, Niels Lauritsen tingskriver, Rasmus Nielsen væver og Laurits Jensen murmester anfører da også alle, at grundene ligger "langs fra gaden og vester paa til søen". Og terrænet her er fladt hen mod Lilleløse.

Kan der mon udledes noget af stedsbetegnelserne: håndværkerne bor i en "woning", kansleren bor i "en Gaard" og hofprædikanten i en "residens"? Såvel kansler som hofprædikant har sikkert boet på gode grunde i byen, og det er ikke umuligt, at grundene langs Lillegades østre side var mere attraktive end andre steder

i byen.

Mange af de uopklarede spørgsmål, der kan rejses efter det foranstående, må overlades til besvarelse af de mere historisk og stedkendte kyndige. Men efter alt det foran refererede mener jeg som konklusion, at det ikke kan være helt galt at antage, at hofprædikanten og kansleren har boet i Præstegyden på dennes sydlige side, og at Anders Jensen tømmermands hus har ligget på Lillegades østre side som det tredje hus syd for hofprædikanten og syd for "N"'s hus, der nok har ligget på hjørnet af Præstegyden og Lillegade.

II. Anders Jensen Skræder.

Det næste spørgsmål drejer sig om beliggenheden af Anders Jensen Skræders hus. (Se kortskitsen side 48).

Om denne sag kan der ikke siges ret meget. Det eneste sted, hvor huset omtales, er i de hos Holtet side 17 - 19 nævnte dokumenter: en købekontrakt og et skøde af henholdsvis 6. november 1636 og 1. juni 1638 fra Seffren Christensen Skytte og hustru til Daniel Mellquiorssen og hustru på en ejendom på Adalgade i Skanderborg. Ejendommens nærmere beliggenhed beskrives kun - og desværre for nutiden ret uklart - af dens forhold til de omliggende naboejendomme. Både Seffren Christensen og Melchiorssen er indvånere i Skanderborg. Ejendommen beskrives i købekontrakten af 1636 (citeret efter Holtet), således: "Jet Støcke Jord liggendes mellem Seffren Christensen Skyttes Port och Anders Jensen Skræders Huus och Vaaning liggendes paa Slotzgaden, som er udi sin Breddelse ud thill gaaden IX judske Alne och saa XXX Judske alne i Længden op i forn. Seffren Christensens Gaard, och siden XI Alne i Breddelsen som forskrefne XXX Alne Vender".

I skødet af 1638 beskrives ejendommen således:....."dett Jord och Eyendomb i Skanderup, som hand (d.v.s. Melchiorssen) nu Selff Paaboer Ud til Adellgaaden, epter hans Kiøbebreffs Lydelse, Lige saa langt och brett som dett Omformelder, Som hand Selff haffuer forbyggett Och ladet sette Hus Paa, Saavel som de fiire Stocklouft-hus Østen i gaarden Med hvis tilbehøring som derhos findes, Och

saa langt och bredt som den nu er Indplanchet epter dette Kiøbebreffs Indhold Som derpaa er Giffued. Seffren Christenssens egen Gaard Woning och Eyendomb Paa den Sønder Och Øster Side, Och Anders Jenssen Skræders hus Woning och Eyendomb Paa den Norder och Wester Side, Och den gaard Woning och Eyendomb Salig Jens Iifuersen Iboede. Och Paa den Nordre Side ligesaa langt och Brett Som forn. Daniel Mellquiorssen Nu Selff Haffuer Indlucht med Hus och Planche-Wærk, Op och Neder, Intet Undtaget i Nogen Maader, Ved huad Naffn dette Neffnis heller vorde kunde.....".

Det er vistnok en uløselig gåde at finde ud af, hvor Anders Jensen Skrædders hus helt nøjagtigt har ligget. Man kan blot se af de to dokumenter, at den har ligget ud til Adelgaden og at den har været nabo til den solgte ejendom og til den ejendom, der ejedes af grovsmed Jens Iversen.

For denne sidstes vedkommende kendes hans skøde fra 1617 (fars afskrift, Holtet side 32) og af dette fremgår det, at hans ejendom lå nord for en Rasmus Mortensens ejendom, at den havde 22 alen til gaden og i øst-vest 56 alen - og navnlig, at den mod øst stødte op til skolens ejendom. På matrikulkortet fra 1873 støder skolen imod vest op til matr. nr. 106 som sin eneste nabo mod vest, og hvis man kan gå ud fra at ejendomsgrænserne har været uforandret siden 1617 - hvilket ikke er sikkert, men ikke helt usandsynligt - har man altså på matr. nr. 106 grovsmedens ejendom. Hos Holtet (side 216) skal denne ejendom i 1620 have tilhørt Anders Berthelsen, der dog tillige er anført på hjørnet af Vester-gade og Louisenlund.

Det sikre i sagen er altså alene, at Anders Jensen Skrædder boede på Adelgades østre side omtrent på højde med skolen i Borgergade. (Og så kan man glæde sig over vore dages matrikulerings- og tinglysningssystem, der giver så helt nøjagtige oplysninger i modsætning til det foran angivne roderi.)

Men skolens beliggenhed er altså af ret afgørende betydning for bestemmelsen af den omtrentlige beliggenhed af Anders Jensen Skrædders hus.

Heldigvis foreligger der tilstrækkelige oplysninger til belysning af skolens forhold. Den blev grundlagt i 1617, da kongen gav "indbyggerne udi Skanderup, her for vort slott Skanderborg."---

- en grund---- "till en skole att lade bygge".

Efter dette skøde lå skolen på venstre side (det må altså være set fra slottet) af Lillegade. Bygningen, der lå på den vestre side af Lillegade, var skole lige til 1816, da den blev omdannet til fattighus. Ejendommen har matr. nr. 70 (gl. matr.) og 123 (ny matr.) og lå på det sted, der i vore dage er Borberggade nr. 24, et smukt bindingsværkshus i privat eje. (Billede hos Poul Jørgensen side 46).

Efter skødet havde grunden en bredde af 18 sjællandske alen langs gaden (i en anden skødeafskrift står der: 28, men det er nok 18, der er det rigtige tal). I dybden - mod vest - er der 35 alen. Ifølge skødet ligger skolen syd for : Mikkel Rasmussens ejendom.

Skolen må altså være den, hvor den senere kapitelsskriver, lille 6 årige Jens A. Hvass, begyndte sin skolegang, nok uden tanker på sin talrige efterslægt!

Beboelserne i byen har jeg søgt at illustrere ved de vedføjede kortskitser over byen. Målestokken her svarer tilnærmelsesvis til størrelsen af en fotokopi af matrikulskortet fra 1873, men målingerne er ikke nøjagtige bl.a. på grund af skødernes ikke helt fyldestgørende oplysninger. F.eks. er beliggenheden af grovsmed Jens Iversens grund på Storegades østlige side usikker, og det gør en forskel, om man kan måle fra de hushjørner, der er angivet på matrikulskortet eller om det skal være fra gadehjørnerne. På vestsiden af Adelgade er der kun gjort forsøg på at identificere Lars Rasmussen Kochs grund, hvis mål fra skødet synes at passe med matrikulskortets mål for det ejendommeligt formede matr. nr. 6 (ejendommen lige nord for præstegården). Blandt andet synes afstanden fra søen op til ejendommens nordligste punkt at være netop 109 alen. Jvf. nedenfor side 44.

En stedkendt og udmålingskyndig lokalhistoriker vil kunne lave nogle bedre kort.

III. Andre borgere i Skanderborg.

Som en sidebemærkning kan her anføres en oversigt over bebyggelsen i Skanderborg omkring 1617 - 20 og 1636 - 39. Det sker med hjemmel i fars afskrifter fra Rigsarkivet dels af Jydske Register 1617, 143, 145 og 146 og 1620, blad 325 b, 326 b, 329 a og 339 a, dels af Skanderborg lens regnskab 1620. Den kan kaste et strejflys over nogle af Anders Jensens naboer, kolleger og bysfæller altså de mennesker, som han har kendt og haft omgang med og hvis børn har gået i skole med og leget med Jens Andersen Hvass.

En del af naboerne er omtalt ovenfor. Om Hans Sørensen murmand kan det bemærkes, at hans efterslægt endnu lever og er klar over slægtskabet. (Oplyst af fru Ida Jensen, Astmaferie, Asserballe-skov pr. Fynshav, der hører til slægten) Det er familien Strunge, der i 1968 - 69 har fået udarbejdet en slægtsbog (af firmaet Danske Slægter, Aarhus), der henfører navnet Strange (Strunge) til muremester Strange Hansen i Toustrup, Dallerup sogn, født ca. 1600. Det menes, at den foran omtalte Hans Sørensen, muremesteren i Skanderborg, var hans far, og det anføres, at han "engang i perioden 1617 - 1620 fik skøde" (- det er dateret 26. juli 1620 -) "på matr. nr. 11 i Skanderborg, beliggende syd for hofprædikantens residens."

Nu er matr. nr. 11 efter matrikulkortet fra 1873 liggende på den vestre side af Adelgade, og angivelsen af Hans Sørensens bopæl kan jeg efter det foran anførte ikke anse for rigtig. Matr. nr. 11 ligger også nord for den ejendom, hvor den nye præstegård blev bygget i 1740 (på matr. nr. 5.)

Vender vi os nu til Lillegade, finder vi, at beboerne regnet fra skolen og nordpå er: snedker Mikkell Rasmussen, snedker Peder Nielsen og en mand ved navn Peder Bordum. Mikkell Rasmussens skøde er af 22.2. 1617 med 21 alen langs gaden og 25 alen fra gaden mod vest.

Han har også haft et stykke jord til en kaalhave "nest synder op til" Peder snedkers have (Skanderborgs slots regnskab 1620, hovedregnskabet, fars notat fra Rigsarkivet).

Peder Nielsen snedker havde et skøde af samme dato som Mikkell Rasmussen, der var hans nabo mod syd. Også han havde et stykke

jord til kålhavne ned (eller over?) mod søen, østen og syden for kgl. majestæts have "wed candtzlers gaardt der liggendes og Sønder opp til Søren Christensens haffue".

Det ser ud som disse kålhaver har ligget uden direkte forbindelse med husene på Lillegades vestre side. Beboerne her har måttet gå over gaden til Lillegades østre side for at komme til deres have - hvis ellers min bestemmelse af beliggenheden af kanslerens gaard er rigtig.

Det er vel ikke urimeligt at tænke sig, at også Anders Jensens kålhavne har ligget her sammen med de andre. Han og Maren har så kunnet få sig en hyggelig snak "over havelågen" med deres naboer (genboer) Mikkell og Peder.

Nord for snedker Peder Nielsen boede: Peder Bordum, der nævnes i Peder Nielsens skøde. Peder Nielsen havde 21 alen langs gaden og 35 alen fra gaden og vestpå. Målene for Bordums ejendom ses derimod ikke.

Hvis vi fra skolen går sydpå, finder vi: Søren Tømmermand, der nævnes i Morten Sørensens skøde af 26.7. 1620 - men uden målgivelse - og syd for ham: Morten Søffrensen med det nævnte skøde (se foran under I) og med 20 alen nord-syd og 27 alen øst-vest. Syd for ham igen boede Anders Rasmussen med skøde af samme dato og med godt 19 $\frac{1}{2}$ alen til gaden og 53 alen mod vest. Han skulle efter skødet have plads til 8 heste. Den næste nabo var: Just Handtelmand, der ikke var handelsmand men gartner. Han havde 19 alen 1 kvarter til gaden og 53 alen mod vest. Så kommer der en ubekendt - "N.N."..... Skødets plads til navnet er ikke udfyldt, men grunden har samme størrelse som Just Handtelmands ovenover.

Den sidste i rækken mod syd er: Peder Stegemand (eller Sege-mand). Han var slotsfoged på Skanderborg slot. Hans grund, der lå på hjørnet mod "Barakstræde" eller "Louisenlund"-gaden var større end de andres: 30 $\frac{1}{2}$ og to kvarter i nord-syd og 53 alen i øst-vest. Han skulle have plads til 15 heste. Der var "23 gulv huse paa den søndre side og 8 gulv paa den østre side".

Går man nu hen ad "Barak-Strædet" og nordpå har man på højre hånd - altså mod øst - indtil 1617: Kroeriet, kroen, der tilhørte Claus Henriksen Kromand, men som blev nedlagt i 1620; den grund, hvorpå den havde ligget, blev udstykket. Nederst, altså

på Slotsgaden eller Adelgadens østre side boede skriver Anders Bertelsen. Han havde 54 alen i vest-øst og $37 \frac{1}{2}$ alen syd-nord og skulle have plads til 15 heste. Han er måske i slægt med Peder Berthelsen, der i 1547 var slotsskriver (Pontoppidan, Danske Atlas IV side 191. Holtet side 216 henfører Anders Bertelsen til to steder).

Nord for Bertelsen boede Jacob Jensen med 21 alen til gaden og 53 mod øst og stald til 10 heste. Den næste nordpå var birkeskriver (?) Søren Jensen med omtrent 21 alen og samme dybde som Jacob Jensens samt stald også til 10 heste. Hans nabo mod nord var Jens Rasmussen, skøde af 26.7. 1620, "paa en part af kroerriet," $25 \frac{1}{4}$ alen og 53 alen og plads til 10 heste. Det var ham, der fik tilladelse til at have nogle kælderhalse mod gaden ud i fortovet. (Se også Holtet side 39). Ovenover ham mod nord boede kromanden, Klaus Henriksen, der fra kongen erhvervede en del af det tidligere kroareal.

Vi fortsætter mod nord ad Adelgaden og genfinder de foran omtalte ejere: Rasmus Mortensen, grovsmed Jens Iversen med østgrænsen op mod skolen. (Her har Holtet, side 216 anbragt Anders Bertelsen). Derefter følger de foran omtalte, i skøderne upræcist omtalte bebyggelser for Søren Christensen, der solgte til Daniel Melchiorson, og for Anders Jensen Skrædder.

På den modsatte - d.v.s. den vestre - side af Adelgade, finder man Las Rasmussen Kok (Koch) med et skøde fra 22.2.1617 og med godt 26 alen 3 kvarter langs gaden, 41 og tre kvarter bred i haven og 109 alen fra gaden "vester mod søen" og siden tre alen bred ned til søen. For den stedkendte måtte denne grund kunne identificeres på sin mærkelige facon. Den synes at være identisk med matr. nr. 6 (1873). Jvf. foran side 41.

Dernæst kommer - lige nord for den senere præstegård - Niels Lauritsen tingskriver med skøde også af 22.2. 1617 og med 23 alen 3 kvarter langs gaden, godt 27 i haven og 125 alen fra gaden vester til søen. Også denne ejendoms form er noget mærkelig. I tingskriverens skøde anføres det, at ejendommen lå "nest norden op til Rasmus Paaske".

Rækkefølgen: nord-syd for de tre ejendomme: Kok, Lauritsen og

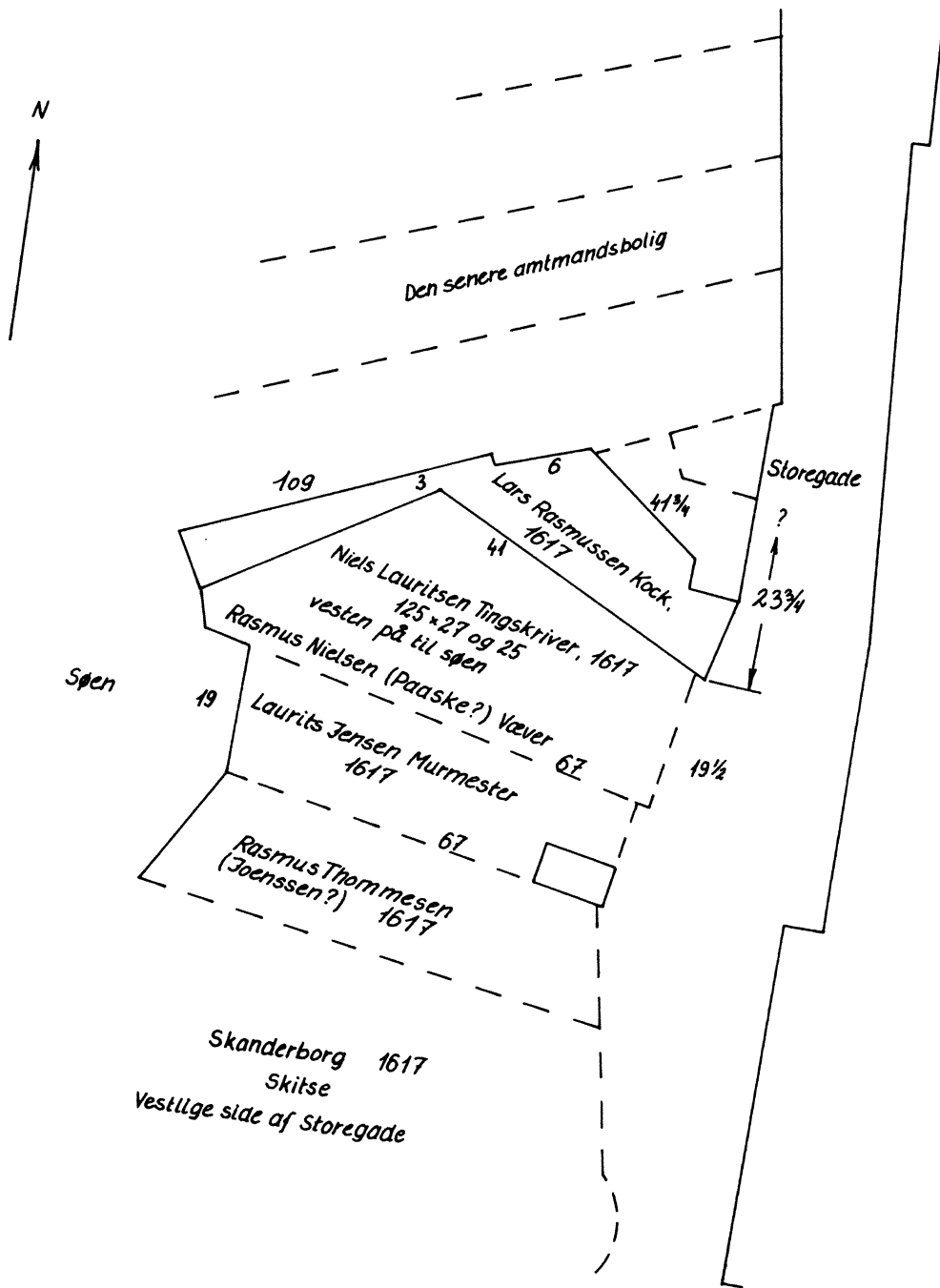
Paaske afhænger af forståelsen af ordene: nest norden op til.

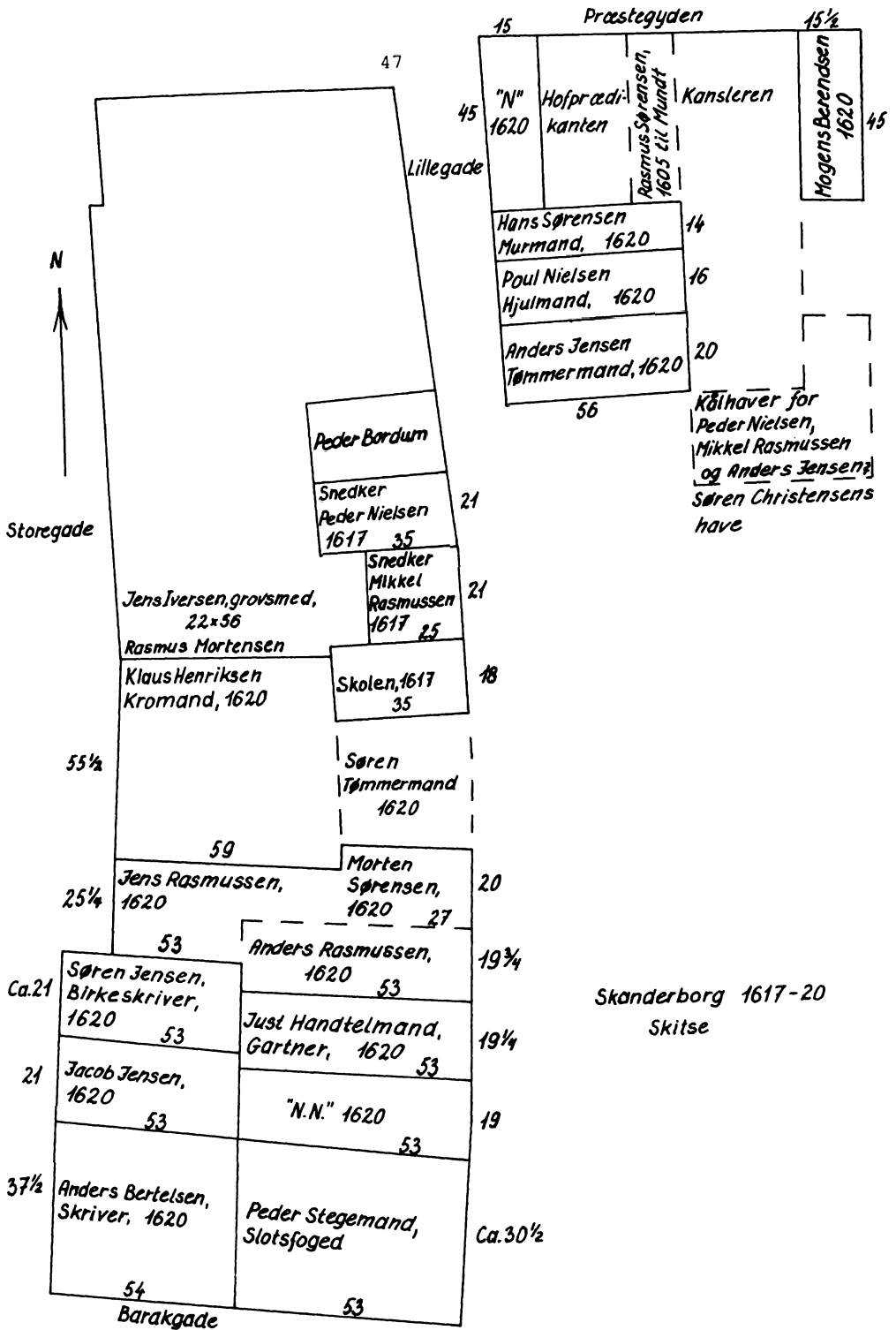
Måske er Rasmus Paaske identisk med Rasmus Nielsen Væver, der havde en ejendom på samme side af Adelgade. Rasmus Væver havde skøde af 22.2. 1617 på en grund nest norden Laurits Jensen. Grunden var omtrent 20 alen i nord-syd og 67 alen "vester paa til søen."

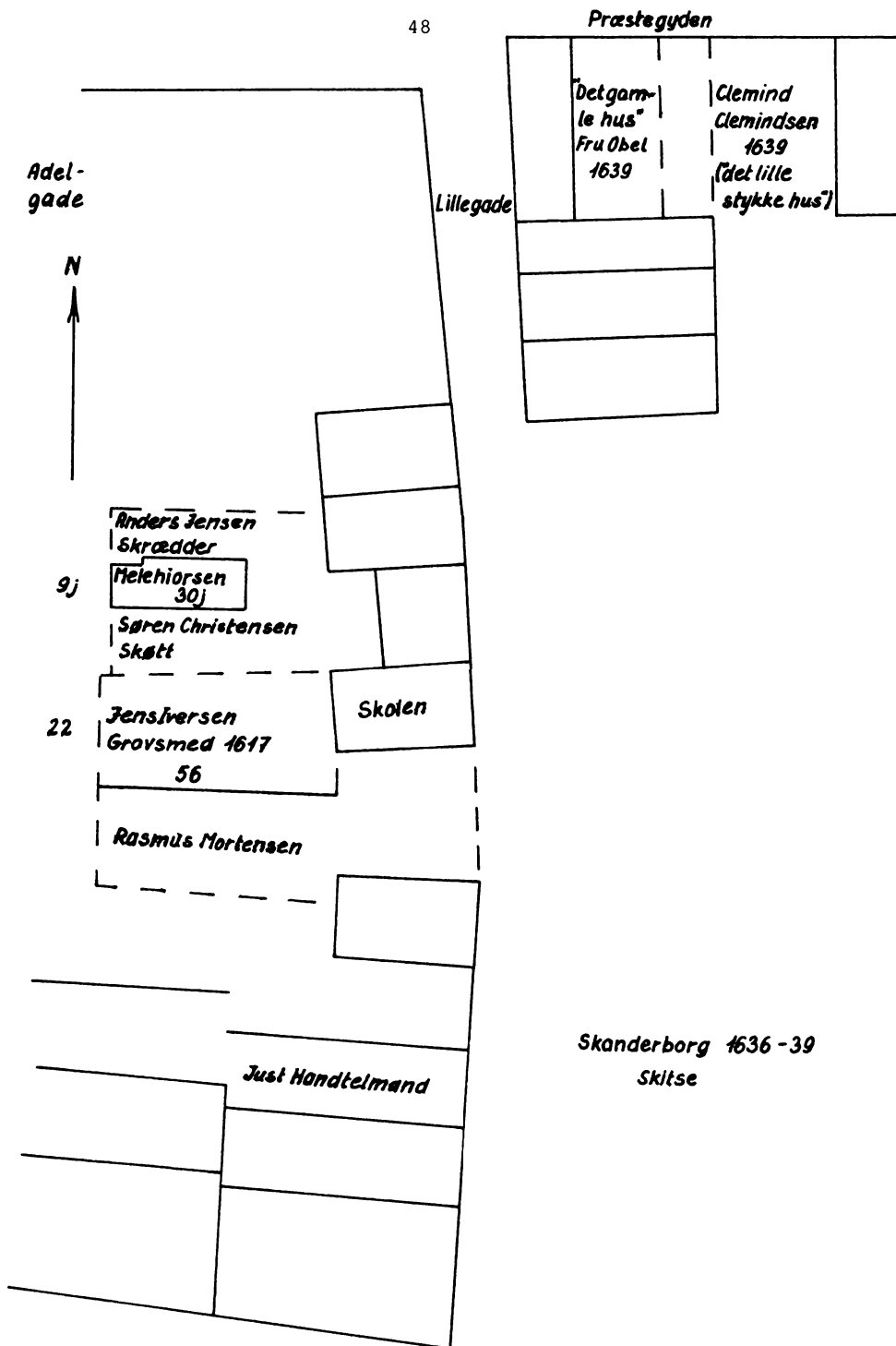
Den nævnte Laurits Jensen var murermester og fik sit skøde samme dag på en grund af samme størrelse og ligeledes "vester paa til søen", og nest norden Rasmus Thommesen.

Syd for Laurits Jensen boede efter dennes skøde: Rasmus Joensen (Jenssøn), der dog på et andet sted i samlingen af skøder kaldes: Rasmus Thommesen.

Yderligere boede slagteren, som Maren Terbensdatter nok har købt kød hos, vest for "jærgergården" og sydligt i byen nær ved broen over til slottet med en ejendom på 40 alen nord-syd og 35 alen øst-vest. Han hed Christen Pedersen. (Holtets kort side 216).

Kapitel 12.

SÆRLIGT OM MAREN TERBENS DATTERS MULIGE SLÆGT.

Vender vi os nu fra Anders Jensen, kommer vi til den næste hovedperson, nemlig hans kone, der efter "testamentet" hed Maren Terbensdatter. Desværre vides der intet om hendes afstamning. Men nogle holdepunkter for en mulig senere efterforskning kan anføres.

Af navnet Terbensdatter fremgår det, at hendes far har heddet Terben eller måske Torben eller Thorbjørn. Det er oplyst, at der på egnen omkring Skanderborg, hvor det - jævnfør nedenfor - er mest nærliggende at søge, fandtes mange med efternavnet Terbensen. De er koncentreret i Tørsting (Tyrsting herred) og en enkelt findes i Skanderup (Skanderborg), så det kan tænkes, at de har været i familie med hinanden.

Faderen til en eller flere af dem hed TORBEN PEDERSEN. Han boede i Vinding, Tyrsting herred og nævnes i jordebogen for Skanderborg slot 1609 - 10 som "formeret til bondeskyld 1607". Han nævnes i jordebogen 1610 - 12 og i årene fra 1613 til 1625 igen som formeret til bondeskyld 1607. Under ekstraskatterne anføres han i en årrække mellem 1610 og 1637 som "jordegen". I 1625 til 26 nævnes han i spindepengeregisteret. I jordebogen nævnes han i 1626 - under penge til soldaternes fortæring på Koldinghus - sammen med SØREN TORBIØRNSSEN. Og i jordebogen 1625 - 27 og i 1629 - 32 nævnes han sammen med SØREN TORBIØRNSSEN i Vinding under "formeret til bondeskyld 1607". Fra 1632 til 33 nævnes Torben Pedersen atter alene i jordebogen, men derefter og fra 1636 nævnes NIELS TERBENSEN på hans plads. Her må altså formentlig Torben Pedersen være død. Niels Terbensen ses iøvrigt i lensregnskaberne allerede fra 1630/31.

Kan Torben Pedersen være faderen til Maren Terbensdatter? Hun antages som foran anført at kunne være født tidligst i 1580 og senest i 1612 - mest sandsynligt ca. 1605 - 10. Når Torben Pedersen bliver bofast i 1607, kan årstallene ligesåvel som navnene passe sammen. Heller ikke den stedlige placering (Vinding lig-

ger godt 20 km. vest for Skanderborg og ca. 16 km. sønden for Silkeborg, i Tyrsting herred) skulle være nogen hindring. Men noget bevis ses ikke.

Foran er nævnt: SØREN TORBIØRNSSEN. Han anføres i Skanderborg lens jordebog 1626 sammen med den foran nævnte Torben Pedersen under penge til soldaternes fortæring på Koldinghus. I jordebogen 1625 - 27 og 1629 - 32 nævnes han sammen med Torben Pedersen under "formeret til bondeskyld 1607".

Der kan gættes på at han har været Maren's ældste broder siden han nævnes indtil 1632 sammen med Torben Pedersen, der kan være hans og hendes fader. Fra 1633 er det derimod den nedenfor nævnte Niels Terbensen, der er "formeret til bondeskyld 1607", og som nævnes på Torben Pedersens plads. Både Søren Torbiørnsen og Niels Terbensen har altså haft en tilknytning til Torben Pedersen og til dennes ejendom. Det kan tænkes, at Søren var den ældste søn og at han blev "optaget som kompagnon" i 1625, men at han er død i 1632, hvor Torben Pedersen nævnes alene. Torben Pedersen er måske så død i 1633, da Niels overtager gården - på Torbens plads i jordebogen.

Det er mig ikke klart, om man af den omstændighed, at ejendommen er "formeret til bondeskyld i 1607" kan slutte, at det er den samme ejendom, det drejer sig om - eller om flere ejendomme kan være "formerede" samtidig.

Den næste person i billedet er den foran nævnte NIELS TERBENSEN i Vindinge.

Han anføres flere steder i jordebogen: først i 1633 - 36 som "formeret til bondeskyld 1607" og derefter i 1637 - 42, 1646 og 1649. I 1637 anføres han som selvejer. Under ekstraskatterne er han nævnt i 1636 - 43, i 1646, 47 og 48 som jordeggen og i 1649. I spindepengerregisteret er han opført i årene 1638 - 39 og 1639 - 40, 1640 - 41, 1646 og 1649. Han har flere gange været på Herredstinget, nemlig - ifølge regnskabets bilag for 1637 - 38 - den 4. april 1637 sammen med Jens Terbensen, og ifølge regnskabsbilagene for 1639 - 40 har han været der den 12.4. 1648. Efter regnskabsbilagene 1641 - 42 er han mødt den 21.6. 1642 og den 13.6. 1643. Bilagene til 1648 viser, at han også har givet møde

den 31.10. 1648. Foruden i 1637 nævnes han som jordeggen - altså som selvejer i modsætning til et fæstemål - i 1636 - 43. I årene 1648 til 1650 er det åbenbart gået lidt sløjt for ham, for da nævnes han i afslagsregisteret og under eftergivelse på grund af armod samt i restanceregisteret.

Kan denne mand have forbindelse med Maren Terbensdatter? Det ser ud til at han er søn af Torben Pedersen, da han dels er "formeret til bondeskyld 1607" ligesom denne (hvad der så nærmere ligger deri) dels anføres på Torben Pedersens plads i 1636. De foran under Torben Pedersen nævnte argumenter kan tale for at han var broder til Maren. Men også her mangler beviset.

JENS TERBENSEN.

Den foran nævnte Jens Terbensen i Vinding anføres i ekstraskattelisterne i 1622 - 24, 1626 - 27, 29 - 30, og 32 - 43 som landbobonde, i ekstraskattelisten for 1625 som landbobonde med $\frac{1}{2}$ gård og i 1646 - 47 som jordeggen. Som nævnt under Niels Terbensen har han givet møde på herredstinget den 4. april 1637. Af regnskabsbilagene for 1641 - 42 ses det, at han har været på herredstinget den 12.10. 1641. Af regnskabsbilagene for 1646 ses, at han er mødt der den 28.7., 4.8. og 11.8. 1640 og af bilagene til ekstraskatterne, at han er mødt den 30.7. og 30.9. 1646 samt den 12.10. 1647 og den 31.10. 1648.

Det ser noget procesivrigt ud, men nærmere oplysninger om sagerne foreligger ikke for mig. Der har været en eller anden forbindelse med Niels Terbensen siden de møder sammen på tinget. Men hvori den består ses ikke. Tingbogen for Thørsting (Thyrsting) herred eksisterer først fra 1661 til 1688.

I 1648 - 49 er det nok som for Niels Terbensen - gået ham ringe, idet han er opført i afslagsregisteret på grund af armod, ligesom han i 1649 - 50 nævnes i restanceregisteret.

LAURIDS TERBENSEN.

Der er fundet endnu en Terbensen fra Vinding, Laurids Terbensen. Han nævnes fra 1643 til 1649 i ekstraskatterne som landbo-

bonde og fritages i 1646 og 1648 for en del af skatten.

Også nogle andre af navnet Torbjørnsen har været efterset:

PEDER TORBJØRNSEN i Bryrup mølle.

Han er anført i jordebogen i årene fra 1626 til 1649 og har ifølge bilagene til regnskabet for 1633 - 34 kvitteret for arbejdsløn fra møllen den 8.2. 1634. I ekstraskatterne er han anført under "ombudsmænd, der ikke bruger avl" fra 1630 til 1649, i 1637 - 38 har regnskabs bilag en kvittering fra ham, og han bliver fritaget for en del af sin mølleskyld fra 1638 - 42 og for en del af sine afgifter i 1642 til 44, ligesom han i 1645 får et afslag i landgilden. I 1638 til 42 og 1645 - 46 fritages han for en del af sin mølleskyld, og han nævnes iøvrigt i oldenregisteret 1641 - 42, i bilag over tiende i 1643 - 44 og under restancer i regnskaberne for 1649 - 50.

Det kan se ud som om han er begyndt som medhjælper i møllen og på et tidspunkt har overtaget den. - Kan han være bror til Maren Terbensdatter?

PEDER TORBJØRNSEN, bødker i Skanderup.

Han nævnes som bødker på Skanderborg i regnskabet for 1629 - 30, og i regnskabsbilagene er der en kvittering fra ham af 24. maj 1630. I regnskabsbilag - kvitteringer - fra 1631 - 32 og 33 - 34 nævnes det, at han bor "for Skanderborg." Han kaldes derefter for bødker "i Skanderup" i bilagene fra 1635 helt op til 1651.

Hans fag, hans bopæl og han arbejdsplads har stærk berøring med det, der ovenfor er blevet anført om tømreren Anders Jensen i Skanderborg. Muligheden for et svogerskab synes ikke så fjern.

SØREN TERBENSEN.

I Bredstrup, ca. 7 km. syd for Vinding og også i Tyrsting herred levede Søren Terbensen. Han anføres i ekstraskatterne for 1630 og 1632 - 37, i 1638 - 43 og i 1646 og 49 som landbobonde. I 1646 blev han ifølge ekstraskattelisten fritaget for en del af afgifterne. Også han har været på herredstinget nemlig 22.12. 1635 (regnskabsbilag 1636 - 37), den 11.8. 1646 (samme dag som Jens Terbensen, jvf. foran), den 27.11. 1646 og den 9.1. 1655. Dette ses af bilagene for ekstraskatterne for 1649.

CHRISTEN TERBENSEN.

I Treden, ca. 4 km. øst for Bredstrup ligeledes i Tyrsting herred levede Christen Terbensen. Også han var landbobonde og nævnes som sådan i jordebogen for 1635 - 42, og i 1646 - 49. Også i ekstraskatterne for 1643, 1646 og 1648 betegnes han som landbobonde. I 1646 er han fri for en del af afgifterne, i 1648 for en del af skatterne og i regnskabet for 1645 fik han afslag i landgilden. I spindepengeregisteret nævnes han i 1646 og 1649 og i regnskabet ses han i afslagsregisteret og under restancer. I 1649 fik han eftergivelse på grund af armod. Også i 1649 - 50 er han i regnskabet under restance.

Mærkeligt nok er også han i Tørsting herredsret den 11.8. 1646, altså samme dag som Jens og Søren Terbensen. Dette forhold kunne måske tyde på en nærmere sammenhæng, men sagen er ikke undersøgt, og tingbøgerne eksisterer som foran nævnt ikke.

Kapitel 13.

UNDERSØGELSERNE I DET STEDLIGE OMRÅDE.

I det foranstående er anført, hvad der kan siges om Anders Jensen og Maren Terbensdatter, kapitelsskriverens forældre.

Det følgende vil dreje sig om de øvrige undersøgelser, jeg har kunnet foretage for at finde nærmere oplysninger om Anders Jensens oprindelse.

Når man betragter de omstændigheder, der foran er refereret navnlig om Anders Jensen og Skanderborg, ser man dels at Skanderborg fik en opblomstring i årene 1617 - 20, hvor slottet blev befæstet, og dels at en del borgere i denne periode opførte beboelsesejendomme, og at det fortrinsvis var håndværkere. Det kan derfor ligge nær at opstille som arbejdshypothese, at Anders Jensen - hvadenten det nu er tømreren eller skrædderen - er tilflyttet byen netop i de år. Herved bemærkes det særligt, at tømreren byggede sit hus i 1620, mens det ikke ses, hvornår skrædderens hus blev bygget - kun at det

lå der i 1636. Det vil tillige være en nærliggende tanke, at de håndværkere, det er kommet til byen, et tilflyttet fra dens nærmeste omegn. Rytet om arbejdsmulighederne er først nået dertil, og det vil være nemmere for en nærboende håndværker at flytte til byen, idet han kan bevare en familietilknytning og måske også sin erhvervstilknytning til den hjemlige egn.

Resultatet må være, at man ser efter, om det skulle være spor efter en Anders Jensen eller hans slægt i nærheden af Skanderborg. Og det mærkelige er, at omend det ikke er lykkedes at finde nogen Anders Jensen Hvass, er der dog foruden en del, der hedder Anders Jensen tillige fundet en mængde mennesker, der har heddet Hvass i egnen mellem Skanderborg, Silkeborg og Aarhus i det relevante tidsrum.

Da efternavnet Hvass har været helt fast efternavn for kapitelskriveren og hans efterslægt, er det ikke fjernt at tænke sig, at det også har været det før hans tid. Selvom gravtalen kun benævner faderen som Anders Jensen uden tilnavn, kan dette godt have været underforstået (jvf. Fam. Hvas II side 48 note 6: familienavne var paa den tid ofte udeladt). Det var jo netop en Hvass, der blev talt over.

Et andet moment, der måske kan have en vis betydning, når man ser på, fra hvilken egn kapitelsskriverens slægt kommer, er dette, at han efter at være blevet student tog væk fra København (på grund af pesten), og at han da "forføjede sig til sit fæderneland". Selvom man måske ikke i denne forbindelse skal lægge for stor vægt på udtrykket fædreland, er det dog værd at lægge mærke til at han tager ophold hos en familie i Linaa. Hvorfor - blandt alle steder i Jylland - netop i Linaa, hvis det ikke var fordi han i forvejen på en eller anden måde havde en tilknytning af en eller anden slags netop til denne egn? (jvf. foran kapitel 2).

Et tredje moment er dette, at hans ældste søn, Anders Hvass, blev præst (fra 1695) i Serup og Lemming (Fam. Hvass II side 53, V side 121), der ligger ikke så langt fra Silkeborg - Skanderborg - Aarhus egnen. Det kan have været et tilfælde, men det kan også tænkes at have været opfyldelsen af et ønske om tilbagevenden til en hjemlig egn. Hertil kommer, at der tidligere ca. 1558 - 1580 har været en præst i Serup med navnet Hvass, som - måske - kan høre til forslægten. Se nedenfor i kapitel 32.

Efter det udviklede har jeg altså begivet mig på vandring i den "omegn af Skanderborg", som kan komme på tale, når man følger den opstillede arbejdshypothese: at Anders Jensen som håndværker er flyttet til Skanderborg udefra. Det drejer sig hovedsageligt om egnene mellem Skanderborg, Aarhus, Viborg og Silkeborg.

Området begrænses mod vest af steder som Funder og Sejling, Serup og Lemming, mod nord af Tange og Ormstrup, mod nordøst af Gern og Røgind og mod øst og sydøst af Storring og Skanderborg. På disse og flere steder har der boet folk med navnet Hvass.

Kapitel 14.

HVASS'ER I FUNDER.

Et af de steder, der falder i øjnene, er Funder, der er en lille landsby vest for Silkeborg. Her har der nemlig boet både en Jens Hvass og en Anders Jensen, begge personer, der kan finde plads indenfor arbejdshypotesen.

Om Funder forudskikkes nu den bemærkning, at den gamle adelige slægt Hvass fra Ormstrup, der omhandles i Fam. Hvas III, har ejet nogle gårde her. Erik Hvass, der var søn af Laurits Hvass den yngre - se stamtavlen bag i Fam. Hvas III - pantsatte i 1439 (III side 26) tre gårde i Funder til St. Johannes kloster i Viborg. Erik Hvass var bedstefader til den Erik Hvass, der i 1515 solgte Ormstrup. I 1446 gav Erik Hvass skøde til biskoppen i Aarhus på fire gårde i Funder.

Kan det tænkes, at der har været efterkommere i Funder af Ormstrup Hvasserne? Se nedenfor under kapitel 22 om Erik Hvass i 1515.

Det, der henleder opmærksomheden på stedet Funder, er smeden Jens Huas, der kendes fra 1596 til 1613. Den forudgående smed i Funder var: Søren Jensen, der i 1590 ifølge Skanderborg lens regnskaber havde arbejde i 7 dage med at salte og lave tøndere til "Kong. Maytz Wildbradt". Min i 1596 hedder smeden Jens Huas. Det fremgår bl.a. af Silkeborg Lensregnskaber, at kongen, Christian IV jævnligt har besøgt Silkeborg, og det vides (se bl.a. Egeberg: Sil-

keborg slot), at der har været holdt store jagter for ham og hans følge. Det vides også, at der til slottet har hørt forskellige både og pramme. Slottet lå jo ved søerne og Gudenåen. I den virksomhed, der har knyttet sig til alle de kongelige gøremål, har smeden spillet sin rolle. Den har nok været lille og beskeden men har dog sat sig spor i regnskaberne. I lensregnskabet for 1596 - 97, bilag nr. 56 "Bekiender Jeg Jens Huas Smid ved Silkeborg"----- at have fået betaling af majestætens skriver for at have smedet bl.a. spiger og søm til slottets pram og både og andet. Kvitteringen er dateret 20. august 1596.

I dagene 7. - 13. december 1599 var kongen på jagt i skovene ved Silkeborg, og smeden Jens Huas i Funder har sammen med nogle andre lavet og "forsmedt" tønderne og nedpakket kødet i dem. (Egeberg, Aarhus Stifts Aarbøger, 1914 side 144).

I regnskaberne for 1599 - 1600 har bilag 49 en kvittering fra "Jenns Huas smidt i funder" for at have smedet for kongen. Kvitteringen er dateret 9. april 1600. - I regnskabet for 1608 - 09, nr. 37.p. 34 v. nævnes det, at Jennss Huass i Funder har været med til at beslaa 3 "hiulbaarre". I samme regnskab nr. 52.p.36.v. er der afbetalt Jenns Huas i Funder for stangjern, der er "forsmedtt till Kong.Maytz. Møller och Aalle Kister". I nr. 83.p.54.v. er der leveret ham og nogle andre jern, og i nr. 85 er der leveret ham stangjern til søm "och Anndith till Sminghi Aalgaarde".

I 1610 - 11 har regnskaberne under nr.57. 22 marti en bemærkning om at der til Jens Huas i Funder, Lass pedersønn och Mads Søfffrensen er betalt for 4 "hyffuelborre" (hjulbøre), som de med deres staldbrødre har "beslaggen thill Kong.Mayts. behouff".

I samme regnskabs nr. 79 nævnes han sammen med Lauritz smed og Mads Søfffrensen i Giern - og endelig i regnskaberne for 1611 - 13 nr. 44 og 98 sammen med Niels smed i Lemming. I bilag 98 er der kvittering af "Jens Huas mij egen Handt".

En Jens Hvass i Funder nævnes endnu i 1613, hvor han er anført i mandtalsregisteret på pendingeskat af Silkeborg len under halvårdsmænd, inderster, gadehusmænd og ugedagstjenere.

Den anden foran nævnte person, det har interesse for os og som boede i Funder, er: ANDERS JENSEN. Han findes som: INDERSTE ANDERS JENSSEN I FUNDER i mandtalslister på pendingeskat af Silke-

borg len i 1613.

Andre underretninger om ham savnes.

Kan denne mand være kapitelsskriverens far, Anders Jensen i Skanderborg? Hvis man hævder som arbejdshypothese, at denne var tømrer, kan den omstændighed, at han i 1613 bor i Funder forliges med at han i 1614 var tømrer på Skanderborg slot. Kan betegnelsen "Inderste" være til hinder? En inderste defineres som en person, der hører til almuen på landet og som med sin husstand bor til leje hos en gårdmand eller husmand uden at have noget tjenesteforhold til denne. Men han kan formodentlig godt være håndværker. Når han nævnes som inderste, kan han formentlig ikke have været noget barn. Hvis han f.eks. er 20 år i 1613, er han født i 1593 og vil i 1614, da han arbejdede på Skanderborg slot være 21 år, i 1620, da han byggede hus være 27 år, og da han fik sin søn i 1630 være 37 år (jvf. kapitel 6). Man kan lægge mærke til at de to personer: smeden Jens Huas og indersten, Anders Jensen, begge nævnes i samme kilde: mandtalsregisteret på pendingskat af Silkeborg len under inderster m.fl.

Man kan tænke sig, at de har boet sammen og at Jens Hvass, smeden er far til Anders Jensen, og altså kapitelsskriverens farfar. Alder, navne og stedlig placering passer sammen. Men et bevis mangler.

Kapitel 15.

ANDRE PERSONER I OMRÅDET - SÆRLIG MED NAVNET ANDERS JENSEN.

Navnet Anders Jensen er et meget almindeligt navn, og det gør det vanskeligt - for ikke at sige uoverkommeligt - på dette grundlag alene at finde den rette. Jeg har fået foretaget en gennemgang af adskillige arkivalier fra de herreder, der ligger i eller i nærheden af det foran nævnte område og meddeler her resultatet, der imidlertid med de iøvrigt foreliggende oplysninger ikke synes at frembyde større interesse for undersøgelsen. Herfra undtages dog: Anders Jensen i Tange og Anders Jensen i Sejling, der begge vil

blive nærmere omtalt nedenfor.

De herreder, der er eftersat, er: Hids, Lysgaard, Middelsom, Gjern og Vrads herreder.

Personerne er:

I HIDS HERRED (vest for Gern herred) har levet:

Anders Jensen i Balle. Han nævnes i oldenregisteret 1621 og 1623, i spindepengeregisteret 1623 og i mandtalsregisteret på pendingeskat af Silkeborg len i 1610, halvgårdsmænd, inderster og gadehusmænd.

Anders Jensen i Grauballe, fæstebonde, mandtalsregisteret på pendingeskat af Silkeborg len, 1610.

Anders Jensen i Sinding, mandtalsregister på Kgl. Mayts. skat af Silkeborg len i 1612.

Anders Jensen i Svostrup, inderste, samme mandtalsregister, 1612 og mandtalsregister på pendingeskat af Silkeborg len i 1613.

Derudover nævnes i Hids herred: NIELS HUAES i oldenregisteret på svin i 1624, og i Silkeborg lensregnskab 1612 - 13 nr. 20 nævnes, at "Niels Huass i Giødvad" (der ligger i Hids herred) har sejlet 24 af kongens øxne til København. Han kvitterer i bilaget for de modtagne penge over for slotsskriveren. Kvitteringen er dateret Silkeborg den 20. oktober 1612.

I LYSGAARD HERRED (nord for Hids herred).

Anders Jenssenn, brobyg og brohavre af Lysgaard herred, 1621 - 1622. Anders Jensen i Knustrup fæster gårdhus i Elkær, Silkeborg lensregnskab 1621 - 22, Stedsmål.

Anders Jensen i Elkær optræder som vidne i en sag om tømmer, samme regnskab 1621 - 22, bilag nr. 5.

Anders Jensen, fæstebonde i Elsborg, mandtalsregister på pendingeskat af Silkeborg len i 1613.

Anders Jensen i Højbjerg, fæstebonde, de samme registre, 1610 - 13.

Anders Jensen i Hørup, de samme steder, 1612 - 13.

Anders Jensen i Kjellerup, oldenregister 1621 og 23, spindepenge-register 1623.

Anders Jensen i Mausling, fæstebonde, 1610 - 23, omtales i mandtalsregister på pendingeskat af Silkeborg len 1610 og 1615, i oldenregisteret 1621 og 23 og i jordebogen.

Anders Jensen i Tange, se nedenfor.

Anders Jensen i Vinderslev, 1615, fortegnelse for landgilde for jordegne og kronens bønder 1615.

Anders Jensen i Vium, fæstebonde, 1610, mandtalsregister på pen-
dingeskat af Silkeborg len i 1610.

I MIDDELSOM HERRED: (nord for Gern og Hovlbjerg):

Anders Jensen i Bjerring, fæstebonde 1615 (i en række registre).

I GJERN HERRED:

Anders Jensen i Grølsted, 1610 - 23 i mandtals - olden - og spin-
depengeregister.

Anders Jensen i Haarup. 1621 og 23, olden - og spindepengeregister.

Anders Jensen i Skorup, inderste, 1612, mandtalsregister, skat til
Silkeborg len.

I Gern herred, Dalbygård, findes en: SØFFREN HUAS, der iflg. ol-
denregisteret har et svin på olden i 1624.

Anders Jensen i Laven: iflg. jordebogen for Silkeborg slot ydede
Anders Jensen landgilde sammen med Matz Jensen, til slottet i året
1586. Laven er i Linaa sogn. (Edv. Egeberg, Aarhus Stifts årbøger,
1917, side 41).

I Woell sogn (Gern herred, Tvillum birk) findes i oldenregisteret:

ANDERS HUAS i Voll, med 1 brændsvin og fire oldensvin i 1621 og i
1623 med 1 brændsvin og seks oldensvin. I spindepengeregisteret
for Silkeborg len for 1623 er han med, og for 1624 findes han også
som gårdmand Anders Huas. Men i samme register for 1625 er han
udeladt. Der findes ikke spindepengeregistre før 1623 (jvf. Mis-
sive af 25.11. 1622, Kancelliets brevbøger).

Endvidere findes i Woell: SØREN HVASS i regnskab over oldengæld
for 1619 i Tvillum med tre svin. I 1618 og 19 ses Søren Hvass under
brobyg af kongens bro, Gern herred.

I VRADS HERRED:

Anders Jensen i Ejstrup, fæstebonde, 1610 (mandtalsregister som
ovenfor).

Anders Jensen i Isenn, 1621 - 23, olden - og spindepengeregister.

Anders Jensen i Kærshoved, fæstebonde, senere gårdmand, 1610 - 23.

Anders Jensen i Snede, 1612 - 13.

Anders Jensen i Them, fæstebonde, 1610 - 23, mandtals - olden -
og spindepengeregister.

Anders Jensen i Vorret, havlgårdsmand, 1614 - 15.

Anders Jensen i Fogstrup, nævnes som fæstebonde i mandtalsregisteret 1610 og i Silkeborg lens regnskaber 1621 - 22 nr. 2: Annammet aff Niells Niellssen och Anders Jennssenn i Fogstrup for enn Eggiebloch wdi Wirklanngwestershouff (: en egeblok i Virklund Vester-skov) thill Themb kierekes behouff.

Det er muligvis den samme Niels Nielsen, som senere (Silkeborg lens regnskaber 1623 - 24) blev gode venner med Anders Jensens datter i Tange og "beleyede" hende. Han måtte betale sagefald (bøde) iflg. lensregnskabet.

Niels Nielsen i Fogstrup nævnes også sammen med Anders Jensen i Them i et tingsvidne fra Vrads herred, Silkeborg lens regnskaber 1621 - 22, regnskabsbilag nr. 2.

Kapitel 16.

ANDERS JENSEN I TANGE.

Blandt de personer, der har heddet Anders Jensen - på det rigtige tidspunkt - kan man som foran nævnt særligt bemærke den Anders Jensen, der boede i Tange i Højbjerg sogn (Lysgaard herred), altså indenfor "vores område". Han var tømrer og skibsbygger og omtales i Silkeborg lensregnskaber 1611 - 12, nr. 24, 52 og 100, 1617 - 18, (nr. 39), 1618 - 19 (nr. 23) og 1620 - 21 (nr. 26) samt i værket: Edvard Egeberg, Silkeborg Slot, I side 44:

Anders skibsbygger i 1608, hvor han laver en båd, Silkeborg lens regnskaber 1608 - 09, p.35 r og nr. 25 p. 32 v. Samme sted: i 1618 gør han en båd i stand.

Anders Jensen fra Thongh er også nævnt i regnskaberne under 12. september 1620. Min hjemmelsmand har gennemgået lensregnskaberne for 1610 - 13 og fra 1617 til 1621.

Edv. Egeberg, bind II side 92 meddeler (fra Silkeborg slots regnskaber 1611 - 12, nr. 24): der er givet betaling til Ander Jensen og Per Persen i Horsens, idet de sammen med Knud Frederiksen og hans medbrødre har roet to pramme fulde af kgl. majestæts tømmer til et skib. - Det står ikke her, at det var Anders Jensen fra Tange,

men det er sandsynligt, at det er ham, da han har haft arbejde før med pramme og både.

Samme, side 93: Anders Jensen ved Silkeborg har fået betaling for indskibning af tømmer (1611, regnskabet bilag nr. 24)

Anders' Jensen anføres også andre steder: i spindepengeregisteret for 1623: Anders Jensen i Tange. Og i lensregnskabet for 1623 - 24 drejer det sig om sagesfald: hans to døtre er kommet galt afsted, den ene med en mand ved navn Niels Nielsen jvf. foran under Vrads herred.

Men: denne Anders Jensen må vist lades ude af betragtning, hvis det var tømmermand Anders Jensen, som var far til kapitelsskriveren. Denne mulige far var jo tømmer ved slottet i Skanderborg fra 1614 til 25, mens Anders Jensen her var i Tange fra 1608 til 1624 - og altså nok ikke har bygget hus i Skanderborg i 1620.

Foruden Anders Jensen i Tange kan - som foran nævnt - også Anders Jensen i Sejling have interesse. Men han skal nok ses i sin stedlige forbindelse og anføres derfor i næste afsnit, der handler om Sejling.

Kapitel 17.

PERSONER AF NAVNET HVASS I SEJLING.

Sejling er en lille landsby, der ligger ca. 6 km. nord for Silkeborg (Hids herred). Der ses at have levet personer og familier med navnet Hvass i Sejling fra ca. 1528 til ca. 1780.

Se ved det følgende den hypotetiske stamtavle på side 69.

Den foran i kapitel 15 nævnte Anders Jensen i Sejling er fundet i Silkeborg lens regnskaber 1625 - 26, nr. 21, og regnskabsbilag nr. 21, hvor han kvitterer overfor slotsskriveren for den betaling, han har fået for at have skåret tømmer sammen med tre andre (Søffren Jensen i Balle, Laurits Nielsen i Kiersgaard og Jens Andersen i Seyling) til Winderslevgaards fornødenhed. Kvitteringen er dateret 14. juli 1626 i Balle. (Kan denne Jens Andersen være far til Anders Jensen?)

Første gang opmærksomheden med vægt blev henledt på stedet Sejling, var i et brev af 18. april 1920 til min far fra arkivar ved landsarkivet i Odense, H.B.N. Seesten. Næst at gratulere med fars fødselsdag - 19. april - fortæller han følgende:

"Jens Hvas havde to sønner, Niels og Søfren. Niels var 1596 salig med Gud, Søfren var død 1615. De ejede åbenbart hver sin halvdel af en bondegård i Sejling, i hvilken by også deres børn boede. - Niels's børn var Maren (vistnok død mellem 1612 og 1615), Jens, Christen, Peder, Kirsten, Anna, en anden Kirsten og en anden Anna. - Søfren havde mindst tre børn: Jens, Anders og Niels. - Niels's børn får 1615 dom over Søfrens, hvis fader har været - ret uheldig - værge for Niels!"

Oplysningen er interessant, men den har den mangel, at Seesten ikke anførte, hvor den stammer fra. Jeg har forgæves eftersøgt hans kilde. Men meddelelsens ordlyd og troværdighed står dog med Seestens arkiv-autoritet bag sig. Det er ikke noget, han har digtet.

Når de to brødre har ejet hver en halvdel, ligger det nær at antage, at de har arvet den efter faderen, Jens Hvass. Denne Jens Hvass kan antages at være født senest ca. 1528. Når nemlig hans søn var "salig med Gud" i 1596 efter at have været gift og fået otte børn, fås: 1596 minus ca. 8 år - d.v.s. ca. et år mellem børnenes fødsel, altså 1588. Hvis giftealderen sættes til f.eks. 30 år, fås 1558. Hvis også faderens giftealder var 30 år, fås: 1528.

Familien mister dog noget i interesse, da der ikke rigtig kan indpasses nogen Anders Jensen i den. Havde Anders Jensen været søn af denne Jens Hvass og altså bror til Niels og Søren, ville han, hvis gården var en arv, have været medarving til den. Og : sønnen af Søren må have heddet Anders Sørens Hvass.

Ejendommeligt nok - set i forhold til Seestens oplysninger - findes der endnu en Søffren Huas i Sejling sogn. Han ses i oldenregisteret for Silkeborg len for 1623 og 1625. Da Søren Jensen Hvass efter Seesten var død i 1615, må det altså være en anden.

Oldenregisteret for Sejling for 1625 har en Jens Huas med et svin på olden. Denne Jens Huas kan være Seestens Jens Nielsen Hvass. Mandtalsregisteret på pendingskat af Silkeborg len har iøvrigt i 1610 Søffren Huass som jordeggen bonde. Det må være Seestens Søren.

I mandtalslisten for 1610 findes blandt selvejere: Søfren Huas i Sejling og i 1586: Niels Hvass (i Silkeborg lens jordebog, 1586) i Sejling.

I Fam. Hvas V side 440 c meddeles det, (note) at der i 1633 har verseret en retssag, hvorunder en Jens Hvass i Seiling sagsøger en Jens Nielsen ibd. Det fremgår af tingbogen (Viborg Landstings tingbog 1633 fol. 65, landsarkivet, Viborg B 24 - 66), at en af parterne ikke mødte og at sagen blev udsat. Nogen fortsættelse er dog ikke fundet. - Den mulighed synes at foreligge, at sagsøgte er Jens Nielsen Hvass, sønnen af Seestens Niels Jensen Hvass, og at sagen måske er en udløber af - eller måske en fortsættelse? af sagen fra 1615. Sagsøgeren, Jens Hvass må have været myndig for at kunne anlægge sagen og må altså med en myndighedsalder på 18 eller 25 år være født før henholdsvis 1615 og 1608. Er han identisk med den Jens Sørensen Hvass, der var søn af Seestens Søren Jensen Hvass? Er det således fætteren, han sagsøger?

Også længere frem i tiden er der Hvass'er i Sejling:

En Niels Sørensen Hvass er (Sejling sogns kirkebog) begravet 28. januar 1748, 83 $\frac{1}{2}$ år gammel. Han må altså være født i august 1664. Efter navnet har hans far heddet Søren. Men det kan ikke være Seestens Søfren Jensen Hvass, da denne var død allerede i 1615.

Det kan være denne Niels, der optræder som fadder i 1692, 28 år gammel, 1693, 18. april 1694, 1698, 1704 og 1724 og som forlover 7. april 1723. Muligvis er det ham, der ifølge kirkebogen blev gift den 4. november 1709 - altså som 45-årig - med Maren Andersdatter? Er det ham, det er far til Mette Hvass - "Niels Hvasses Mætte", døbt 12. januar 1710 (lidt kort efter brylluppet) og til Kirsten Hvass, døbt 2. april 1714?

En Søren Hvass har en datter, Karen Hvass (Sørens datter Hvass), der ifølge Seiling kirkebog er fadder i 1699, 1700, 1702 og 1705 og en anden datter, der hedder Kirsten Hvass, og som er fadder i 1702 og 1706. Er de døtre af den foran nævnte Søren fra oldenregisteret i 1623 m.m.?

En Las Hvass fik den 14. april 1695 en pige gift med Niels Willumsen i Sejling. (Las Hvasses pige) se Sejling kirkebog. Er hun datter eller husassistent?

Efter Sejling kirkebog begravedes den 23. januar 1709 Søfren

Hvassis hustru i Seyling, Mætte Christensdatter, 79 år gammel. Hun må være født i 1630. Hvilken Søren Hvass var hun gift med?

En Peder Hvass, Sejling kirkebog 1696 er fadder ved en dåb: Peder Hvasses datter Kiersten.

En Matthis Hvass, Sejling kirkebog: Matthis Hvas og Kirsten Nielsdatters søn, Niels, blev døbt i Sejling kirke den 16. oktober 1746. Hvis Matthis var ca. 30 år gammel, da han blev gift, og sønnen er født ca. et år senere, er Matthis født ca. 1716. Hvem er han søn af?

Niels Matthiesen Hvass, døbt 16. oktober 1746, søn af de foranstående og gift med Anna Thomasdatter. Deres datter, Mette Kirstine Nielsdatter Hvass, blev døbt den 29. april 1780 og blev båret af Christiana Aggerholm, Sejling præstegård.

Kapitel 18.

SLÆGTEN HVASS I STORRING.

Se ved det følgende stamtavlen side 69.

Slægten Hvass i Storrning har givet anledning til en del overvejelser. Den har periferisk været kendt allerede af farfar, der i Fam. Hvas V side 353 og side 440 c anfører: Jens Søffrensen Huass af Storrning i Skanderborg len fik et Pergaments Skiftebrev af 1591 konfirmeret vedk. noget jord, som var skiftet ved Høver Mark til den Gaard, han nu iboede i Storrning. Konf. dat. Skanderborg 21/3 1634. Jyd. Reg.

Også far har bemærket den, idet han omtaler den i sin levnedsskrivelse af kapitelsskriveren. Han har tillige i Rigsarkivet taget en afskrift af confirmationsbrevet (fra Jyske Registre 1634, efter mit notat: nr. 9, 1634/40 side 30 b. Det er udstedt af kongen, Kristian den fjerde.

I Fam. Hvas V side 440 c findes yderligere: Jens Huass i Storrning cit. Mikkel Poulsen cum sociis. 28. november 1629. J.F. En fotokopi af stedet haves. Der står kun: Paaschud ops, nu til Snapsting.

De undersøgelser, jeg har fået foretaget, viser følgende om:

1. Søren Jensen
2. Jens Sørensen Hvass og
3. Søren Jensen Hvass.

Ad. 1. Der har eksisteret en mand i Storrिंग, der hed SØREN JENSEN. Han kendes fra Skanderborg lens regnskaber for 1581 - 82, hvor det nævnes, at han sælger rug til slottet. I spindepengeregisteret for samme år nævnes også Søren Jensen i Storrिंग. Og i bilagene til regnskabet for 1592 - 93 ses det, at han den 7. marts 1593 har været skikket til herredstinget.

Ad. 2. Der har dernæst været en delefoged i Framlev herred ved navn JENS SØRENSEN HVASS, der har været selvejerbonde i Storrिंग. Dette fremgår dels af nogle steder i lensregnskaberne for Skanderborg len (Rigsarkivet) dels af nogle domme fra 1636 (landsarkivet i Viborg). Han kan følges i sin tilværelse ialtfald fra 1609 til 1633, og man kender lidt til hans familie og hans virksomhed.

I lensregnskabet, hvori han er nævnt i alle årene fra 1609/10 til 1626/27 og 1629/30 til 1632/33, nævnes han som delefoged. En delefoged var (ifølge professor Poul Johannes Jørgensen: Den Danske Rets-historie, 1928, 3 - 4 hæfte side 33) hjælper for lensmanden i den-nes forvaltning, og han havde til opgave at varetage kongens inter-esser på tinge.

Jens Sørensen Hvass nævnes i lensregnskabet som delefoged i årene 1609 - 10, hvor det omtales, at han har fået en betaling på fem da-ler for øksne, leveret til slottet, samt i årene 1611 - 12 og 1615 til 1620. I 1629 - 30 nævnes han fremdeles som delefoged og blandt dem, der har fået frigivelse for en del af de visse afgifter til le-net på grund af armod. Man må her huske landets daværende situation: Kristian IV var blevet slået i slaget ved Lutter am Barenberg i 1626, og i 1627 bemægtigede Wallensteins tropper sig det meste af Jylland og for frem med overordentlig grusomhed og ødelæggelse, jvf. foran om Skanderborg.

I bilagene for 1630 - 31 kvitterer Jens Hvass den 3.12.1630 for penge, modtaget for rug.

Iøvrigt er han nævnt i lenets jordebog 1609 - 1610, hvor det an-føres, at han foruden gården i Storrिंग også har en "øde Bøge" på Høver mark, se stamtavlen side 69 . Det er formentlig denne jord,

der også nævnes i det foran omhandlede pergamentsskiftebrev fra 1591, idet det blev konfirmeret i 1634, d.v.s. efter Jens Sørensen Hvass's død, jvf. nedenfor.

I jordebogen nævnes han - foruden i 1609 - 10 også i alle årene fra 1610 - 11 til 1632 - 33. I 1629 - 30 og 1630 - 31 anføres det, at han er fri for landgilde, da han er delefoged.

Herudover er han nævnt i ekstraskattemandtalslisten i 1612 som jordeggen bonde - altså som selvejer - i 1612 - 13, 1614 - 15, 1620 og 1622 - 23 (jordeggen bonde). I 1623 er desuden angivet: en halv gård. Ligeså i 1623 - 24, 1624 - 25 og 1626 - 27, 1629 og 1630, 1631, 1632 og 1633.

Endvidere ses det, at han i forskellige tilfælde har været "skikket" (jvf. nedenfor) til Framlev herredsting. Det gælder således 19. maj 1624 (bilagene for 1623 - 24), 1. maj 1626 og 2. maj 1627 (bilagene til 1626 - 27), 3. november 1630 (bilagene 1630 - 31), 29. februar og 28. marts 1632 (bilagene 1632 - 33).

Endelig er han anført i "mandtalsregister over spindepenge" for 1625 - 26, 1626 - 27 og 1631 - 32 (med en halv gård).

Om Jens Sørensen Hvass findes der desuden, som foran nævnt, en dom fra Aarhus byting 1636 (Aarhus tingbog 1636, fol 32, udskrift fra landsarkivet haves) og en dom fra Viborg landsting (Viborg Landstings dombog litra B 1936 folio 298, udskrift haves ligeledes).

Af dommenes oplysninger fremgår det, at Jens Søffrensen Hvass på det tidspunkt var død, idet hans enke, der hed Maren Nielsdatter, mødte ved sin søn, Søffren Jensen Huas. De bor begge i Storring, og det ses også her, at den afdøde, Jens Sørensen Hvass var delefoged i Framlev herred, hvilket nævnes for årene 1612, 1614 og 1616. Også i 1623 og 1630 har han virket i herredet, idet han har inddrevet nogle restancer. I et i sagen fremlagt brev fra Søren Frost (tidligere slotsskriver på Skanderborg, nu borgmester i Aarhus) af 5. november 1633 omtales Jens Hvass som "S.affgangne", og brevet nævner "hans arvinger" - desværre uden navne. Det ses heraf, at Søren Jensen Hvass altså var død før den 5. november 1633 ("S" er formentlig en forkortelse for: salig).

At Jens Hvass var død i 1633 ses også af Skanderborg lens regnskaber hvor det af bilagene for 1632 - 33 fremgår, at det den 8. maj og den 29. maj 1633 er en mand ved navn Just Andersen, der er

delefoged i Framlev herred og de nævnte dage møder på herredstinget. Det er tillige i regnskabet nævnt, at Just Andersen er udnævnt til delefoged i stedet for Jens Sørensen. Men der siges ikke noget direkte om dennes død. Udnævnelsen er sket "i dette aar", det vil sige mellem 1. maj 1633 og 1. maj 1634. Da han allerede møder på herredstinget den 8. maj 1633, må udnævnelsen formentlig være sket mellem 1. og 8. maj. Heraf må formentlig også følge, at Jens Sørensen Hvass er død før 1. maj 1633.

Herimod kunne det måske anføres, at Kongen ved stadfæstelsen den 21. marts 1634 af pergamentsskiftebrevet af 1591 nævner, at jorden i Høver hører til den gaard som Jens Sørensen i Storrिंग "nu iboer". Men kongens stadfæstelse har formodentlig været en tid under ekspedition, således at Jens Sørensen Hvass nok har indgivet begæringen om stadfæstelse, men altså er død inden stadfæstelsen forelå. Den tydelige angivelse i Søren Frosts brev af 5.11. 1633 afkræftes ikke.

Ad 3.

Den allerede nævnte SØREN JENSEN HVASS, der var søn af delefoged Jens Sørensen Hvass og Maren Nielsdatter er, som foran sagt, nævnt i de to domme fra 1636. Derudover er han truffet følgende steder: i ekstraskatterne for 1646 under afslag for 1646: Søren Hvass i Storrिंग, $\frac{1}{2}$ gaard. Samme sted nævnes i 1647 Søren Hvass i Storrिंग med $\frac{1}{2}$ gaard. Men under afslag i skatterne nævnes: Søren Hvass i Storrिंग med $1\frac{1}{2}$ selvejergård. Også i 1647 nævnes (i bilagene til ekstraskatterne for 1647, nr. 38) : den 24. november: "1 $\frac{1}{2}$ selvejer-gaard, Søren Hvass paabor, kan ikke formaa at udgive den fjerdepart pengeskat. Ekstraskatterne for 1648 har: Søren Hvass i Storrिंग, jordegen. I afslagsregisteret for 1648 - 49 nævnes, at Søren Hvass i Storrिंग desuden har den "øde bølge", som gennem hele denne årrække hører med til gården, hvilket er nævnt i jordebogen. I 1649 er han med i regnskabet under frigelser på grund af armod. Den 27. marts 1650 er Søren Hvass i Storrिंग på herredstinget (bilagene til ekstraskatterne for 1649.) Søren Jensen Hvass kendes således fra 1636 til 1649, og endnu i matriklen af 1664 nævnes han med en ejendom i Storrिंग, herunder: en øde Bouelslod paa Høffuer march.

Undersøgelserne kompliceres noget af at der foruden de to personer med navnet Hvass: Jens Sørensen Hvass og Søren Jensen Hvass også har eksisteret to personer i Storrिंग, der hed: Jens Sørensen og

Søren Jensen - uden efternavnet Hvass og uden jord på Høver mark. I visse tilfælde - mener min hjemmelsmand - kan skriveren, der plejer at nævne dem i samme rækkefølge fra år til år, have byttet dem om eller måske af vanvare have føjet et Hvass til en af dem, der ikke hed det. Men hun mener, at det kan fastslås, at der kun er een Jens Sørensen Hvass i Storning og kun een Søren Hvass. I 1647 nævnes "Jens Sørensens enke" med $\frac{1}{2}$ fæstegård. Denne enke må have været gift med Jens Sørensen og kan ikke være enke efter Jens Sørensen Hvass, idet denne nævnes endnu i 1649 og idet han var selvejer ikke fæster.

Der ses nu yderligere det noget mærkelige, at der optræder endnu en Jens Sørensen Hvass. Han nævnes i Skanderborg slots jordebog i 1632 - 33 og i 1633 - 35 som: JENS SØRENSEN HVASS i TOUSTRUP.

Det er ikke delefogeden, der som foran nævnt var død i 1633, og det er ikke hans søn, der jo hed Søren Jensen Hvass. Det er ikke en broder, da de har samme navn. Det er ikke den foran under 1 nævnte Jens Sørensen, idet årstallene ikke passer. Måske kan han på en eller anden måde høre sammen med "Toustrup-Hvass'erne", der nævnes nedenfor under kapitel 19. Forholdet er uklart. Det bemærkes, at der kun er ca. 9 km. imellem Storning og Toustrup.

Imidlertid nævnes nu denne Jens Sørensen Hvass, der må kaldes "den yngre" til adskillelse fra delefogeden, således: I jordebogen anføres han, som nævnt, i 1632/33 og 33/35 og endvidere som selvejer fra 1637 til 1642 samt i 1646, da han forskånes for en del af afgifterne. I ekstraskattemandtalslisterne optræder han som jordeggen bonde med $\frac{1}{2}$ gård 1636 til 1643 og i 1646, 1648 og 1649 ($\frac{1}{2}$ gård). I spindepengeregisteret ses han i 1635/36 og 1636 - 37 til 1640/41. I 1646 og 1649 nævnes han her med $\frac{1}{2}$ gård. Han er tillige anført under restancer for 1649 - 50.

Det kan altså fastslås, at "den yngre" Jens Sørensen Hvass har været selvejende bonde i Toustrup og Storning med $\frac{1}{2}$ gård fra 1632 - 33 til 1649 - 50. Om og eventuelt hvordan han er i familie med de andre Hvass'er og eventuelt med Anders Jensen i Skanderborg må foreløbig stå hen. Men det forekommer mig uklart, hvem der menes, når der er tale om Jens Sørensen Hvass efter 1633, da delefogeden med dette navn døde. Er det Jens Sørensen Hvass fra Toustrup, der også har fået jord i Storning eller er der een Jens Sørensen Hvass i Tou-

strup og en anden Jens Sørensen Hvass i Storning samtidig?

Man kan nu ræsonnere noget over det foran oplyste, og en hypotetisk stamtavle kan opstilles:

Stederne:

Sejling		Toustrup		Høver		Storning
0		0		0		0
Silkeborg						
0						

Personerne:

Jens Hvass, Sejling, Seestens
brev. Født, antagelig ca. 1528 (0) 1591-.

Niels Jensen
Hvass, død 1596

Søren Jensen
(Hvass), Sejling
var død 1615

Maren Nielsdatter
Jens Nielsen Hvass
Christen " "
Peder " "
Kirsten Nielsdatter
Hvass
Anna " "
Kirsten " "
Anna " "

Jens Sørensen
Hvass, Delefogeden, Storning,
død, 1639, g.m.
Maren Nielsdatter.

Anders Sørensen
Hvass.
(0) 1609 - 10-.

Niels Sørensen
Hvass.

(0) 1634 (konfirmation af 1591)

(0) 1648 - 49-.

? - ? - ? - ? - ? - ? - ?

Søren Jensen Hvas,
Delefogedens søn
(0) 1664-.

Anders Jensen, Skanderborg.
Jens Andersen Hvass,
Kapitelsskriveren.

Signaturen: (0) er "den øde bølge": 1591, 1609/10, 1634, 1648/49 og 1664.

Yderligere: Søren Hvass. Sejling. Oldensvin 1623.
Jens Sørensen Hvass i Toustrup og Storning. "Den yngre",
ca. 1632 - 50.

Det kan se ud som om den under nr. 1 nævnte Søren Jensen i Storrington, der har været bonde (levering af rug) har været foged, idet han er "skikket" til tinge, hvilket udtryk menes kun at blive brugt om fogeder. Han kendes i årene 1581 til 1593, og det er netop i den periode, at pergamentsskiftebrevet er blevet til. Dette brev af 1591 drejer sig om den "øde bølge på Høver mark," (se signaturen: (0) på oversigten side 69) der senere - nemlig da skiftebrevet konfirmeres i 1634 - hører til den gård i Storrington, som Jens Sørensen Hvass nu iboede i Storrington. Denne jord på Høver mark følger så med Hvass'ernes gård lige op til matriklen i 1664. Det kan derfor vel anses for sandsynligt, at den har tilhørt Jens Sørensen Hvass's far, Søren Jensen, der altså skulle have heddet Søren Jensen Hvass.

Dette mulige slægtskab kan måske finde en vis bekræftelse deri at begge er fogeder. Stillingen som foged eller delefoged kan troligt - som det er set ofte i vore dage med stillingen som sognefoged - være "gået i arv" til en søn: sønnen har i menneskelig henseende været velkvalificeret, har haft den rette alder og har fra faderens virke haft et vist indblik i arbejdet.

At pergamentsskiftebrevet er konfirmeret i 1634 altså efter at Jens Sørensen Hvass efter 1636-dommens indhold var død i 1633 behøver ikke at anfægte det foran antagne. Det kan som foran nævnt have været en forsinket behandling af sagen, således at stadfæstelsen er kommet sønnen, Søren Jensen Hvass tilgode.

Efter det således anførte, kan det se ud som om Søren Jensen der anføres i 1581 - 1593 har været far til delefogeden, Jens Sørensen Hvass og bedstefader til Søren Jensen Hvass, der kan være opkaldt efter ham. Skiftet af fornavne og efternavne og opkaldelsen passer til teorien, og det samme gælder både årstallene og stedet og måske navnlig oplysningerne om "den øde bølge", der i 1664 kaldes "en øde Bouelslod paa Høver mark".

For nu at bringe hele denne Storrington - slægt ind i det billede, der gerne skulle oplyse kapitelsskriver Jens Andersen Hvass's forslægt, kan det påpeges, at delefoged Jens Sørensen Hvass kan tænkes at have været fader til Anders Jensen (Hvass?) i Skanderborg, kapitelsskriverens far. Navn og tidspunkt kan passe, og det samme gælder den omstændighed, at der efter delefogeden nævnes "arvinger". Der kan have været flere end moderen (enken efter delefogeden,

Maren Nielsdatter) og sønnen, Søren Jensen Hvass, der altså eventuelt kan have været broder til Anders Jensen. Søren kan have været den ældste, der dels optræder under retssagen på moderens vegne dels er den, der overtager landbruget, mens den yngre broder (Anders Jensen) meget naturligt kan være blevet håndværker. Teorien synes rimelig - men noget bevis foreligger ikke.

Hvis man nu yderligere føjer Sejling-slægten ind i billedet, kunne man som arbejdshypothese opstille den teori, at Jens Hvass i Seiling (Seestens brev) født ca. 1528 med de to sønner, Niels og Søren, skulle være bedstefar til delefogeden i Storrिंग, Jens Sørensen Hvass med Søren Jensen Hvass i Sejling som mellemed. Teorien er berørt foran, hvor det er anført, at delefogedens søn, Søren Jensen Hvass muligvis kunne være broder til Anders Jensen (Hvass?) i Skanderborg, kapitelsskriverens far.

Navne og tidsintervaller synes at passe sammen, kun den stedlige afstand mellem Sejling og Storrिंग taler noget imod den. Afstanden er i luftlinje ca. 30 km. Alligevel ligger alle de relevante steder stort set indenfor det samme område, og en families flytning kan f.eks. have været begrundet i et "ægteskab med en gård".

Men hele denne Storrिंग-sag er endnu noget uafklaret.

Det foran om slægten Hvass i Storrिंग omhandlede fører over til en redegørelse for hvad der vides fra Toustrup:

Kapitel 19.

SLÆGTEN HVASS I TOUSTRUP.

Se ved det følgende den hypotetiske stamtavle, side 69.

Det ser ud til at der - på en eller anden måde - er en sammenhæng mellem navnene og ejendommene i Storrिंग, Toustrup og Sejling. Som allerede nævnt ligger stederne i hinandens nærhed, og en del af personnavnene er identiske. Toustrup ligger i Dallerup sogn, Skan-

derborg amt. Der er andre steder i landet, der hedder Toustrup, men de oplysninger, jeg har, stammer fra Skanderborg lens regnskaber og fra tingsvidner fra Gern herred, således at der ikke er tvivl om at det er det Toustrup, der ligger i Gern herred, det drejer sig om. Det ligger som foran anført kun ca. 8-9 km. fra Storrिंग og kun ca. 2 km. fra Sorring. Fra Toustrup til Linaa er der kun ca. 8 km.

Det er foran under Storrिंग-slægten påpeget, at der i Toustrup og i Storrिंग har levet den mand, der foran er benævnt "den yngre" Jens Sørensen Hvass. Han kendes fra ca. 1632 til ca. 1650.

Det kan nu hertil føjes, at der også har levet en Søren Jensen Hvas i Toustrup. Han nævnes i Skanderborgs jordebog i 1581 - 82 og samme sted i 1604 - 05. Er han identisk med nr. 1 side 65?

Men der har været andre Hvass'er i Toustrup, og der kan udredes en temmelig omfattende slægtsrække:

I 1971 meddelte arkivar Hans Worsøe i Viborg mig, at han havde set et tingsvidne af 13. juli 1605, der bl.a. nævnte en oldefar, Rasmus Jensen Hvass. Ved nærmere eftersøgning viste det sig derefter, at der fandtes ikke blot eet, men hele fem tingsvidner, der alle omhandlede den samme gård og den samme slægt Hvass.

De fem tingsvidner er udtaget af landsarkivets pakke: B 5 C 67 (eller B 5 C 57?), Rentekammerbreve - fra et så langt senere tidspunkt som 1791 - 1792.

Det drejer sig om følgende:

- Tingsvidne A. fra 13. februar 1602
- B. fra 13. juli 1605
- C. fra 20. juli 1605
- D. fra 3. april 1624 og
- E. fra 9. maj 1639.

Tingsvidnerne, der i deres ordlyd er ret vidtløftige (fotokopier haves), kan refereres således:

Ad A.: Jens Rasmussen i Toustrup får lørdag den 13. februar 1602 for Gern herreds ting (herredsfoged Jesp. Pedersen) bevidnet af otte dannemænd, at de i tinget har overværet følgende handler:

1. Enken Maren Jensdatter i Toustrup havde sammen med sin salig mand købt en halvdel af den gård: "Half dend gaard og gaards tiliggelse" i Toustrup, som nu Jens Rasmussen ibor, og hvor fordum

Rasmus Hvas boede. Denne halvdel tilhører hende som arv efter hendes mand, idet de "tilhobe" havde købt den. Nu har hun ifølge vidnerne solgt denne halvdel til Jens Rasmussen.

2. Niels Jensen, Voel, er gift med Kirsten Rasmusdatter, der er datter af Rasmus Hvass. Hun ejer en anpart - en søsterlod - i den anden halvpart af den samme ejendom, og hun har arvet den efter sin salig far, Rasmus Hvas, der forud boede i gården. Denne anpart har hendes mand på hendes vegne ifølge vidnernes udsagn overdraget til Jens Rasmussen.

Ad B. Tingsvidnet af 13. juli 1605 (note)

Jens Rasmussen i Toustrup får lørdag den 13. juli 1605 for Gern herreds ting bevidnet af otte dannemænd, at de har overværet følgende handel: Søfren Nielsen i Dallerup på egne vegne, Christen Jensen Sael på egne vegne og Jens Andersen, ibm. på hans datter, Karren Jensdatters vegne, som han er værge for, - har overdraget til: Jens Rasmussen i Toustrup og hans hustru, Ane Persdatter.: den arvepart, som de har arvet efter deres s. oldefar Rasmuss Jensen Huas - og efter "Dieris søster", Anne Nielsdatter, nemlig: den femtepart i halvgaarden i Toustrup, Jens Rasmussen ibor og forud Rasmus Jenssen Huas ibode.

Ad C. Tingsvidnet af 20. juli 1605 (note)

Jens Rasmussen af Toustrup får lørdag den 20. juli 1605 for Gern herreds ting bevidnet af otte dannemænd, at de har overværet følgende handel: Jens Nielsen i Flensted på egne vegne og for: Per Nielsen i Apstrup og på: Per Søfrensens vegne i Sal - har solgt til Jens Rasmussen i Toustrup og hans hustru, Anne Pedersdatter: den arvelod, de har fået efter deres søster, Anne Nielsdatter, nemlig andelen i den halvgaard i Toustrup, som Jens Rasmussen nu bor i og hvor forud Rasmus Jensen Hvass iboede.

Ad D. Tingsvidnet af 3. april 1624. (Note)

Jens Rasmussen i Toustrup får lørdag den 3. april 1624 for Gern herreds ting bevidnet af otte dannemænd, at der er indgået følgende handel: Jens Mortensen og Niels Mortensen i Herskind, Framlev herred, har afhændet til Jens Rasmussen i Toustrup og hans hustru den lod i den gård i Toustrup, hvor Jens Rasmussen bor. Andelen i gården har de arvet efter deres mor, Marrenn Rasmusdatter, og det er en femtedel.

Ad E. Tingsvidnet af 9. maj 1639.

Rasmus Jensen Hvas i Toustrup får lørdag den 9. maj 1639 for Gern herreds ting bevidnet af otte dannemænd, at de har overværet, at: Niels Knudsen i Storring på sin hustru, Marren Jensdatters vegne og: Per Laursen i Flensted på sin hustru, Berete Jensdatters vegne har solgt til Rasmus Jensen Huas i Toustrup og hans hustru, Marren Lauridsdatter, den arvelod, som hustruerne har arvet efter deres salig afgangne fader og moder, Jens Rasmussen og Anne Pedersdatter, samt efter deres tvende Sl. søstre, Johan Jensdatter og Anne Jensdatter. Disse to boede og døde i Toustrup i den halve selvejerbondegård, som Rasmus Jensen nu bor i.

Disse fem tingsvidner giver, som det ses, dels en række uklare punkter, dels en hel slægtsrække.

Den mand, der er den centrale i sagerne, er Jens Rasmussen, der er gift med Anne Pedersdatter. Det er ham, der i alle årene fra 1602 til 1624 med stædig udholdenhed gør sig umage for at samle hele gården på sin hånd. Han går igen i alle tingsvidnerne fra A til D. Men i tingsvidne E er det Rasmus Jensen Hvass, der har erhvervet gården. Han er gift med Maren Lauridsdatter.

Man kan nu først konstatere og eventuelt nærmere undersøge, hvad der vides om hver enkelt af personerne og hvad der kan formodes om dem.

De personer, det drejer sig om, er følgende, noteret - undtagen nr. 10 - i den rækkefølge, hvori de forekommer i tingsvidnerne:

1. Rasmus Jensen Hvas, oldefaderen, der ifølge tingsvidne A fordum boede i gården.

Gården betegnes i tingsvidnerne A, B og C som: den gård i Toustrup, hvor nu Jens Rasmussen bor, og hvor fordum Rasmus Hvas boede. I D og E betegnes den som den gård, hvor Jens Rasmussen bor - også i Toustrup. Da det altså i alle tingsvidnerne er den samme gård, vil den nedenfor blot blive betegnet som: gården.

2. Jens Rasmussen i Toustrup, der samlede gården fra 1602 til 1624 i tingsvidnerne A til D. (Han kaldes nedenfor: "Gårdsamleren").

3. Maren Jensdatter, der overdrog den halve gård til nr. 2. (A)

4. Kirsten Rasmusdatter Hvass, datter af nr. 1 og gift med Niels Jensen i Voel. (A)

5. Søfren Nielsen i Dallerup (B)
6. Christen Jensen i Sael (B).
7. Karen Jensdatter og
8. hendes far, Jens Andersen (B.
9. Anne Nielsdatter (B og C)
10. Maren Rasmusdatter. (D)
11. Jens Nielsen i Flensted (C).
12. Per Nielsen i Apstrup. (C)
13. Per Søfrensen (C).
14. Jens Mortensen, Framlev herred. (D)
15. Niels Mortensen, do.
16. Den yngre Rasmus Jensen Hvas i Toustrup, gift med Maren Lauritsdatter (E)
17. Maren Jensdatter, gift m. Niels Knudsen i Storrिंग. (E)
18. Berete Jensdatter, gift m. Per Laursen i Flensted. (E)
19. Johan (?) Jensdatter (E).
20. Anna Jensdatter (E).

Om disse personer vides og formodes følgende:

1. RASMUS JENSEN HVAS. Det vides (A), at han forðum - det vil altså sige før 13. februar 1602 - boede i gården. Det vides, at han var oldefar (B) til nogle af de nedenfor nævnte personer. Det vides, at han havde en datter, der hed Kirsten Rasmusdatter (4), der var gift med Niels Jensen, Voel. Det kan formodes, at han tillige var far til Maren Rasmusdatter, nr. 10. (D). Det kan tillige formodes, at han var far til gårdsamlere, 2, se under denne. Det kan efter navnet formodes, at Rasmus Jensens far har heddet Jens Hvas. Denne er os ikke bekendt, men vi kan kalde ham tip-oldefaderen. (Er det mon den Jens Hvass, der nævnes i kapitel 30?)

Til forskel fra nr. 16, der også hed Rasmus Jensen Hvas, må vi kalde nr. 1 for "den ældre" (oldefaderen), og nr. 16 "den yngre", (gårdsamlere søn). Det må formodes at nr. 1 er død før 1602, da gårdsamlere overtager gården, hvor 1 "forðum" boede. Herimod taler dog den omstændighed, at jordebogen for Skanderborg nævner Rasmus Jensen Hvass i Toustrup endnu i 1604 - 05. Nogen forklaring herpå ses ikke.

2. JENS RASMUSSEN. Det vides, at han har levet i februar 1602 og at han boede i gården (A). Det vides, at han i 1605 var gift

med Anne Pedersdatter (B), og det må formodes, at de havde sønnen Rasmus Jensen Hvas nr. 16 (E). Det må formodes, at 2 er død før 1639, da sønnen, 16, overtager gården. Det vides, at 2 havde følgende børn: nr. 17, 18, 19 og 20 (E).

Ingen af tingsvidnerne nævner Jens Rasmussen med navnet Hvas. Men det må alligevel med næsten fuld sikkerhed formodes, at han har heddet Hvas. Ganske vist kan det tænkes, at han har erhvervet navnet sammen med gården. (jvf. Fabritius og Hatt, Slægtsforskning, 3. udgave side 230 - 31, note 1.) Men andre momenter : a-e, taler for at han har været søn af 1 og har heddet Hvas:

a. Skiftet af navnene: Rasmus Jensen-Jens Rasmussen (2) og til Rasmus Jensen (16).

b. Gården overgår fra Rasmus Jensen HVAS (den ældre, nr. 1) til nr. 2, og fra denne til Rasmus Jensen HVAS, den yngre, nr. 16.

c. I jordebogen for Skanderborg len nævnes JENS RASMUSSEN HVAS fra 1609 til 1627, og når der altså HAR været en Jens Rasmussen Hvas, er det vel mest sandsynligt, at det er ham, der er mellemledet mellem 1 og 2, selvom han ikke betegnes som Hvas i tingsvidnerne.

d. Hertil kommer det nedenfor om søsterlodder og femtedele anførte.

e. Som et formentlig afgørende moment kommer så Skanderborg lens regnskab for 1636 - 37, der nævner: Peder Laursenn med en gaard i Røgen, som Jenns Huass fra døde. Se herom nedenfor under nr. 18, Per Laursen, der var gift med Berete Jensdatter (der ifølge tingsvidne E var datter af Jens Rasmussen og Anne Pedersdatter.)

3. MAREN JENSDATTER i Toustrup. I tingsvidne A nævnes hun som enke, men det ses ikke, hvad hendes mand hed. Det anføres, at de i forening havde købt - altså ikke arvet - den ene halvdel af gården. Denne halvdel har hun derefter arvet efter sin mand. Det drejer sig altså ikke om en halvpart, der oprindeligt var arvet af Maren Jensdatter eller hendes mand.

Alligevel kan det nok tænkes, at hun er søster til nr. 1. Stedet, Toustrup, og navnene Jensdatter og Jensen tyder på det. Men noget sikkert vides ikke. På den anden side: hvorfor skulle hun og hendes mand købe, hvad hun ellers ville have arvet? - hvis hun nemlig var søster til 1. Hun ville da ialtfald have arvet en søs-

terlod. Men den omstændighed, at hun og manden køber en halvpart kan også tænkes at skyldes, at halvgården de købte, ikke har hørt til slægten Hvas men til en anden, og at gårdsamlingstanken allerede er opstået i hendes og hendes mands tid. Et familieforhold gør også overdragelsen netop til nr. 2 rimelig.

4. KIRSTEN RASMUSDATTER. Hun er datter af Rasmus Jensen Hvas, nr. 1, se A. og har altså heddet Kirsten Rasmusdatter Hvas. Hun var gift med Niels Jensen i Voel, der ligger i nærheden (vest for Toustrup, nord for Linaa) og hun overdrager sin andel, som er en søsterlod af gården (den halve), som hun har arvet efter faderen. - Det ville være en naturlig ting at overdrage gården til en bror.

5. Om SØFREN NIELSEN, Dallerup, vides det (B), at han sammen med nr. 6, 7 og 8 har solgt til nr. 2 en arvepart, arvet dels efter deres oldefar, Rasmus Jensen Hvas og dels efter deres søster, Anne Nielsdatter. Anparten udgjorde en femtepart af halvgården. Det ser ud som det er Søren Nielsen, der er oldebarn - idet han optræder på "egne vegne", og idet navnet kan passe til at han er bror til den afdøde "søster", Ane Nielsdatter.

6. CHRISTEN JENSEN i Sael. Også han optræder "på egne vegne" - og altså f.eks. ikke på sin hustrus vegne - men måske som enke-mand. Det må antages, at også han er oldebarn, men det ses ikke hvordan. Ejheller ses det, hvordan Ane Nielsdatter kan være hans "søster". Måske er ordet søster brugt i en videre betydning end den, man nu lægger i ordet.

7 og 8. KARREN Jensdatter og hendes værge, JENS ANDERSEN (B). Også her er der tale om et oldebarn og om "søsteren", Ane Nielsdatter uden at den nærmere sammenhæng kan ses. Det er udtrykkeligt angivet, at Jens Andersen er far til Karen, og han har måske været gift med en Nielsdatter, en søster til Ane Nielsdatter. (Teori 1, se den hypotetiske stamtavle).

Det kan også tænkes, at Karen Jensdatter er søster til Christen Jensen (nr. 6) der i så fald må have været myndig, når han ikke repræsenteres af faderen, Jens Andersen (teori 2, se den hypotetiske stamtavle).

Der rejser sig nu her det spørgsmål, om denne Jens Andersen kan have nogen forbindelse med kapitelsskriveren og dennes far, Anders Jensen. Det må være på en sådan tilknytning, at interessen for

Toustrup-slægten må hvile, og man kan spekulere på, om Jens Andersen (der naturligvis ikke er kapitelsskriveren selv, der først blev født i 1630) kan være far til Anders Jensen og altså farfar til kapitelsskriveren - hvorved Karren Jensdatter vil blive hans faster. Tidspunkter og steder og særligt Hvass-navnet synes at kunne passe sammen, og en forbindelse synes ikke usandsynlig. Men noget bevis ses ikke i det foreliggende, og det kan kun håbes, at der senere vil dukke brikker op, der kan udfylde billedet.

9. ANNE NIELSDATTER. Hun nævnes både i B og C. I B omtales hun som "Dieris søster". Dette ord "deres" henviser til: nr. 5, Søren Nielsen, nr. 6, Christen Jensen og nr. 7-8, Jens Andersen og Karen. Slægtskabet forekommer uklart. Søren kan - efter navnene være en helbror (Nielsen og Nielsdatter). Men hvordan kan Anne være søster til to, der hedder Jensen? Måske har, som foran nævnt, ordet søster haft en videre betydning dengang end nu. Den samme tvivl opstår ved C. Her henviser "deres" til Jens og Per Nielsen (11 og 12), men også til nr. 13, der hedder Sørensen til efternavn.

I B nævnes det, at der er arvet efter oldefaderen, medens denne ikke omtales i C. Begge steder er det stadig gården i Toustrup, det gælder. Oldebørnene skulle altså være: Søren Nielsen (5), Christen Jensen (6) og Karen Jensdatter (7) samt endelig Anne Nielsdatter (9).

Sammenholder man B og C hvor Anne Nielsdatter i begge kaldes for "søster", skulle man få som resultat, at alle arvingerne er søskende: Søren Nielsen, Christen Jensen, Karren Jensdatter, Jens Nielsen, Per Nielsen og Per Sørensen - samt altså Anne Nielsdatter. Betegnelsen søster synes ikke at kunne være rigtig efter nutidig sprogbrug.

Anne Nielsdatter må formodes at være død før oldefaderen. Og ialtfald må nok de led, der ligger mellem hende og oldefaderen, altså hendes forældre og hendes bedsteforældre være døde før oldefaderen - siden arven går direkte fra oldefaderen til oldebarnet.

10. MAREN RASMUSDATTER (D). Hun har to sønner, Jens Mortensen (14) og Niels Mortensen (15) og hun må nok derfor antages at have været gift med en mand, der hed Morten. Hun må være død før 1624, da hendes sønner på dette tidspunkt har arvet hendes andel, en femtedel af halvgården. Hun må antages at være søster til gård-

samlere (2), siden hendes andel netop en femtedel af halvgården overdrages til ham. (se under 14 og 15).

11, 12 og 13. JENS NIELSEN, PER NIELSEN og PER SØRENSEN. (C). Jens Nielsen optræder "på egne vegne" og for de to andre. Det kan antages, at Jens og Per Nielsen er brødre og at de efter navnet er sønner af en Niels. De må antages at være brødre til Anne Nielsdatter hvilket stemmer både med navnet og med betegnelsen søster. Per Sørensen kan antages at have været gift med deres søster, en Nielsdatter og at optræde på hendes vegne som hendes mand. Derimod har han nok ikke været søn af Søren Nielsen (5), Dallerup, da de optræder i de (omtrent) samtidige tingsvidner B og C fra 1605. Ej heller kan denne Niels være identisk med Niels Jensen i Voel, gift med Kirsten Rasmusdatter (nr.4), idet dette ægtepar jo havde overdraget deres søsterlod allerede i 1602 (tingsvidne A), således at den ikke er overført til nogen arvinger efter dem.

14 og 15. Brødrene JENS og NIELS MORTENSEN. De har været myndige, da de i 1624 solgte deres andel (en femtedel), som de har arvet efter moderen, Maren Rasmusdatter (nr.10). Det bemærkes her, at det er arv efter deres mor ikke deres far. Det bestyrker formodningen om det nære slægtskab mellem Maren Rasmusdatter (10) og Jens Rasmussen (2). Her har nu gårdsamlere set sin chance og udnyttet den. Maren må være død kort før 1624 og har altså i levende live åbenbart ikke villet sælge sin arv til 2.

16. RASMUS JENSEN HVASS (E). Det er ham, jeg må kalde "den yngre" til forskel fra nr. 1. Han nævnes i Skanderborg lens jordebog i årene 1629 til 42 og i 1646 og 1649, i bilag over tiende 1643 - 44 under afslag i landgilden i 1645 i spindepengeregistret for 1646, i regnskabet afslagsregister 1648 - 49, i 1649 under eftergivelse p.gr. af armod og i 1649 - 50 i regnskabet under restancer.

På det tidspunkt i 1639, da tingsvidnet E blev optaget, må nr. 2, gårdsamlere Jens Rasmussen Hvass og Anne Pedersdatter være døde. Rasmus Jensen Hvas må formodes at være disses søn og endda den eneste søn. Men han må have haft fire søstre: nr. 17, 18, 19 og 20, fra hvem han erhverver de i E omhandlede arvelodder af gården, som de har arvet efter deres salig afgangne forældre, Jens Rasmussen og Anne Pedersdatter.

Det falder i øjnene, at der i (nr. 2) Jens Rasmussens børnerække er to børn af en Laurits (Laurs) nemlig: nr. 16, Maren Lauritsdatter, gift med Rasmus Jensen Hvass, og nr. 18, Per Laursen, der er gift med Berete, datteren af Jens Rasmussen. Det kunne tænkes, at de to er søskende, og at der muligt gennem en undersøgelse af disse to kunne findes spor til oplysning om slægtssammenhængene.

17, 18, 19 og 20, MAREN, BERETE, "JOHAN" og ANNE. De to søstre, Johan (formentlig Johanne) og Anne Jensdatter boede og døde i den halvgård, Rasmus Jensen nu boede i. De må have været ugifte og være døde før forældrene altså før 1639, idet de betegnes som Sl. (salige) og idet det omtales, at Maren (17) og Berete (18) har arvet deres andele efter dem. Også broderen, gårdarvingen, 16, må have arvet en del efter dem. Nr. 17, Maren er gift med Niels Knudsen i Storring og Berete er gift med Per Laursen i Flensted.

Denne Per Laursen interesserer på en anden led: I Skanderborg lens regnskaber for 1636 - 37 anføres, jvf. foran under nr. 2 under stedemål og gårdfæstning i Gern herred: Peder Laursen, 1 gaard i Røgen, "som Jens Hvas fra døde". Her har de altså været en Jens Hvas i Røgen, der kun ligger ca. 2 km. fra Toustrup, og han er blevet efterfulgt af en Peder Laursen. Det kan tænkes at være den samme person. En Per Laursen, der er gift med Berete Jensdatter Hvas, der i 1639 har afstået deres anpart til Rasmus Jensen Hvas, søn af Jens Rasmussen Hvas - og en Per Laursen, der i 1636 - 37 betaler et beløb i stedemaal og gaardfæstning for en gård i Røgen, som Jens Hvas fra døde. Jorden kan have ligget i nordkanten af Toustrup og i sydkanten af Røgen-områderne. Hvis de to Per (Peder) Laursen er identiske, vil det altså sige, at Jens Rasmussen Hvas (nr. 2) var død før 1636 - 37, og det kan passe med tidspunktet for afhændelsen til Rasmus Jensen Hvas (16), der bekræfter det i tingsvidne E, se nedenfor, kapitel 21.

Ved gennemgangen af tingsvidnerne ses det, at der forskellige steder gives nogle oplysninger om de arveandele, der er tale om. Stederne er følgende:

1. I tingsvidne A nævnes det, at Kirsten Rasmusdatter Hvas (nr.4), der er datter af Rasmus Jensen Hvas (nr. 1), har arvet en SØSTER-LOD af ejendommen efter sin far.
2. I tingsvidne B anføres det, at de der nævnte arvinger, nr. 5,

6, 7 og 8, har arvet EN FEMTEPART efter deres oldefar (nr. 1), Rasmus Jensen Hvas og deres søster, Anne Nielsdatter (nr. 9).

3. I tingsvidne C nævnes alene, at det drejer sig om DEN ARVELOD, de her nævnte arvinger, 11, 12 og 13 har fået efter deres søster, Anne Nielsdatter.

4. De i D nævnte arvinger, brødrene Mortensen (nr. 14 og 15) har arvet EN FEMTEDEL af gården efter deres mor.

5. I E nævnes ikke noget om parternes størrelse.

Man kan nu særligt lægge mærke til, at den femtedel, der er arvet i D, er arvet af en kvinde og at der under A er tale om en søsterlod (til nr. 4) samt at der også i B er tale om en femtepart. Det ligger nær at antage, at en søsterlod svarer til en femtedel, og da det vides, at Kirsten (nr.4) var datter af 1, da det næsten sikkert vides, at Jens Rasmussen (Hvas), 2, var søn af 1 og altså hendes bror, og da det stærkt kan antages, at Maren, 10, var deres søster, kan forholdet antages at have været det, at Jens (nr. 2) har arvet to femtedele (en broderlod) og de to søstre hver een femtedel (søsterlodder). Dette giver fire femtedele, og der er altså kun plads for een arving til - nemlig en søster - til den resterende søsterlod, een femtedel. Denne søster er os ukendt, men må have heddet Rasmusdatter og have hørt hjemme blandt børnene af "oldefaderen", Rasmus Jensen (nr. 1). Det ligger herefter nær at antage, at det er den femtedel, der tilfalder de i B og C nævnte arvinger.

Der kan gættes på at denne ukendte Rasmusdatter har haft en søn, der hed Niels, som var far til 11 og 12 (Jens og Per Nielsen), til 13, Per Sørensens kone og måske til 5, Søren Nielsen og 9, Anne Nielsdatter. Muligvis har denne ukendte Niels haft en søster, der var gift med Jens Andersen (8) og altså mor til Karren Jensdatter (7). Eller måske har Niels været far også til Jens Andersens kone.

Det bemærkes herefter, at de foran omhandlede skøder dukker frem igen på et andet tidspunkt, idet de ses at have været forevist i kopier i 1691 ved en sessionsforretning, dateret: Schanderborg Slott d. 6. Martj 91, og underskrevet af Lauridz Michelsen Møller. Dokumentationen herfor ses i Landsarkivet i Viborg under betegnel-

sen: G Ryt. 3-3. 1691, Schanderborg Amt. Bønderne er åbenbart mødt frem for sessionen og har forevist deres adkomstdokumenter, der er registreret af sessionen således: Under Framlev herred nævnes sognene: Storrिंग, Galten, Borum, Sjelle, Schiufholm, Vinge, Framlev, Søballe, Framlev sogn, Snastrup og Stier. Dernæst kommer Saubro herred med Raarup sogn, Qurtrup, og Gern herred med: Røgen, Klintorp, Dallerup, Toustrup, Sorring, Alling og Tulstrup.

Under Toustrup nævnes et skøde, der svarer til tingsvidne A. Det siges her kort, at skødet er udstedt 13. februar 1602 af Maren Jensdatter (d.v.s. nr. 3) OG Niels Jensen (nr. 4) i Woel på deres og samfrænders vegne til Jens Rasmussen i Thoustrup. Det er også her nævnt, at det er den gård, som fordum Rasmus Hvas i boede.

Derpå nævnes med betegnelsen: "Ett Dito" skøder af 20. juli 1605. 13. juli 1605 - antagelig identisk med tingsvidne C og B - 3. april 1624 (som D) og 9. maj 1639 (som E).

I et særligt omslag med referater af selvejernes adkomstbreve (læg 1691), kaldet G Ryt 3-3,5 Regiments Gods 1680 - 1716, findes under Toustrup sogn også referat af skødet af 13. februar 1602 som udstedt af Maren Jensdatter OG Niels Jensen i Woel (nr. 4) på deres og samfrænders vegne til Jens Rasmussen i Thoustrup (nr. 2). Skødet forevises af: Rasmus Rasmussen.

Der nævnes derefter et skøde af 20. juli 1605 af Jens Nielsen i Flensted (nr. 11), udgivet til Jens Rasmussen i Toustrup (svarende til C). Endvidere et skøde af 13. juli 1605 af Søren Nielsen i Dallerup (nr. 5) m.fl. til Jens Rasmussen i Toustrup (svarende til tingsvidne B). Endelig ses også skøde "Af Dato dend 9 May 1639 udgiffuen af Niels Knudsen (nr. 17) i Storrिंग med flere til Rasmus Jensen Hvasz i Toustrup" (nr. 16) - som tingsvidne E. Også disse fire sidste er forevist af Rasmus Rasmussen.

Hertil kommer yderligere et skøde af 9. juni 1649 fra Rasmus Pedersen i Toustrup på egne og samfrænders vegne til Jens Rasmussen i Toustrup på "den Boel, hand i boer".

Det kan se ud som de to forevisere: Jens Rasmussen og Rasmus Rasmussen er efterkommere af nr. 16, Rasmus Jensen Hvas.

Hele denne lange Toustrup historie kan lettest overskues på den opstillede - tildels hypotetiske stamtavle. (Se side 84.)

Som konklusion kan det siges -: Det ser ud som om "gårdsamleren" (nr. 2) Jens Rasmussen, har været søn af nr. 1 (Rasmus Jensen Hvass) og altså broder til Kirsten, nr. 4 og til Maren nr. 10. Han har arvet en del af gården - nemlig en broderlod d.v.s. 2/5 efter sin far der ejede den halve gård. Derefter har han købt (tingsvidne A) den anden halvdel af gården, der ejedes af hans faster Maren (nr.3), og samtidig har han købt den del (en søsterlod), som søsteren, Kirsten (nr. 4) havde arvet efter deres fælles far. Derefter har han købt een femtedel af arvingerne efter en formodet søster ("en Rasmusdatter"). Arveforholdene efter denne er uklare, idet nogle arvinger (nr. 11 - 13) efter tingsvidne C disponerer over en arvelod efter "deres søster", Anne Nielsdatter (nr. 9), medens nogle andre arvinger (nr. 5 - 8) disponerer (efter B) over en arv både efter "deres søster", Anne Nielsdatter og efter oldefaderen (nr. 1). Denne arvegang udgør det uklare moment.

Sidst har han - i 1624, (D) - erhvervet den resterende femtedel efter at hans søster, Maren (nr. 10) var død og femtedelen gået over til hendes to sønner (nr.14 og 15).

Det væsentlige i sagen er imidlertid hvilken rolle Jens Andersen (nr.8) spiller, og om han måske har en forbindelse med kapitelskriveren. Denne forbindelse ses ikke opklaret i tingsvidnerne, og en eventuel nærmere belysning af forholdet må afventes. Navnet, årstallet (B. 1605) og forbindelsen med folk med Hvass-navnet gør ham dog interessant.

Ved tingsvidne E, 1639 nyder gårdsamlerens søn, Rasmus Jensen Hvas (nr. 16) godt af faderens ihærdighed - og af at han er eneste søn: Han overtager hele gården dels ved arv efter de to førstafdøde søstre (12 og 13) dels ved velvilligt salg fra de to søstre, Maren (navnet er gået igen!) og Berete, nr. 17 og 18.

Det, der foran er bemærket om Per Laursen, der var gift med nr. 18 i Toustrup, Berete Jensdatter Hvas, leder over til det næste kapitel, nemlig: nr. 20, om Hvass'er i Røgen.

Delvis hypotetisk stamtavle over Toustrup-Hvas'erne

A: 13. febr. 1602
 B: 13. juli 1605
 C: 20. juli 1605
 D: 3. april 1624
 E: 9. maj 1639

"En Rasmusdatter Hvas"? 1/5 ?

"En Niels" ?

Nr. 9. Anne Nielsdtr. B. og C.	Nr. 11. Jens Nielsen Flensted.Egne Vegne C.	Nr. 12. Per Nielsen. Apstrup. C.	Nr. 13. Per Sørensen Gift m. en Nielsdatter? C.
--------------------------------------	--	--	--

Efter C overtager de en arvelod, kun efter deres søster, Anne Nielsdatter.

Efter tingsvidne B synes sagen at se således ud: (Teori I-II)

Teori I:
 Oldefaderen, Rasmus Jensen Hvas
 Bedsteforældrene
 Far: "en Niels"?

Nr. 9. Anne Nielsdtr. B. og C.	Nr. 5. Søren Nielsen. Dallerup B.	Nr. 6. Christen Jensen, Sael, gift m. en Nielsdatter?	En Nielsdatter gift m. 8, Jens Andersen?
--------------------------------------	---	--	--

5, 6 og 7 arver 1/5 efter Anne Nielsdtr.
 og oldefaderen.

Nr. 7.
Karren Jensdtr.

"En Jens Hvas" (der ikke kendes. Slutning fra sønnens mellemnavn).

Nr. 3. Maren Jens-
datter, Toustrup A.
Manden død før 1602.
Købte ½ gård, solgt
til nr. 2.

Nr. 1. Rasmus
Jensen Hvas. A.
død før 1602.
Boede fordum i
gården. "Den
ældre", olde-
faderen.

Nr. 4.
Kirsten Rasmus-
datter Hvas. A.
Gift m. Niels Jen-
sen, Voel. Har arv-
et en søsterlod.
Salg til nr. 2.

Nr. 2.
Jens Rasmussen
(Hvas?) Toustrup
A. Bor i gården
1602. Gift m. An-
ne Pedersdtr. E.
Døde før 1639.
"Gårdsamleren".

Nr. 10.
Maren Rasmus-
dtr. Gift m.
en Morten.
Død før 5/4 1624.
Sønnerne arver
1/5 D.

Nr. 16.
Rasmus Jen-
sen Hvas. E.
G.m. Maren
Lauridsdtr.
Bor 1639 i
gården.

Jens Rasmussen
Rasmus Rasmussen

Nr. 17.
Maren Jens-
dtr. G.m.
Niels Knud-
sen, Storning
E. 1639. Arv-
et forældr.
og søstre
19 og 20.
Salg til 16.

Nr. 18.
Berete Jens-
dtr. G.m.Per
Laursen. E.
1639. Arvet
forældrene
og 19-20.
Salg til 16.

Nr. 14.
Jens Morten-
sen. D. Myndig
i 1624 ved salg
sammen m. 15.
af 1/5.

Nr. 15.
Niels Morten-
sen. D. Myndig
i 1624 v. salg
af 1/5.

Teori II:
 Oldefaderen, Rasmus Jensen Hvas
 Bedstefader, "en Anders"?

"En Niels"?		Jens Andersen, Sael, evt. gift m. en søster til "en Niels"?	
Nr. 9. Anne Nielsdatter B. og C.	Nr. 5. Søren Nielsen	Nr. 6. Christen Jensen	Nr. 7. Karren Jensdatter.

Kapitel 20.

PERSONER AF NAVNET HVASS I RØGEN.

Røgen - eller Røgind - er en lille landsby kun ca. 2-3 km. nord for Toustrup og Sorring.

Det er under Toustrup-Hvasserne nævnt, at der var en gård i Røgen, som Jens Hvass i 1636 - 37 "fra døde". Men der har derudover været endnu en Jens Hvas, nemlig: Jens Pedersen Hvas.

Denne Jens Pedersen Hvas nævnes i Skanderborg lens jordebog fra 1604/05 helt op til 1638, i ekstraskatterne fra 1609/10 til 1649, i selve regnskaberne fra 1614/15 til 1642/43 og i spindepengeregisteret fra 1631/32 til 1649. Han nævnes både i jordebogen og i ekstraskatterne under "landbobønder", og han får 1614 - 15 nedsættelse i kornafgiften, i 1629 - 30 er han fri for en del af afgifterne og i 1630 - 31 til 1642/43 fri for $\frac{1}{2}$ ørte rug og $\frac{1}{2}$ ørte byg.

I Skanderborg lens regnskaber 1631 er gjort følgende bemærkning: "Kortiss udaf Sckannerborg Jordebog fougdernis Landgielid, som Konng. Ma. Naadigst haffuer dennem effterlatt for dieris tieniste och vmage, Saa och andre, som Hans Ma. iligemaader Haffuer beuilged frihed, effter hans Maies. breffs Liudelse, Huilcken Skyld och Landgielde, findes udi Jordbogenns summarum til fuld Indtægt, endog den icke udgiffues, huerfor den føris her igienn till wdgiffit".

Herefter nævnes så:

"Giern herrit.

Effter kongl. Maiej. Breff och Naadigste befalinger Andraget med Laurids Jensenn, Jens Mogensen, Jesper Nielsen, Jens Pedersen Huass, Jens Rasmussen, Rasmus Christensen i Røgenn, huer dennem 1 ørte rug 1 ørte Biugh".

Der anføres desuden en ejerrækkefølge, i hvilken nævnes Jens Pedersen Hvas med efterfølger: Søren Willumsen - medens Jens Rasmussen nævnes med efterfølger: Peder Lauridsen, altså formentlig for sin kone, Berete, foran nr. 18.

Den foran anførte Jens Pedersen Hvass, der er landbobonde, er efter det foreliggende en anden end den Jens Rasmussen, der antages at have heddet Jens Rasmussen Hvass. Begge har altså heddet Jens Hvass. Og ganske vist anføres adskillige gange i jordebogen

en Jens Hvass, om hvem man ikke kan se, om det er den ene Hvas eller den anden. Men da Jens Hvass "fra døde" i 1636 - 37, må den Jens Hvass, der nævnes efter dette årstal være Jens Pedersen Hvas.

Den anden Jens Hvass, altså ham, der "fra døde" belyses allerede i 1622 i ekstraskattemandtalslisten, hvor han anføres i "Røggen" i Giernherrit under: "Embedsmænd, som ikke bruger avl". Han har altså her ikke været "landbobonde".

Dette forekommer noget mærkeligt og passer ikke sammen med at nr. 2, Jens Rasmussen som påvist var den ivrige "gårdsamler". Oplysningen hidrører fra fars optegnelse fra Rigsarkivet fra Skanderborg lens regnskaber 1622, ekstraskattemandtalslisten. Hertil kommer imidlertid den anden oplysning, der indeholdes i den ovenfor omtalte ejer rækkefølge, der angiver - lige efter Jens Pedersen Hvas - Jens Rasmussen med efterfølger: Peder Lauridsen. Mon ikke man alligevel nu kan drage den slutning, at den Jens Hvass, der "fra døde" og blev efterfulgt af Peder Laursen er identisk med den Jens Rasmussen, der foran er nævnt i Toustrup ("gårdsamleren" under nr.2) som var svigerfar til Per Laursen gift med datteren, Berete nr.18. At navnene staves henholdsvis Per og Peder, Lauridsen og Laursen er vist efter de forskellige navnestavemåder, der anvendtes dengang ikke til hinder for antagelsen. Hvilken slags embedsmand han kan have været er ikke konstateret.

Kapitel 21.

HVASS'ER I SORRING.

Også Sorring er en lille landsby. Den ligger knap to km. vest for Toustrup og også her har der været nogle personer med navnet Hvass, nemlig:

1. Rasmus Jensen Hvas i Saaring og - antagelig hans søn -
2. Rasmus Rasmussen Hvas i Saaring.

Ad 1. Rasmus Jensen Hvas er nævnt i Skanderborg lens regnskabers jordebog for årene 1581 - 82, 1604 - 05, og 1609 - 1617. I ekstraskatterne for 1611 og 1612 nævnes Rasmus Hvas som landbobonde, og

ifølge regnskabet for 1614 - 15 har han leveret korn og hø. Også i ekstraskatterne for 1615 og 17 nævnes han som landbobonde.

Ad 2. Rasmus Rasmussen Hvas figurerer nu på samme plads i årene fra 1617 til 1649 i ekstraskatterne, hvor han anføres som landbobonde med en halv gård i jordebogen og spindepengeregisteret. I oldenregisteret nævnes han i 1635, 37 og 41 - 42, og i 1629 - 30 fritages han for en fjerdepart rug og byg, da han ikke har dem. I 1645 får han afslag i landgilden og i 1646 forskånes han for fuld kornafgift. I bilag til ekstraskatterne for 1646 anføres det, under 3. oktober, at den halve gård i Saarring, Rasmus Hvas paabor, ikke kan formå at give kobberskat. I regnskabet for 1648 - 49 og 49 - 50 anføres han under restancer og i 1649 dels i afslagsregisteret dels under eftergivelse på grund af armod.

Ad 1 og 2. Prøver man nu at sammenholde disse to Hvas'er i Sorring med Toustrup-Hvas'erne ses det, at de to Rasmus Jensen Hvas ikke kan være identiske, idet Rasmus Jensen Hvas i Toustrup nok efter tingsvidnerne døde før 1602.

Nr. 1 her er heller ikke identisk med nr. 16 i Toustrup, gårdsamlerens søn, idet nr. 1 her kun nævnes i årene 1581 til 1617 mens nr. 16 i Toustrup først "begynder sin tilværelse" - som faderens efterfølger - i 1639.

Nr. 2 her, Rasmus Rasmussen Hvas, kan ikke anbringes som broder til nr. 2 i Toustrup, Jens Rasmussen Hvas, idet dette formentlig hindres af det foran anførte om femtedelene i arven i Toustrup. Disse giver kun plads til en søster til Kirsten (4), Maren (10) og Jens (2).

Det bemærkes iøvrigt, at der samtidig med nr. 2 her, Rasmus Rasmussen Hvas, har været endnu en Rasmus Rasmussen i Sorring. Denne Rasmus Rasmussen var også landbobonde med en halv gård.

A F S N I T III.

EFTERFORSKNINGEN FRA TIDLIGERE TID FREM MOD 1630.

KAPITEL 22 TIL 34.

I det foranstående kapitel har jeg forsøgt at finde tilbage i tiden fra den i 1630 fødte senere kapitelsskriver Jens Andersen Hvass og hans forældre, Anders Jensen og Maren Terbensdatter for om muligt at finde spor efter deres forslægt.

I det følgende prøver jeg at gå den modsatte vej, idet jeg ud fra kendskabet til forskellige personer, der har levet før 1630 prøver at gå fremad i tiden for at se, om de pågældende skulle have efterladt sig efterkommere, der kunne bringe os på sporet af vores slægts ældre medlemmer.

Der viser sig herved at være en del muligheder, og jeg vil i det følgende prøve at samle en oversigt over nogle af dem - ikke mindst Erik Hvass fra Ormstrup, der muligvis kan have haft en efterslægt. Det ville være af betydning, om man kunne "udfylde" tidsrummet mellem ca. 1518, da han "tabes af syne" og op til årene henimod 1600, da bondeslægterne begynder at dukke frem.

Kapitel 22.

SLÆGTEN HVASS TIL ORMSTRUP.

Om slægten Hvas af Ormstrup handler hele Fam. Hvas bind III. Det kan her kort rekapituleres, se navnlig stamtavlen sidst i bind III, at dens ældst kendte mand var hr. Laurits Hvas, den ældre, af Ormstrup, ridder, der kendes fra 1344 og døde før 24.6. 1371. Han var gift med fru Kirsten, og deres søn var Laurits Hvas den yngre, ridder, født før 1371, død 1430. Han var gift to gange, først med en Elufsdatter og fra dette ægteskab nedstammer bl.a. den kendte landsdommer Jens Hvas til Kaas og Sostrup, der i forbindelse med skipper Clement fejden blev henrettet i 1536, se Fam. Hvas IV side 35 ff. - Det andet ægteskab var med Thore Eriksdatter Muus, der bragte Silkeborg ind i ægteskabet. Den ældste søn i dette ægteskab var Erik Hvass, født senest 1410 - 12, død 1483, gift med fru Kirsten, død efter 1499. Erik Hvas havde to brødre: Las (eller Lasse) Hvas, der levede 1444 men døde i 1457, og Peder Hvas, der døde 1457 eller før. De var begge barnløse (Fam. Hvas III side 72), hvilket fuldt

bevises derved at de arvedes af deres søskende. En slægtsfortsættelse kan altså ikke findes her,

Den nævnte Erik Hvas's ældste søn var Jens (Lang Jens) af Ormstrup, død 1503. Han havde to børn: sønnen Erik Hvas og datteren Anne Hvas.

Det var i disse to søskendes tid at Ormstrup gik ud af slægtens eje. I Fam. Hvas skrives det om dem: "Disse to søskendes Historie er kort. De havde arvet den fædrene Gaard, men tillige en Gjeld, der oversteg deres Kræfter. De var unge, uerfarne, ugifte, uden Forbindelse, uden Hjælp." Det beskrives derefter, at deres hovedkreditorer var Mester Anders Glob og Christian Sommer. De to søskende bad biskop Erik Kaas i Viborg om hjælp, og han udløste dem fra gælden - men overtog derefter selv ejendommen. Fam. Hvas fortsætter: "Saaledes gik den gamle Eiendom ud af Hvassernes Haand. Der er ikke noget Overraskende heri. En familie, hvis Formue har været underkastet gjentagne Arvedelinger, uden at der tilføres den ny Forøgelse, maa nødvendig efterhaanden gaa tilbage. Der behøves baade særlig dygtighed og gunstige Omstændigheder for at en Slægt skal kunne holde sig oppe paa et vist Høidepunkt i en Række af Led." Anne solgte sin andel i Ormstrup til biskoppen den 23. august 1514 og året efter, den 29. november 1515 overdrog Erik ham sin andel i gården og sit gods i Sal sogn.

Men samtidig med denne sidste handel overdrog biskoppen ham gaard og gods i forpagtning eller til bestyrelse. Erik Hvas har altså åbenbart kunnet fortsætte sin tilværelse på Ormstrup. Men man kender ikke varigheden af denne hans fortsatte bestyrelse, der måske har kunnet stille ham - ialtfald udadtil - som om intet var hændt.

I året 1516 døde Anne - efter at have været gift (V side 366) med en søn af Jon Wiffertsen og fru Kirsten Christensdatter, Lange Jonss.

Fam. Hvas III side 97 fortsætter nu: "Fra 1518 tabe vi Erik Hvas paa Ormstrup af Sigte." Men det påpeges, at Ormstrup ved reformationen må være gået over til kronen, og at det ikke er utroligt, at Erik Hvas har beholdt sin stilling under den lensmand, der forvaltede det kirkegods, der nu blev krongods.

Der nævnes nu i Fam. Hvas to muligheder for forveksling af Erik Hvas fra Ormstrup med to andre personer med samme navn og som levede i det samme århundrede. Det er Erik Hvas, der var slotsfoged på

Hald og Erik Hvas, der boede på Mors. De omhandles nedenfor under nr.24 og 25.

Men før de nærmere omhandles her, vil jeg i korthed omtale den mand, der danner et bindeled mellem de to sidstnævnte mænd der hed Erik Hvas. Det er rigets marsk: Otto Krumpen.

Kapitel 23.

OTTO KRUMPEN.

Otto Krumpen var en af landets betydelige mænd. Han var søn af Jørgen Krumpen til Skjötterup og Anne Rosenkrantz, men man ved ikke noget om hans ungdomsliv. Skjötterup lå, hvor nu Trudsholm er beliggende. Han blev født antagelig ca. 1484 - altså formentlig samtidig med Erik Hvass på Ormstrup (Fam. Hvas III side 92) og var broder til den senere biskop Stygge Krumpen.

Otto Krumpen nævnes første gang i 1514, da han deltog ved kongens kroning (han bar kronen i optøget). Han havde først en forlening på Mors og blev i 1517 lensmand på Aalholm. Han førte Christian II's hær ved erobringen af Sverige i 1520. I 1523 blev han optaget i Rigsrådet og blev under Frederik II en fremtrædende og indflydelsesrig mand både som kriger og som diplomat. Under og efter reformationen førte han en omtumlet tilværelse og blev under Grevens fejde gjort til fange under Wullenwever. Men i 1544 blev han efter sin fætter, Christoffer Rosenkrantz lensmand på Hald, hvortil kom Medelsom og Sønderlyng herreder. Han blev rigets marsk i 1554 og ejede bl.a. Trudsholm, ligesom han var forlenet med Spøttrup fra 1559 til sin død. Han var gift først med Drude Krummedige og derefter med Anne Lykke ("der udmærkede sig ved trættekærhed og gerrighed" - dansk biografisk lexicon).

Otto Krumpen faldt efterhånden i unåde hos kongen. Han døde i 1569, ca. 85 år gammel og blev begravet i Mariager.

For vores undersøgelse spiller Otto Krumpen en rolle dels for slotsfogeden på Hald, dels for Erik Hvass på Mors og dels endelig også - efter Fam. Hvas - for Erik Hvass på Ormstrup.

I disse henseender forholder det sig nærmere som omhandlet nedenfor under kapitel 24 - 26.

Kapitel 24.

SLOTSFOGEDEN PÅ HALD.

I Fam. Hvas omtales det (III.S. 97) at det vides, at en Erik Hvas var slotsfoged på Hald. Han nævnes først "i et eller flere Breve i Stiftsarkivet i Viborg i eller efter Aaret 1560. Meddelt af Adj. A. Heise i Viborg med Tilf., at Otte Krumpen ellers lader møde for sig paa Ting ved Andre."

Dernæst ses det, at "Erick Huass, slots fogit paa Hald" tirsdag den 7. august 1565 var skikket på Medelsom Ting, hvor han fik et tingsvidne af otte mænd om en besigtigelse af nogle enge, som "Erick Huass paa hans herris veygne thennum till vist." Dette tingsvidne er nu i Viborg Landsarkiv i pakke 6219, 46 Tjele godsarkiv i et læg med fragmenter og udaterede breve. (Meddelt mig af arkivar Worsøe 9.5. 1972).

Endvidere nævnes Erik Hvass i Fam. Hvas anførte sted note 9: i Viborg Landstings justitsprotokol under 20. marts 1568. (Det er efter arkivar Worsøe ikke den 20. men den 27. marts): "Hr. Otte Krumpens Bud Erich Huass kallit...." (resten ulæseligt).

Endelig nævnes han samme år: lørdag efter Olai Dag: Erich Huass kallyt Jens Hanssen".

Det er ikke lykkedes mig at få mere oplyst om denne slotsfoged. Kendskabet til bispeembedet og dets godsadministration stammer fra bispearkivet: Viborg Bisp 1512 - 44. (Egetræskiste no. 1176). Materialet her har min forbindelse gennemgået, men der var intet, der kunne oplyse om bestyrelsen af Hald, hverken under Erik Kaas, død 1520 eller under efterfølgeren, Jørgen Friis (o. 1494 - 1547).

Om lensbestyrelsen af Hald len efter 1536 er der søgt i registratur 108 A. over bevarede regnskaber lige fra 1513. En pakke, nr. 13 kunne muligt indeholde oplysninger om Erik Hvass, men han fandtes ikke nævnt.

I den topografiske samling om de forskellige sogne er følgende herreder gennemset: Hids, Harre, Gjern, Hads og Hasle, men der var intet fra disse tidlige år. Folketællingerne og kirkebøgerne begynder først langt senere.

Kapitel 25.

ERIK HVASS PÅ MORS.

I Fam. Hvas III side 98 omtales så den Erik Hvass, der levede på øen Mors i samme århundrede som Erik Hvass fra Ormstrup. Der advares i værket imod at forveksle de to personer med samme navn.

Denne anden Erik Hvass, der henføres til "Vendsyssel-Hvasserne", er udførligt omtalt i Fam. Hvas IV side 162 ff. Det var ham, der - formodentlig i sine unge dage - blev tiltalt for krybskytteri. Den 19. april 1562 fik Bjørn Kaas, lensmanden på Vordingborg, befaling (Kancelliets brevbøger) til straks uden al undskyldning at tiltale og forfølge Erich Huas, der tjener Jesper Krausze til Basnes, fordi han har skudt dyr i Kronens skove og ført dem bort. (T.7.118.K.)

Straffen for denne forseelse var særdeles hård, se Fam. Hvas III side 162 note 3: enhver kan lade en krybskytte gribe, binde og føre til Tinge, "oc lade deris øyne udstinge, om de findis ved ferske gierninger".

Det hedder derefter i Fam. Hvas, IV side 163, at "sagen blev ordnet ved Mellelkomst af formaaende Mænd...". Det var imidlertid kongen selv, der afgjorde sagen, og der har været afsagt en dom i den. I et brev til Johan Friis, kongens berømte kansler, af 6. september 1562 (Kancelliets brevbøger) skrev kongen følgende: "Med hensyn til den Karl, Erich Huas, som sidder fangen der paa Slottet, befales det ham og Hr. Otthe Krompen, da det er kongens alvorlige Mening ikke at lade saadan Ulydighed gaa ustraffet hen, at føre ham til Tinge og lade Mestermannen være tilstede for at gøre ham hans Ret efter Dommens Lydelse; hvis han imidlertid kan faa nogen til at gaa i Borgen for 1000 Dlr., at betale straks til Kongen for hans Misgærning, og han med Brev og Segl og vederhæftig Loven vil

forpligte sig til straks at drage til Thye eller Mors og altid forblive der, vil Kongen dog benåde ham." (T.7. 228 b.)

Den unge kongelige jæger har følt sig dybt krænket. Erik Hvass har været fængslet "der paa Slottet" (velsagtens Vordingborg) lige fra den 19. april til 6. september, mestermanden skal være tilstede på tinge, og en benådning er dyr: 1.000 Dlr. - et stort beløb. Det var formentlig denne sum, som Erik Krabbe, Klaus Daa og Eyler Krause (Krause) enten har udredet eller har kautioneret for, og det er endda sket aldeles omgående: deres brev derom er dateret 9. september 1562 (Fam. Hvas IV side 163) d.v.s. kun 3 dage efter kongens afgørelse af 6. september. Der har virkelig været fare på færde!

Erik Hvass tog nu bopæl på Mors, hvor han ejede en gård, Nørgaard i Skærum by, Alsted sogn. Han blev gift med Gertrud Mikkelsdatter af Kaas (se stamtavle i Fam. Hvas IV side 201 og V. side 38). Gertrud var datter af Mikkil Nielsen og Inger Gundesdatter, der igen var datter af en halv søster til landsdommer Jens Hvass til Kaas.

Erik Hvass og Gertrud Mikkelsdatter fik fire sønner og to døtre (IV side 201), hvis skæbne omtales i Fam. Hvas og som kendes op til midten af 1600-tallet. Der er derfor åbenbart ikke muligheder her for en forbindelse til kapitelsskriveren.

Kapitel 26.

OVERVEJELSER AF DET UNDER 22-25 FORELIGGENDE.

I Fam. Hvas opstilles der nu nogle betragtninger over disse mænd med navnet Erik Hvass.

I Fam. Hvas III side 97 anføres det, at Erik Hvas fra Ormstrup tabes af syne fra 1518, men at det må anses for mest sandsynligt, at det har været denne samme Erik Hvass, der efter 1560 træffes som slotsfoged på Hald.

I Fam. Hvas IV side 169 udtales det mere kontant, at det var Erik Hvas fra Ormstrup, der i årene 1560 - 68 var slotsfoged på Hald.

Fam. Hvas påpeger samme sted "de lunefulde sammentræf af omstændigheder", : dels at Erik Hvas fra Ormstrup (senere slotsfoged på

Hald) og Erik Hvas fra Mors begge "træder i forhold til" Otto Krumpen, - dels at Erik Hvas (fra Mors), der hører til "Vendsyssel-slægten", har giftet sig med et medlem af slægten Hvas fra Kaas og Sostrup.

Spørgsmålet bliver nu, om man kan være enig i den i Fam. Hvas anførte antagelse, at "Erik slotsfoged" var identisk med Erik fra Ormstrup. Om slotsfogeden vides det kun, at han har eksisteret. Der haves ingen oplysninger om hans forældre, hans eventuelle hustru eller hans eventuelle børn. Kun det, at han var der.

Det mest betænkelige ved at følge Fam. Hvas-teorien er personernes alder. Erik Hvas på Ormstrup formodes i III side 92 at være født 1484 - d.v.s. året efter forældrenes bryllup.

Dette kan der måske sættes et spørgsmåltegn ved. Han kan lige så vel være født senere. Da han solgte sin anpart af Ormstrup har han ialtfald været myndig. Men myndighedsalderen var kun 18 år (se bl.a. Chr. L.E. Stemann's retshistorie, 1871, side 390 ff.), og han kan derfor være født senere end af Fam. Hvas antaget nemlig helt op til 18 år før 1515 (Fam. Hvas III side 95) d.v.s. i 1497.

Hvis man nu først går ud fra den af Fam. Hvas opstillede teori at han var født i 1484, ville han i 1560, da slotsfogeden på Hald nævnes første gang, have været 75 - 76 år og i 1568, da "Otto Krumpens bud" udtog stævning, ville han have været 83 år.

At en mand i denne alder skulle kunne varetage et så krævende arbejde, som det uden tvivl har været at være slotsfoged, forekommer på forhånd usandsynligt. Men selv om aldrende folk - selv i vore dage med længere gennemsnitslevetid og gennemgående bedre materielle levevilkår - i almindelighed ikke beklæder så belastende stillinger, så kan der naturligvis - dengang som nu - have været undtagelser fra denne gennemsnitsregel.

Og særligt kan det her bemærkes, at Otto Krumpen selv blev ved med at beklæde sine stillinger til han var højt oppe i årene. I 1564 og 1567 mødte han op til politiske forhandlinger i Rostock og Stralsund og blev i de samme år opfordret af kongen til at overtage kommandoen over hæren. Først da han undslod sig for disse kommandoer, blev han afskediget.

En sådan tillid til sig selv i sin alderdom - han antages, som foran nævnt, at være født ca. 1484, kan have smittet af på hans

medarbejdere f.eks. på Erik Hvass fra Ormstrup. Hertil kommer, at Hald, hvor Krumpen var lensmand allerede i 1517, ikke ligger så langt fra Ormstrup: Krumpen og Erik Hvass kan muligvis have været ungdomsvenner, idet de var jævnaldrende.

Hvis man imidlertid går ud fra at Erik Hvass først lige var blevet myndig - 18 år gammel - i 1515 stiller aldersspørgsmålet sig noget anderledes. I så fald ville han i 1560 - 68, da "han" var slotsfoged på Hald, have været i alderen fra 63 år til 71 år, altså i en noget mere aktiv alder.

Den mulighed, at det skulle være Erik Hvass fra Mors, der var slotsfoged på Hald, kan straks udelukkes, da han i 1562 var på krybskytteri ved Basnæs på Sjælland, mens slotsfogeden fungerede som sådan i 1560. Det er heller ikke troligt, at Erik Hvass fra Mors skulle have afløst en anden Erik Hvass i slotsfogedstillingen, idet han jo efter krybskytteafgørelsen ikke måtte forlade Mors eller Thy.

Resultatet må herefter blive, at jeg er mest tilbøjelig til at mene, at det kun muligvis har været Erik Hvass fra Ormstrup, der blev slotsfoged på Hald. Dette kan så indebære, at der kan være plads til en arbejdst teori om at Erik Hvass fra Ormstrup har begivet sig ud på andre stier end dem, hvor forfatteren af Fam. Hvas har søgt. Muligheden for at han efter sin afgang fra Ormstrup - måske efter at have bestyret den i en årrække for biskoppen - har stiftet familie andetsteds foreligger. Måske har det netop været i vort specielle område, hvor han - i forhold til sin forslægt på Ormstrup - har levet i noget ringere kår, f.eks. som selvejende bonde, måske med tillidshverv. Den udøvende myndighed har måske ikke glemt hans og hans efterkommeres herkomst - selvom altså anseelsen nok var gået noget ned ad bakke.

Dette modsiges på den anden side af at navnene Erik eller Eriks-søn ikke synes at forekomme i bondeslægterne.

Andre muligheder.

Foruden de foran under nr. 22 til 26 omhandlede foreligger der forskellige andre oplysninger om Hvass'er, der muligt kan tænkes at høre hjemme blandt kapitelsskriverens forfædre, - men hvor tilstrækkeligt supplerende oplysningsmateriale savnes.

Kapitel 27.

ANDERS HVASS, DRÆBT I 1546.

Den første, der kan nævnes, er Anders Hvass, der indtil 1545 - 46 levede i Hundborg herred, hvor han blev dræbt. Oplysningerne om ham hidrører fra en herredagsdom, der blev afsagt i Aalborg fredagen nest efter Sancte Juliane dag i et af årene 1545 - 49, vistnok 1546. Oplysning om dommens eksistens blev givet af lektor, dr. phil Hans H. Fussing (note), der meddelte årstallet 1546, mens en foreliggende udskrift fra Rigsarkivet alene angiver sig som hidrørende fra herredagsdombogen nr. 5, 1545 - 49. (fol. 31 v + 32 r.) Da dommen imidlertid er medunderskrevet af Erick Skram, og da han først blev landsdommer i 1546, kan dommen tidligst være fra dette år.

Anders Hvass blev dræbt, og Mogens Perssen blev af Hundborg herreds ret svoret til bod og bedring "for Ander Hvasses dødt som for: ne Mogens Perssen nogen tiidt siiden forleden ihielslog".

Nogen oplysning om, hvem de to mænd har været, foreligger ikke, kun at drabet alene var blevet overværet af nogle børn af Per Perssen. Der blev i Hundborg herreds ret afgivet forklaring af Per Perssen og Mette Persdather, og man kan gætte på at de enten har været børnene, måske børnenes forældre eller slægtninge af drabsmanden.

Sagen blev påanket til rettertinget, hvortil var skikket: Niels Frost i Skostedt, der efter sædvanlig fremgangsmåde indstævnedes de sandemænd, der havde afgjort sagen i 1. instans. Han hævdede dels at sandemændene havde gjort uret, idet Mogens Perssen burde have været svoret fredløs og dels at en af sandemændene skulle have sagt, at de havde svoret uret.

Sandemændene: Per Jespersen i Sundby, Knutt Knutssen i Hoffue og Niels Knutssen i Skjoldberg, erklærede imidlertid for rettertinget, at de havde svoret ret efter sagens bevisligheder, hvoraf det navnlig var fremgået, at Anders Hvass slog Mogens Perssen "two slag mett en forck førrendt handt fick anthen saær eller schade".

Rettertingets afgørelse blev en stadfæstelse, idet den gik ud på at "for: ne sandemendt bør wedt theris magtt att bliffue oc ey kunde feldis epther then beuisning her tilstede wor."

Rettertinget var indtil 1660 rigets øverste domstol. De vigtigste arkivaliet derfra er herredagsdombøgerne. Dommen er i den her referede sag afgivet af en fornem forsamling: Johan Friis (1494 - 1570, kongens kansler) Erich Baner (1484 - 1554, rigsråd, lensmand på Aalborghus), Knut Gillenstjerne (1480 - 1551, rigsråd), her Otte Krumpen (jvf. foran under kap. 23), Per Ebbesen, Oluf Munck (- 1569, rigsråd, lensmand på Tvis kloster) Erick Skram (- 1568, landsdommer fra 1546 til 58, ejer af Tjele) og Jens Mogensen.

At dommen er forelagt for Kongens retterting kunne synes at tyde på, at Anders Hvass har været af et format ud over det mere almindelige. Men herom har jeg ikke kunnet danne mig nogen mening.

Her foreligger altså endnu et tilfælde, hvor en Hvass er "trådt i forhold" (jvf. under nr 23) til Otte Krumpen. (Fam. Hvas IV s. 169).

At Anders Hvass under kampen har benyttet sig af en fork synes at tyde på landlige forhold, hvilket også gælder den omstændighed, at han kan tænkes at have været hjemmehørende i nærheden af Skosted hvor Niels Frost, der mødte i Anders Hvass's sag for rettertinget, hørte til. Frost fremlagde iøvrigt under sagen nogle breve, der bevidnede at "Anders Huas war ingen oprørsmandt".

Kan denne Anders Hvass tænkes at høre til "Vendsyssel Hvasserne"? Se Fam. Hvas V. side 1 ff. Det kan i denne forbindelse påpeges, at der i Fam. Hvas V side 6 nævnes en Esper Hvas til Tved, der ejede et Bol i Lild sogn, omkring 1562 og som muligt var "en god mand" d.v.s. af adel. Lild ligger i Vester Han herred og Skovsted i Hillerslev herred, altså ikke langt fra hinanden og ikke langt fra Hundborg herred.

Kan han tænkes at være identisk med den Anders Hvas, der - jvf. nedenfor under 32 - i 1542 forærede sin gård i Sorring til sin datter, Beritte Hvasdatter, som var "giffuet vid" Iver Seyersen?

Navnene og årstallene stemmer sammen, men afstanden mellem Sorring og Hundborg herred synes at pege i negativ retning. Sorring ligger i Gern herred ved Silkeborg mens Hundborg herred er nord for Limfjorden ved Jyllands vestkyst.

Kapitel 28.

JENS HVAS. I. ERIK LYKKE'S FULDMYNDIGE. II. METTE ROSENKRANTZ'S FOGED.

Den næste i rækken, der kan nævnes, og som muligt kan være en sten i den mosaik, der kan udfylde den del af billedet, der mangler i 1500-årene i slægten forud for kapitelsskriveren, er en Jens Hvass.

Der nævnes en Jens Hvass på to forskellige steder:

I. En rettertingsdom af 1581 og

II. Private breve fra fru Mette Rosenkrantz af 1583.

Ad I. Dommen fra 1581. Den foreligger trykt i værket: Udvalg af gamle danske domme afsagt af kongens retterting og paa landsting, af dr. J.L.A. Kolderup-Rosenvinge, København 1845, 4. del side 4 - 10.

Den sag, der pådømmes, er rejst af fru Karene Gyldenstjerne til Tanderup (nu Tandrup, beliggende i Bested sogn, Hassing herred, sydsvest for Thisted, ved Ovesø). Hun var enke efter Niels Lykke, der døde i 1575. Niels Lykke var søn af Eiler Lykke og Karen Krabbe, og da Eiler Lykke døde (efter 1576) "inddrog" hans søn, Erik Lykke, altså Niels Lykkes broder i faderens gods, Torp hovedgaard (beliggende i Han herred, Rær sogn, sydøst for Hansted), og rådede over det og alle faderens efterladenskaber uden at skifte med sin broders altså Niels Lykkes og Karen Gyldenstjernes børn.

Dette medførte stort juridisk besvær for fru Karene Gyldenstjerne der måtte indstævne Niels Lykke for retten, og selv om han udeblev under de berammede skiftemøder og gjorde sig al umage for at sinke sagen, endte det dog med at han blev dømt ved landets øverste domstol, Kongens Retterting. Det holdtes i Vordingborg den 20. november 1581, og Niels Lykke blev dømt efter Fru Karens påstand.

Men under sagens behandling sker det for vores undersøgelse vigtige: I rettertingsdommen anføres det nemlig: "Tha fremkom for Oss JENS HUAS, for^{ne} ERICK LØCKIS Fuldmyndige...." Senere i dommen ses det, at der er fremlagt et brev fra Erik Løkke, der i denne forbindelse omtales som "hans Hosbonde", altså Jens Huas's husbond.

Denne Jens Hvas og skiftesagen omhandles i Fa. Hvas IV side 175

og V side 97 og Jens Hvas nævnes igen i V. side 440 c, hvor det anføres, at "Jens Vognsen cit. Jens Huass". Fam. Hvas antager, at de to Jens Hvass er identiske.

Ad II. Jens Hvass, Mette Rosenkrantz's foged.

Denne Jens Hvass omtales i to breve, begge fra Mette Rosenkrantz vedrørende en jagtsag, rejst af Frederik II. Meddelelse om det ene er modtaget fra Hans H. Fussing i et brev af 7.1. 1931. Han meddeler her, at: Fru Mette Rosenkrantz, Peder Oxes, skriver 1583 d. 30. marts til svigerinden Inger Oxe, Jørgen Brahes, at hun fra Inger Oxe har faaet et brev, dateret Kolding den 15. februar s.a. "met min thiener och foged ij Judland Jens Huass". Brevet ligger, skriver Fussing, i Jørgen Brahes (+ 1565) privatarkiv i rigsarkivet.

Jeg har senere fået en fotokopi af dette brev.

Det andet brev er mærkeligt nok af samme dato og til samme adressat. Det er gengivet i en artikel i Historisk Tidsskrift 5 række, 5 bind, side 424 ff. af A. Heise. Han citerer her et brev af 30.3. (Gisselfeld, Paaskeaften 1583) fra fru Mette til Dronningens hofmesterinde, fru Inger Oxe. Det hedder heri: "Mijn H. Søster, er din skeryffuelltz mig ttyl henne komen med min ffode Jeæns Huaz,...."

I Heises artikel er der (side 425, note 1) henvist til at Jeæns Huaz er "Maaske den samme Jens Hvas, der 1581 forekommer som Erik Lykkes Fuldmyndige," (Rosenvinge Gl. D. IV, 7), men neppe den samme som Jens Hvas til Sostrup m.m. (jfr. Hvass, Medd. om Familien Hvas, IV, 175)".

Endvidere henviser Heise til "et andet brev" (side 427, note 2) fra samme år til Inger Oxe fra fru Mette Rosenkrantz, der omtales i værket: Optegnelser om Gisselfeld af O.F.C. Rasmussen, 1868. Her nævnes på side 313: et brev af Påskeaften 1583. Men der anføres ikke noget om Jens Hvass. Paaskeaften var netop den 30. marts.

Nærmere om denne Jens Hvass synes ikke at foreligge. Mette Rosenkrantz var datter af Oluf Nielsen Rosenkrantz og Ide Munk og levede fra ca. 1533 til 1588. Hun var gift første gang med rigsråd Steen Rosensparre til Skarholt i Skaane, der faldt i slaget ved Svarterå den 20.10. 1565, og anden gang den 14.9.1567 med Peder Oxe (1520 - 1575). Hun karakteriseres som en stolt og myndig men dog tillige deltagende og religiøs dame ("med en forførdelig retskrivning").

De for mig foreliggende oplysninger giver foreløbig ingen oplysninger om, hvor hun har haft gods - og derfor en foged - i Jylland.

Kapitel 29.

PER OG NES HUAS, JENS HVAS I FAISTRUP.

Under min meddelers eftersøgning i materialet vedrørende Halds bestyrelse efter Ormstrups overgang til bispeejet er der fundet - i "Skatteregnskab over Hindsted, Nørlyng, Rinds, Middelsom, Sønderby, Gislum og Fjends herreder i Viborg stift" :1525:

Per Huass i Rinds herred, Fjelsø sogn - og

Nes Huass i Middelsom herred, Vindum sogn.

Sidstnævnte optræder tillige i "Regnskab over kgl. Ma.'s skat af Middelsom og Sønderlyng Herreder, 1528.

Endvidere er der i Sabroe herred: i Sabro, lige øst for Gern herred fundet: Jens Hvas i Faistrup. Han figurerer i jordebogen 1581/82, 1604 - 05 og 1609 - 15. Han har altså været i Faistrup i 34 år. Men han nævnes ikke andre steder og efter ham nævnes ingen i Faistrup ved navn Hvas.

Kapitel 30.

BERITTE HVASDATTER, ANDERS HVASS OG JENS HVASS.

I Fam. Hvas V side 99 og 100 omhandles:

Beritte Hvasdatter, 1542, (også kaldet Birette og Bergitte), og Jens Hvass, der 1546 boede ved Brassengaard.

Berittes Hvasdatters historie er en hel roman. I Fam. Hvas omtales hun ganske kort. Men da hendes ejendommelige livshistorie og mange besværligheder muligt kan vise sig at give spor, der er værd at følge i eftersøgningen af Hvass'erne forud for 1630, vil jeg gøre lidt nærmere rede for detaljerne selvom historien er ret lang.

Berittes far hed Anders Hvass. Tidspunkter og de nærmere omstændigheder ved hans tilværelse kendes ikke udover at han i 1542 ejede en gård i Sorring og at han havde datteren Beritte, der i årene ikke

længe før 1529 var voksen. Hun indgik en forbindelse med en mand, der hed Iver Seyersen, idet hun blev "giffuit vid" ham. Dette har antagelig været det samme som en trolovelse, der i de tider var lige så gyldigt som en kirkelig vielse.

Faderen, Anders Hvass, overdrog dem en gård måske den han selv boede i, i Sorring, som de derefter tog i besiddelse. Iver Seyersen tilsåede markerne og havde øksne på gården. Og de fik et barn, en lille datter.

Af hensyn til overblikket og til sammenhængen mellem disse Hvass'ere og til slægten Sejersen, er det praktisk at se en stamtavle. Oplysningerne til den er hentet fra: Chr. Heilskov og H.E. Jensen: Dallerup sogn i fortid og nutid, (1948) og: Alfred Kaae: Sejrsfejden i Gjern Herred i Østjydske Hjemstavn, 1967, side 134-40.

Der kan opstilles følgende:

	1. Jens Bundesen, Sorring Kendes fra tingsvidne 13.7. 1482		3. Anders Hvas Sorring.1542
	2. Sejer Bundesen. Kaae: måske var 1 og 2 brødre.		
4. Jens Sejersens, Farre. Blev dræbt 1544 el. 1545.G.m. An- ne Brudsdat- ter. Børn.	5. Laurits Sejer- sen(skurken!) Im- pliceret i Bras- sengård, hvor Jens Hvass boe- de, 1546.	6. Iver Sejersens, Beritte Hvasdatter. 1523 og 1529 af sin bror (5). Beritte gift 2.gang m. 8 Søren Villadsen.	7. Sorring giffuit vid
9. Anders Lauri- dsen Bonde.G. m. 10.Barbara Gjødesdatter. Herredsfoged 1548.	11. Sejer Laurit- sen Bonde.Ri- defoged i Gje rn herred. Oustrupgård.	12. Rasmus Laurit- sen Bon- de.1/3 gård i Sorring.	13. Iver Laur.
			14. Datter g.m. 15. Christ- en Bagge. Sorring. Proces
16. Laurits Ander- sen Bonde. Sorring.	17. Sejer Andersen Bon- de. Ridefoged i Gjern, død 1598 G. m. Johanne Grøn, der blev g.m. her- redsfoged Jesper Pedersen. (Sten i Røgen kirke).Se tingsvidnerne i kapt. 19.		18. Margrethe Anders- datter Bonde. G.m. Niels Knudsen.Ski- fte 1580. Gern her- reds tingbog. 1680/ 81, fol. 15.

Stamtavlen kan fortsættes for flere led. Slægten har været fremtrædende - både på godt og ondt. Som nævnt har den rummet adskillige fogeder - men der har også været ialtfald to onde, hårde og egoistiske mænd: Laurits og Jens Seyersen, Ivar Seyersens to brødre:

Da Iver og Beritte havde levet sammen i nogen tid, skete der det meget dramatiske, at han blev dræbt af sin broder, Laurits. Hvordan det skete, hvornår det skete og hvorfor vides ikke, udover at det var noget efter at datteren var født. Der forlyder heller ikke noget om nogen straffesag mod drabsmanden.

Men de to brødre nøjedes ikke med denne ugering. Tværtimod fremturede de i en lang årrække med deres hårdhed, idet de ville forholde Ivers og Berittes datter hendes arv efter Iver, hendes far.

Det begyndte med at de efter drabet tilegnede sig en del af Ivers ejendele, og Beritte måtte for at få det tilbage anlægge sag mod dem. Sagen blev behandlet af Rigsrådet, der som domstol holdt møde i Gråbrødrekløster i Viborg Sancte Katarine aften i 1529. Brødrene hævder her, at Beritte og Iver ikke havde været gift og at barnet herefter ikke havde nogen arveret efter Iver. Beritte gjorde på sin side gældende, at hun var "giffuidt vid" Iver og at dette var ensbetydende med at barnet var ægtefødt.

Sagen blev afgjort ved en dom af rigsrådet (Kolderup-Rosenvinge, Udvalg af gamle danske domme 1 side 43). Brødrene havde for Gjern herredsting afgivet et 13 mands vidnesbyrd om at Iver skulle have erklæret at barnet ikke var hans. Derudover fremlagde brødrene et 26 mands vidnesbyrd om at Iver aldrig havde søgt seng eller disk med Beritte og om at han ikke ville eller kunne komme i ægteskab med hende. - Men rigsrådet skriver i dommen, at man fandt at vidnesbyrdene var falske - en bemærkelsesværdig konstatering af den fornemme domstol! - og fastslog i dommen, at barnet var et "Adelkonebarn" d.v.s. ægtefødt og altså arveberettiget efter Iver.

En af dommerne i rigsrådet ved denne lejlighed var forøvrigt landsdommer Jens Hvass til Kaas. Dommen nævnes i Fam. Hvas IV side 53, hvor forfatteren nok ikke har været opmærksom på at Beritte Andersdatter var en Hvasdatter og identisk med den Beritte, der omtales i bind V side 100. Det bemærkes, at navnefællesskabet - Jens Hvass og Anders Hvass - åbenbart ikke har været ensbetydende med et

slægtskabsforhold, ialtfald ikke et så nært, at det har gjort landsdommeren inhabil. At det er den

Samme Beritte, det drejer sig om, ses af referatet af den senere dom fra 1553 (sagsøgte: Niels Villadsen), der refereres nedenfor. (Kancelliets brevbøger 1551 - 1555 side 254).

Til trods for den afgørende - og for de to brødre beskæmmende - dom fik Beritte stadig vanskeligheder med dem. Hun indgik et nyt ægteskab med: Søffren Vellatzen, og denne sagsøgte i 1539 de to brødre for "nogen øxen oc see oc korn, som the tog frann hinne then tiidt thee hagde slagett hennes hosbonde ihiell". (Danske Magasin 3. rk. 6 side 332). Det ses ikke, hvad der videre skete i denne sag.

Men dommen har antagelig heller ikke haft virkning. Sagen måtte nemlig fortsættes nogle år senere: Berittes og Ivers datter var i 1543 blevet voksen og havde giftet sig med: Christen Bagge. De flyttede ind i hendes fødegård, altså den gård, som bedstefaderen, Anders Hvass havde givet Iver og Beritte ved deres trolovelse. I 1543 anlagde nu Christen Bagge sag mod Las (Laurits) Seyersen og hans medarvinger ved Gern herreds ting og afkrævede dem hans hustrus arvelod i skov, mark, rørligt og urørligt gods. Denne sag er omtalt i en note hos Kolderup Rosenvinge 1 side 43 til den foran refererede dom af 1529. Det anføres, at søgsmålet var forgæves! Men der blev dog afsagt en dom i 1546.

Fjendskabet mellem de to slægter er fortsat gennem årene: i Kancelliets brevbøger for 1551 - 1555 side 395 nævnes, at Chresten Bagge fik et beskærmelsesbrev for Lauris Seigers børn og slægt og venner.

Forud for dette går (smstds. side 254) en sag i 1553, som Christiern Bagge i Sørring (der ikke, som antaget i Kancelliets brevbøger må være Spørring i Gødvad sogn, men derimod efter alt det foran refererede Sørring) har anlagt mod Niels Villatzen i Sandby for to pantebreve, som fandtes ved hans ejendomsbreve, hvilke Anders Huas leverede Ifuer Seersen paa den Gaard, han ibor. Niels Villadsen kan muligvis være søn (?) af Søren Villadsen og Beritte, og Bagge hans svoger (gift med Niels's halvsøster, Berittes og Iver Sejersens "Adelkonebarn").

En passant kan der lægges mærke til at det onde sindelag hos Laurits Seyersen kan antages at være gået igen i en senere slægtning,

der også hed Laurits Seigersen: i 1595, den 27.8. (Kancelliets brev-bøger og Egeberg, Silkeborg slot II side 83) beklager fru Barbara Munkisdatter, hans egen mor, sig over at sønnen er "ulydig og ond"! Og i et af de næste slægtled figurerer også et drab!: Erik Sejerssen bliver ihjelskudt i Kongens vildtbane (Kancelliets brevbøger 29.12. 1637). Han er stedsøn af herredsfoged Jesper Pedersen (jvf. foran side 72) i Gern herred, der derfor ikke kan pådømme sagen. Denne Erik må altså være søn af Sejer Andersen Bonde og oldebarn af den onde Laurits Seyerssen.

Hele striden mellem brødrene Seyerssen er levende beskrevet og dokumenteret af forfatteren Alfred Kaae i en artikel i "Østjydsk Hjemstavn" 1967, side 134 - 140, der tillige beskriver en række handler, hvori Sejerssen brødrene er impliceret. Han antager, at Christen Bagge er flyttet til Linaa, hvor navnet findes i 1573 som selvejerbonde i Skanderborg lens jordebog.

Vi vender nu tilbage til den Jens Hvass, der er nævnt i indledningen til dette kapitel, som boende ved Brassenggaard.

Der vides ikke andet om ham end anført, og man må derfor prøve om muligt at indkredse ham ved at samle, hvad der vides om Brassenggaard.

Stedet, hvor Jens Hvass nævnes, og som altså er vort udgangspunkt, er: et forlig, eller en kontrakt, indgået i året 1546. I dette år blev der den 2. februar holdt møde af kongens retterting i Viborg (et af medlemmerne var igen Otto Krumpen), og den sag, der blev behandlet, drejede sig om ejendomsretten til Brassenggaard "Udj Feyde". Dette navn er senere i samme dokument og andetsteds angivet som: Farde og Farre. (Fam. Hvas, V side 99 sætter: "hvor"? ved navnet). Sagsøgerne i sagen, der behandledes, var: Jens Hasse i Resendal og hans medarvinger, Niels Lunde i Ennese og Rasmus Tomessen i Klintrup. De optrådte for deres hustruer, hvoraf kun de to nævnes: Anne Gyssel og Beritte Nielsdatter. Modparten er arvingerne efter Jens Seyerssen, der var blevet dræbt - også han! - vist i 1544 eller 1545. For Jens Seyerssens børn er Laurits Seyerssen udi Sørrindt, altså deres farbror, blevet beskikket som værge, og denne skulle så møde for børnene og for afdøde Jens's enke, Anne Brudsdatter. Imidlertid udeblev Laurits, og i hans sted mødte Anne Brudsdatters broder, rådmand i Aarhus, Pouel Brod.

De tre sagsøgere hævdede for retten, at deres koners far havde fået skøde på Brassengård af en mand, der hed Las Palsen. (De tre koner må altså have været søstre, og da en af dem hedder Nielsdatter, må faderen have heddet Niels). Men nogen tid efter skulle en søn af Las Pallesen - Jes Lassen - have givet skøde på den samme ejendom til Jens Seyersens. Dette skøde, mener de, må være "uret". - Poul Brod gjorde heroverfor gældende, at Jens Seyersens skøde er gyldigt, og at han har besiddet gården siden.

Retten fandt sagen "tuiffuelafftig" og fik den forligt på den måde, at de tre sagsøgere skulle beholde gården mod at betale en vis godtgørelse til Jens Seyersens arvinger.

Herefter kommer den beskrivelse af gården, der har betydning for os: det er "en gårdt udi Farde, som kallis Bratzengaard, met thet byggestedt, huss, bygning och gaars rom, som Jens Huass nu paa boer, mett all anden for^{ne} Bratzen gaardt eyendom och rette tilligelse....."

Sagen er gengivet i Danske Magasin fjerde række side 159 - 160. (Farre ligger i Sporup sogn).

På grund af omtalen af Jens Hvass, er den foran refererede sag nævnt først. Men gårdens historie går noget længere tilbage: Den 7. maj 1537 blev der afsagt en herredagsdom. (Troels Dahlerup, Det Kgl. Rettertings Domme og Rigens Forfølgninger fra Christian III's tid side 175). Den drejede sig om en andel i "Brasgardt" - senere i dommen: Brassing gaardt i Farde. Sagsøgeren er her: Lauris Ibsen i Resendal (Gødvad sogn) på sin hustrus vegne. Og han fremlægger et kongebrev (fra Frederik I) hvoraf det skulle fremgå, at en mand ved navn Mattis Nielsen havde overdraget en broderdeel af gården - hvor nu Niels Andersen bor. Endvidere har han et nyligt givet tingsvidne, hvorefter 24 mænd har hørt, at Matthis Nielsen har givet Laurids Jepsen fuldt skøde i 1524.

Modparten, sagsøgte, er: Jens Seyersens i Farde. Han fremlægger et skøde, som han har fået 1527 fra arvingerne efter en Palli Lassen. (eller Las Pallesen (?)) Det er: Pouel Lassen, Palli Lassen, Jens Lassen og Suen Birth på sin hustrus vegne. Dernæst fremlægger han et tingsvidne, hvorefter 12 mænd bevidner, at den gård i "samme Farri", som "Niels Andersen appaa bodhe", ligger til Jens Seyersens egen gaard, som han nu selv ibor. Endvidere fremlægger han et tingsvidne af 24 mænd, hvorefter Brasing gaard i Fardi var

Las Palligssens retthe arffgodtz, som han ikke havde solgt til anden side. Og som afslutning et tingsvidne, hvorefter gården var lovligt "logbodett" til Gern herreds ting.

Dommen lød på at Jens Seyersens måtte beholde gården indtil Ibsen eventuelt kunne fremkomme med bedre beviser.

Af disse sager ses det, at der har været nogle familier impliceret i besiddelsen af gården, bl.a. Niels Andersen og Matthis Nielsen, der har en broderdel og - måske - kan være hans søn og - måske - broder til Berrit Nielsdatter, gift med en af sagsøgerne i 1546?

Den anden slægt, der måske kan have interesse, har det mere karakteristiske familiefornavn: Palli. Kan der tænkes nogen forbindelse mellem dem og den Palli Hvas i Vammen, der nævnes i Fam. Hvas V side 99 (Danske Magasin 4. rk. 2. bind, 2. hæfte side 195) i 1490.?? eller med en Anni Pallis, Danske Magasin 3. rk. 6 bind, 1 hæfte side 332: Jens Lassen i Hammel (det må vist være den ene af de fire søskende, der var arvinger efter Palli Lassen jvf. foran) og Anne Pallis stævner Jens Seersen for en gård, de besidder. I Danske magasin 4. rk. nr. 1 side 54 ses følgende: Jens Lassen i Hammel citat Jens Segersen i Fare for en gård i Hammel, som Anne Pallis iboer. En Palli Huass, Galten H. 20.7. 1423 nævnes - forøvrigt sammen med en mængde andre Hvass'er af ældre dato - i værket: Danmarks gamle tilnavne. (Jeg har ikke overkommet at følge de der angivne spor.)

Det ses af det foran anførte, at der på en eller anden måde har været en forbindelse mellem Seyer-slægten og den Hvass-slægt hvortil Beritte hørte og til Brassengaard, hvor Jens Hvass boede. Muligt kan senere undersøgelser blotlægge sammenhængen. Kan denne Jens Hvass være den "En Jens Hvass", "tip-oldefaderen" i stamtavlen over tingsvidne-Hvass'erne side 85 ?

Kapitel 31.

PEDER HERMANSEN HVASS.

Endnu en Hvass, der kan komme i betragtning i undersøgelserne, kan nævnes her. Det drejer sig om Peder Hermansen Hvass. Han nævnes i et skrift af overarkivar dr. phil. Vello Helk i *Analecta Romanae Instituti Danici*, VI, Einar Munksgaard, København 1971 side 164 - 165, et skrift, som overarkivaren venligt har foræret mig.

Det hedder her, at pave Urban VIII i 1627 oprettede et paveligt kollegium - "Collegium Urbanum de Propaganda Fide - " til uddannelse af fromme og lærde gejstlige, der skulle udbrede den katolske lære i hele verden. Den første dansker, der blev optaget her, var Peder Hermansen Hvass, der var konvertit. Det skete den 18. november 1651, og Hvass opholdt sig tilsyneladende flere år i kollegiet. Men han måtte til sidst erkende, at han på grund af for ringe begavelse var ude af stand til at fuldende studierne. Derefter blev han sendt til Tyskland for at fortsætte studierne ved et eller andet kollegium. Men der blev ikke noget ud af det, idet han kort efter giftede sig og lod sig hverve som soldat.

Hans videre skæbne er mig ubekendt. Navnene Herman og Hermansen er ikke truffet andre steder i forbindelse med navnet Hvass.

Kapitel 32.

PASTOR PEDER HVASS I SERUP.

Et spor der muligt kunne følges noget nærmere, gives i *Fam. Hvas* V. side 78 ff. Det nævnes her, at der i Serup var en præst, der hed Peder Hvas og at han formentlig kan have været præst mellem 1558 og 1580. Det anføres derefter ganske kategorisk, at han ikke er i slægt med den senere præst i Serup og Lemming, provst Anders Hvass, "der hører til Hallands slægten".

Men efter at det er påvist, at Anders Hvass's slægt ikke stammer fra Halland, vil det være af interesse, at Peder Hvass befinder sig i netop det område, hvor man efter den opstillede arbejdshypothese kunne håbe at finde forfædrene til kapitelsskriveren, Jens Andersen Hvass. Noget nærmere forbindelsesled har jeg dog ikke fundet.

Kapitel 33.

REGNSKAB I 1496 FOR SKANDERBORG.

I forbindelse med omtalen af byen Skanderborg og slottet, er det måske også af interesse, at lægge mærke til at "en Hvas" har aflagt regnskab for Skanderborg slots oppebørslser. Det nævnes i Fam. Hvas V side 95, note 8. Men det er så tidligt som i 1496.

Kapitel 34.

NOGLE PARENTETISKE BEMÆRKNINGER OM HVASS-NAVNETS TIDLIGSTE FOREKOMSTER.

I Fam. Hvas bind III i indledningen på side VII siges det, at navnet Hvass fra først af har været "et fast Familienavn, der ikke indledes med et "dictus" og ikke erstattes af et på sædvanlig Maade af et Fornavn dannet Tilnavn". Det meddeles derefter, at navnet har været båret i 1348 og 1355 (i IV side 1 rettes det til 1344) af to mænd, der må have arvet det, således at navnet "med sikkerhed (når) tilbage til henimod Aarhundredets Begyndelse, men kan dog gjerne være ældre".

Fam. Hvas tilføjer, at: "Man kan ikke være i Tvivl om at Navnet er givet den Mand, der først har baaret det, af hans Samtid, som har villet betegne, at han var, hvad vi etsteds have set betegnet med Ordene: en vir fortis et idoneus rebus gerendis". - I en note tilføjes det, at "i det islandske Oldsprog betyder Ordet hvas sær-

ligt "tapper, modig, kjæk". - I en anden note hedder det: " Det er os ikke bekendt, at der blandt de middelalderlige danske Navne, der gik over til Slægtnavn, findes noget andet, der har hensyn til Stamfaderens personlige Karakter".

I modsætning til den pæne latinske og islandske udlægning vil det nok være rigtigt at anføre, at ordet "hvas" stadig er i brug på dansk jvf. f.eks. Blichers: "Kyndelmisse slår sin knude, overmaade hvas og haard". I mere moderne sprog må "hvas" vist oversættes ved ord som: skarp eller "skrap"! Navnet giver anledning til mange vittigheder - som jeg allesammen kender på forhånd.

En særlig betydning har man haft i ordet: Hvaseri, der ifølge Otto Kalkar (ordbog over det ældre danske sprog, 1300 - 1700) har betydet: unyttig tale, vås. Han anfører den morsomme sætning: "spylde syn gantsche alder mett geckerij oc daarespill eller andett huaserij oc squalder".

I forbindelse med betragtningerne over navnet i Fam. Hvas finder jeg det af en vis interesse at fremkomme med nogle yderligere bemærkninger: dels I: om runestenen i Sahl, dels II: om sagaerne og dels endelig - så mærkeligt det kan lyde - III: om George Washington, de forenede staters første præsident. Desuden til sidst IV: lidt om våbnet.

I. Runestenen i Sahl.

Med hensyn til runeinskriptionen fra kirken i Sahl henviser jeg til det interessante afsnit i Fam. Hvas III side IX og i V side 362 ff. Det rekapituleres herfra kort:

I nærheden af Ormstrup, Houlbjerg herred ligger Sahl kirke, og her opdagede stedets degn og skolelærer, Josef Christensen, der var en personal- og lokalhistorisk interesseret mand, i 1832 og 1836 at kirken havde to runestene, en mindre og en større.

Den mindre runesten er indmuret i et kapel, der er bygget til på kirkens nordside. På denne sten findes i ophøjet arbejde et kors og navnet: Ingarth. jvf. Fam. Hvas III side 2 note 5.

Den større sten, der er den, der har interesse her, har været anbragt, - som Josef Christensen skriver (citater fra Lis Jacobsen og Moltke, jvf. nedenfor) "som fodtrin i Kirkens Chorsdør, og har der Gud ved hvor længe været udsat for Støvlehæles og Træskosøms Paavirken".

På Josef Christensens foranledning blev stenen i 1836 flyttet op fra gulvet og blev senere anbragt i det søndre kirkegårdsdige.

På denne sten, der er meget stærkt nedslidt, kunne Josef Christensen læse navnet: Gunvald Hvas, og han indberettede sin opdagelse af stenene til professor P.G. Thorsen (jvf. nedenfor). Farfar talte med Christensen i 1870 og beså stenen. Men på grund af en uheldig middagsbelysning, var det vanskeligt at læse inskriptionen. Dog kunne farfar "se med Tydelighed, at der var et H og et S, og at der mellem disse bogstaver kun var plads til to runestave".

Farfar var yderligere et par gange ved stenen, og sidste gang, han så den ved kirken, så han navnet "så tydeligt som noget navn kan læses på en sten". Han blev "overordentlig forbavset og glad", og kom nogle år senere påny til stedet sammen med to af sine sønner for at tage et "klappeaftryk". - Men da var stenen forsvundet!

Først efter lang spørgen fandt han ud af, at stenen var ført til Aarhus - det skete i 1882 - og da han genså stenen i museets have, "var den blevet vasket med en ætsende syre" i en sådan grad, at der ikke længere kunne ses noget på den. 4-5 gange var han påny på stedet men måtte konstatere: "Nu er der ingen Indskrift paa den, absolut ingen". - Men farfar kunne dog i Fam. Hvas konstatere, at både han selv og Josef Christensen, der ikke i forvejen var bekendt med at navnet Hvas var knyttet til Ormstrup, havde set navnet, der, som han skriver, med vished har stået på stenen.

Om den runologiske videnskabs undersøgelser af stenen bemærkes nu følgende:

Den første sagkyndige, der har undersøgt stenen, var den foran nævnte professor P.G. Thorsen, (1811 - 83) der har skrevet værket: De Danske Runemindesmærker med 1. del i 1864 og anden del i 1879. (Et eksemplar af 1. del har han foræret farfar med dedikation). Han beskriver stenen i bind 2 side 75 og side 182, og det anføres her, at ved den sten "kan man kun komme saa vidt, at Indskriften kan siges at være med runer..... al Gisning om noget læseligt Navn eller andet er saaledes utilstædelig".

Denne noget barske udtalelse ligger formentlig i tid forud for Fam. Hvas bind V, skrevet efter stenens flytning i 1882, hvor farfar fastholder sin tydning.

Stenen er senere beskrevet udførligt af runologen, professor Ludv.

A. Wimmer, der i sit værk, 1903 - 04: De danske runemindesmærker 4. bind 1. afdeling side 73 - 79 hævder, at stenen må "henføres til sidste halvdel af det 13. århundrede og nærmere til slutningen end til begyndelsen af dette tidsrum". Inskriptionen, der i værket ses på en tegning, gengiver han - efter med stort besvær at have tydet den - således: "Placide pauset sub terra Narfo sepultus". d.v.s. "I fred hvile Narve i sin grav under jorden". Han nævner i sin tekst skolelærer Christensen, men ikke Fam. Hvas og formoder bl.a. at en af runerne under transporten til Aarhus er blevet en smule beskadiget. Derimod nævnes der intet om den i Fam. Hvas omtalte behandling med syre.

Forhistorisk museum, Moesgård, har på min forespørgsel meddelt, at man "i museets gamle arkivalier har søgt at opspore de pågældende oplysninger, men desværre med negativt resultat".

I Dansk biografisk lexicon, udgave 1937 nævnes den jyske uradelslægt Hvas fra Ormstrup i Sal sogn "i hvis kirke man har ment at kunne læse navnet Gunuald Huas paa en runesten".

I Lis Jacobsen og Erik Moltkes værk: Danmarks Runeindskrifter, København 1942 (Ejner Munksgårds forlag) bind 2 side 111 siges det, at Wimmers tydning er en fri konstruktion, der mangler palæografisk grundlag. Der er et tydeligt kors i højre linje og enkelte spredte runer, men det er ikke lykkedes at få en sammenhængende læsning ud af det. Palæografisk kan den bestemmes til: "periode 4: Middelalder. Arkæol. datering: 12. aarh". Det tilføjes: "Maaske kan et vedholdende studium af sten, aftryk og fotografier give et resultat for den øverste halvdel af venstre linje og måske for nederste halvdel af højre. De øvrige tegn er i den grad udslidte, at det med de nuværende hjælpemidler må anses for håbløst at finde runer her".

Om sådanne hjælpemidler måtte være opfundet i den siden da forløbne tid er mig ubekendt.

For Nationalmuseets runologisk-etnografiske afdeling har dr. phil. Erik Moltke i 1980 venligt meddelt mig: "Der kan desværre ikke med nogensomhelst sikkerhed læses huas på stenen. Da runerne er i relief, er det især dem, sliddet er gået ud over, og der er kun slidspor at se, ikke ætsende syre, som ville have sat tydelige mærker, hvis den var blevet brugt. Efter at stenen er blevet fremdraget, er tydeligheden ikke forringet..... ". Han har påpeget, hvilke af runerne,

der har været baggrund for farfars læsning af sit eget navn. "Men læsningen savner, som De ser, grundlag".

I Trap, Danmark, femte udgave, 1962, bind 17, side 483, anføres: "To middelald. ligsten med runeindskrifter kendes fra Sahl kirke. Den ene - (d.v.s. den store..) - har en indskr. der ikke kan tydes". Oplysningen er undertegnet: T.M. d.v.s. overinspektør dr. phil. Therkel Mathiasen.

De lærde er således uenige både indbyrdes og med Fam. Hvas og Josef Christensen. Jeg må afholde mig fra en bedømmelse af sagen og nøjes med at håbe på, at nye tydningsmuligheder måske kan dukke op.

Et vidnesbyrd om at farfar ikke var ukyndig i runologi ser jeg deri, at han ved forskellige lejligheder har bistået "Directionen for Antikvariske Mindesmærkers Bevaring". Denne har ved een lejlighed takket ham for underretning om fundet af Dalbyover-runestenen og ved en følgende lejlighed anmodet ham om undersøgelse af og indberetning om en runesten i Spentrup kirke. Jeg er i besiddelse af 5 skrivelser til ham fra professor J.J.A. Worsaae og en fra dr. Sophus Müller.

II. Sagaerne.

Det andet moment, der måske kan belyse navnet og dets ælde hentes fra Sagaerne. Heimskringla omtaler en mand, der hed Helgi inn Hvassi. Det sker i sagaen om "Halvdanar svartá", (Snorri Sturluson, Heimskringla, Noregs Konunga Sogur, udgivet af Finnur Jonsson, Gads forlag 1911 side 36 ff.) Det fortælles i denne saga, der er lige så spændende læsning som sagaerne iøvrigt, at Helgi inn Hvassi var gift med Aslaug, der var datter af Sigurd "orms-i-auga", hvis far var Regnar Lodbrog. Helgi inn Hvassi havde en søn, der hed Sigurd Hjorth, som var konge i Hringariki og var gift med Tyrni, datter af Klakk Harald, konge i Jylland. Hendes søster var Tyra Danebod, gift - som bekendt - med "Gormr inn gamli".

Denne Helgi inn Hvassi var altså en højtstående mand, i slægt med kendte og fremragende mænd. At ordet "inn" må oversættes til ordet "den", ses deraf at Gorm den Gamle betegnes som Gormr inn gamli. Manden har altså heddet Helge med tilnavnet den hvasse. Iøvrigt kan det - uden at jeg dog går nærmere ind på sagen - nævnes at navnet Hvass anføres i værket: Knudsen og Kristensen: Danmarks gamle tilnavne

(Gad 1936 - 40) side 483, således: Hwas. Sagnhist. Hkr. I 90 Helgi inn Hvassi, Konge paa Sjæll.; Codex Frisianus 35 Helgi hinn Hvassi; Hauksbok 466 Helgi Hvassi; Sogubrot 6 (gen.) Helga hins Huassa, II Helgi enn Huassi.

III. Om George Washington.

Som et tredje moment til belysning af navnet Hvass's formodede ælde kan anføres en jævnlige omtalt, men noget mærkelig og på forhånd usandsynlig historie om de Forenede Staters første præsident, George Washingtons ældste forfædre. Det er en historie, der ved nærmere undersøgelse først viste sig muligt at have en vis fjern berettigelse, men hvis troværdighed dog må betvivles navnlig af sproglige grunde.

At historien omtales i nærværende arbejde skyldes, at det har været hævdet, at George Washingtons stamfader kom fra Jylland omkring år 900 - og at han hed Hvass!

Det har endog været hævdet, at han mor var født Hvass og at hun kom fra Nordjylland!

Mig bekendt er historien første gang lanceret i en amerikansk avis: Brooklyn Daily Eagle, New York City, søndag den 14. juni 1925.

Bladet eksisterer ikke mere (oplyst af den amerikanske ambassade i København), men jeg er i besiddelse af en fotokopi af artiklen, der er skrevet af: Jean Piper, - men som desværre ikke har nogen kildeangivelse.

Artiklen har som overskrift: "Danes Have Done Big Things For American Republic; 75 Percent Become Citizens". Derefter hedder det uden yderligere indledning eller overskrift:

"Gentlemen" said George Washington, slowly drawing himself up to his full height, "I have a little surprise for you".

There was a stir among the stalwart men, who had just made him an honorary member af their Scandinavian Society, composed of Danes, Swedes and Norwegians, meeting in Philadelphia just after the revolution. "The first ancestor of which my family has any traces", he continued, "came from Jutland about 900 A.D. He was a Dane by the name of Hvass". Whatever the father of our country said after that is not recorded in the minutes of the society, open to any traveler

in Philadelphia, but it does state, that he sat down amid deafening applaus."

Artiklen fortsætter derefter med beskrivelse af en række danskeres indsats - bl.a. Vitus Berings.

Denne historie om George Washington har siden været fremme i bladet "Nordlyset", New York, for 12.4.1934, Berlingske Tidende 23.4.1934, Thisted Amtstidende i november 1968, bladet "Danevirke", Haderslev 1.11.1968, Randers Dagblad 7.11.1968, Kolding Folkeblad 13.11.1968 - og i bladet "B.T." bærede "Bror Mika" sagen med et morsomt digt (note) 24.4.1934 og Storm Petersen med en tegning 25.4.1934.

Alle disse steder - og der har nok været flere - har sandsynligvis den samme kilde og refererer den omtrent enslydende og som den stod i Brooklyn-bladet. Også i et værk: Den Dansk-Amerikanske Historie af Arne Hall Jensen, Arthur Jensens Forlag, 1937 har den fundet optagelse. Den er dog alle steder udokumenteret. Senest har den været fremme i skriftet: "Jul i Thy", 1978, i en artikel af Jørgen Miltersen og i Berlingske Tidende for 25.9.1977 og 26.12.1978.

Det har endogså, som foran nævnt, været hævdet, at George Washington på mødrene side var af "Thybo-Slægt", Politiken og Thisted Amts Tidende i udaterede avisudklip fra før 1962, og at hans mor kom fra Vigsø.

For nu at prøve at finde ud af, hvad der kunne være grundlaget for historien, har jeg foretaget forskellige undersøgelser, som det vil fremgå af det følgende.

Det bemærkes herved først, at George Washingtons stamtavle når tilbage til omkring år 1180 og at denne ældgamle slægt gennem tiderne har haft mange dygtige og fornemme medlemmer. Den amerikanske forfatter, Edward Lee McClain har i: Washington Ancestry 1932 skrevet om: The English Ancestry of the Washingtons of Virginia. Han anfører her, at George Washington "derives through earls, baronets, lords, knights, gentlemen and ladies af England - of the best blood, so to speak, of that nation, socially, politically, and intellectually". På spindesiden nedstammer han bl.a. fra 6 konger og 6 dronninger af England.

Slægten boede først fra ca. 1180 på Washington Old Hall noget syd for Newcastle og fra 1539 på Sulgrave Manor i Northamptonshire i Eng-

land. I 1656 udvandrede George Washingtons oldefader, oberst John Washington til Amerika, og slægten fik hjemsted i Virginia hvor George Washington beboede arvegården "Mount Vernon".

Efter udvandringen skal de følgende slægtled have tabt al erindring om deres engelske herkomst. Dette hævdes af den foran nævnte Edward Lee McClain, og det støttes af den nedenfor nævnte meddelelse fra lederen af "Mount Vernon". Det anføres også af forfatteren J.Th. Flexner i værket: *Washington, The indispensable man* (O.C.K. 1976, trykt 1974). Han fremhæver, at "in all his life Washington never heard of Sulgrave Manor, the ancient British House far back in his lineage.... By the time he was born, the family had lost all memory of their British origin". (Note)

Det kan allerede her bemærkes, at George Washingtons moder hed: Mary Ball fra Lancaster County, Virginia, 1708 - 1789, gift 1751. Hans farmor hed Milred Warner fra Gloucester County, Virginia gift 1689. Ingen af de hustruer, der nævnes tilbage i den lige linje til den nedenfor nævnte de Hertburn ses at have nogen tilknytning til navnet Hvass.

Den opfattelse, at den britiske herkomst var glemt er - efter hvad der er refereret for mig (af genealogen, Mrs. Donald R. Carse, New York) tiltrådt af den ledende genealogiske bibliotekar ved New York public Library, 42nd Street, New York, Timothy Field Beard (der har skrevet: "How to find Your Family Roots".) Hun refererer: "most of the research on the Washington family was done after George Washington died, and he (T.F. Beard) doubted very much if George, himself, could go back more than a few generations".

Ved indledningen af min undersøgelse var jeg sikker på at historien om en forfader til George Washington med navnet Hvass fra år 900 måtte være ganske usandsynlig, og jeg ventede ikke på nogen måde at kunne få den underbygget. Men jeg fandt, at det kunne være af værdi at prøve på at finde ud af, om den protokol, der blev påberåbt, måske stadig eksisterede.

Jeg fik oplyst, at Miss Jean Piper var journalist ("a regular feature writer for the newspaper") og at et eftersyn af "Brooklyn Daily Eagles clipping file" syntes at vise, at hun i 1920'erne for det meste havde specialiseret sig i artikler om forskellige etniske grupper i Brooklyn. Der er ikke nogen artikel om hende, og hendes navn

figurerer ikke i den nutidige Brooklyn telefonbog og ej heller i index til Raymond Schroth's *The Eagle and Brooklyn*. (Oplyst af Brooklyn Public Library, grand army plaza, Brooklyn New York 11258).

Jeg førte en korrespondance med nogle institutioner i USA: The Mount Vernon Ladies Association of the Union Mount Vernon og med: the historical Society of Pennsylvania, der også så efter sagen i kataloget for The Library Company of Philadelphia.

Da jeg i 1972 var i Washington D.C., USA, besøgte jeg: National Genealogical Society, 1921 Sunderland Place. Det kendte ikke noget til sagen og meddelte senere, at hverken the genealogical Society of Pennsylvania eller The Swedish Museum, Philadelphia, kunne give oplysninger. Fra Mount Vernon - nu museum - meddeltes det mig - en lille smule spydigt -, at George Washington selv (som også foran omtalt) ikke engang vidste noget om sin oldefader, og at det derfor ville være "highly illogical" at tro, at han skulle have sagt eller vidst noget om en så tidlig slægt. Det svenske museum i Filadelfia sluttede sig hertil med tilføjende, at: "the Washington bit is "an old Chestnut", which surfaces periodically usually in Sweden or Norway". Det tilføjedes fra Sunderland Place, at: "of course most Englishmen probably have some Scandinavian blood if we could go back to the days of the early invasion, but there is no information in known facts".

Yderligere bemærkede Sunderland Place, at: None of the many biographers of Washington has mentioned any Danish ancestry, nor has Charles A. Hoppin in his three-volume study of Washington ancestry, which does show Dutch forebears". Og biblioteket i USA ambassaden i København har ligeledes meddelt, at man "ikke i vore bøger om George Washington (har) kunnet se noget om at han skulle have danske forfædre".

Senere har jeg spurgt det danske Rigsarkiv, om man der havde nogen underretning om den i aviserne omhandlede protokol fra den skandinaviske forening i Filadelfia. Rigsarkivet meddelte, at registraturerne over private institutioner samt over gesandtarkivet i Philadelphia er gennemgået, men at der ikke synes at være nogen arkivalier fra det omtalte selskab.

Som en sidste udvej prøvede jeg at finde frem til en bog, skrevet i 1879 i Amerika af: Albert Welles: "The Pedigree and History of the Washington Family, derived from Odin, the Founder of Scandinavia".

Dette arbejde blev nævnt for mig af den nedenfor nævnte George Washington i Cambridge (der efter citat af titlen tilføjede et(!) Jeg kunne tænke mig, at denne bog med sit åbenbart noget fantasifulde indhold muligt kunne være kilden til Jean Pipers artikel. Det viste sig, at bogen ikke kunne lånes hverken i Skandinavien, i England eller i USA. I New York findes den i to biblioteker, men det ene eksemplar var i så dårlig stand, at det ikke kunne tåle en kopiering - og det andet var for tiden forsvundet fra sin plads. - Jeg skaffede mig i den anledning forbindelse med genealogen Mrs. Donald R. Carse i New York, (note) der gennemså bogen for mig. Men hun meddelte, at hun "could find no possible reference, that could have been used in the article".

Jeg må herefter - omend med beklagelse - konstatere, at jeg hverken har kunnet finde den forening eller den protokol, der omtales i Jean Pipers artikel. Spørgsmålet om hvorfra hun har fået sine oplysninger - hvis rigtighed jeg må betvivle - står altså åbent.

Derimod viste det sig - noget uventet - at en eftersøgning i England havde en vis effekt. Der skulle virkelig have været en vis forbindelse mellem de to navne: Washington og Hvass - men af en anden karakter end af aviserne antaget.

I 1979 besøgte jeg i England både Sulgrave Manor, der dog er uden interesse i den her omhandlede relation (note) og det foran nævnte: Washington Old Hall, der ligger ikke ret langt syd for Newcastle. Stedet var fra før 1180 til 1613, som foran nævnt, sæde for Washington slægten. Dets bygninger er nu restaureret og anvendes hovedsagelig som et George Washington museum.

Et skrift om museet, forfattet i 1976 af Mrs. G.F. Pettit, der er "Regional Historic Buildings Representative for The National Trust, Northumbria", ledte mig på et spor. Skriftet er fra 1976, men er udkommet i en ny udgave i 1979, denne gang under medforfatterskab af George S. (Sydney) H. (Horace) L. (Lee) Washington, M.A., F.S.A., Princeton and Cambridge University.

Denne nulevende George Washington (der venligt sendte mig 1979-udgaven med dedikation) er en flittig personalhistorisk forfatter. I 1979-skriftet og i et andet af hans skrifter: *The earliest Washingtons and their Anglo-Scottish connexions* (Cambridge 1964) anføres præsident George Washingtons stamtavle, der viser ikke mindre end

18 led forud for præsidenten.

Af disse skrifter fremgår det, at den senere Washington slægt "when they first emerged from the obscurity of the early middle ages" boede i grevskabet Durham. Navnet Washington dukker - men som stednavn - første gang frem i: The Charter of Bishop Ranulf Flambard, dateret 6. juni 1112. (Se W.R. Arbuckle: Washington, a Pictorial History, 1969).

Og i "Boldon Book" fra 1183, et værk, der svarer til Vilhelm Erobrerens: Domesday Book og er en økonomisk oversigt, udarbejdet af biskop Hugh du Puiset over hans landområder, optræder for første gang et betydningsfuldt navn: William de Hertburn.

Denne William de Hertburn er præsident George Washingtons tip¹⁵ oldefader. Han ejede en ejendom, "the vill of Hertburn", men afhændede den til den nævnte biskop du Puiset. I stedet overtog han den ejendom der i forvejen hed: de Wessington. (Betalingen til biskoppen udgjorde 4 pund og pligt til at deltage i biskoppens jagter med to Greyhounds!)

Dette salg lå forud for året 1180, og der skete nu det, at de Hertburn, "som det var skik før der eksisterede efternavne", antog navn efter det sted, der nu tilhørte ham: de Wessington.

Først herefter kommer det for nærværende undersøgelse vigtige: Skriftet om Washington Old Hall hævder, at navnet de Wessington er: "an Anglo-Saxon name from "Hwaes", a Saxon Chief, Inga meaning the family of, and "Tun" an estate: the estate of the Hwaes family".

Denne "Hwaes-teori" er overtaget fra tidligere skrifter. Ifølge den foran nævnte forfatter, McClain, har to forfattere, der kun angives ved navnene (og som jeg ikke har søgt nærmere efter) Lower og Bardsley henholdsvis i 1860 og 1901 hævdede, at Washington navnet hidrørte fra et stednavn. Det hævdedes ligeledes af forfatteren Harrison (formentlig den af McClain på side 4 nævnte: Henry Harrison: Surnames of the United Kingdom, II 267).

Da han formentlig er hovedkilden til teorien, citeres stedet: "Washington (English) Belonging to Washington (Sussex, Durham, Derby). Anglo-Saxon Hwaes (s) - inga-tun, equalling the Estate of the Hwaes (s) Family. (The personal name is from the Old English hwaes, equalling the the Old High German h(was) sharp, keen, plus inga, the genitive plural of the filial suffix ing, plus tun, estate, farm etc.)"

Harrison skal ifølge McClain have været "the most exact of etymologists of family names" og har givet sin forklaring "up to the year 1918".

Også i: The concise Oxford Dictionary of English Place Names, Oxford at the Clarendon Press 1960, side 500, anfører Eilert Ekwall, at: "the name seems to mean "the Tun of Wassas people".

Teorien er gået videre i et skrift: The Washington Ancestry, Hylton Castle co Durham, The Lambton Family i et skrift af Theodore Nicholson, T.D., F.S.A., dateret 18. marts 1952.

Disse forskellige forfatteres "Hwaes-teori" har for min undersøgelse den værdi, at de udelukker en slægts-forbindelse til Washington-slægten, idet de hævder, at det alene drejer sig om en overtagelse af et stednavn fra Hwaes familien.

De engelske forskeres formodning om at det har været en Hwaes familie, der har ejet stedet Washington ses imidlertid ikke at være dokumenteret. Jeg må derfor indtil nærmere bevis måtte foreligge og under hensyntagen til de nedenfor anførte filologiske betragtninger tro, at det ikke er andet end en ubevist antagelse.

De engelske forfatteres formodning om at en Hwaes-høvding (chief eller chieftain) skulle have givet navn til stedet Washington Old Hall kunne synes at åbne for andre perspektiver.

Jeg tænker her på den nære forbindelse, der i vikingetiden - og endda før denne - var skabt mellem Danmark og England, jvf. bl.a.: J.J.A. Worsaae: Minder om de Danske og Nordmændene i England, Skotland og Irland, København 1851. Denne nære forbindelse bevirkede tæt bosættelse af danskere i "Danelagen" og har medført at adskillige stednavne af dansk oprindelse opstod og er bevaret i området. Worsaae anfører talrige eksempler.

Ordet: tun (i Wash - ing - tun) kan måske være en direkte overførelse af det norske og islandske ord: tun, et navn for den åbne plads, der omgiver en bondegård, et ord, der skal være beslægtet med det engelske ord: town, by.

I vores her omhandlede sammenhæng kan man så lægge mærke til at stednavnet Wass fremdeles lever i England - . En lille landsby i Danelagen hedder Wass. Den ligger nordøst for Coxwold mellem By-

land - og Rievaulx klosterruinerne nær ved Ampleforth. Jeg har besøgt den.

Navnet findes også som personnavn. Jeg har korresponderet med mr. Frank Granville Wass i Barkhead ved Glasgow (han var tilflyttet Skotland fra Derbyshire) og har set navnet Wass i værket: International Who is Who samt i nogle engelske telefonbøger, ligesom jeg har truffet mr. William Wass, Cambridge, født 11.10. 1926. (Han er indehaver af en udmærket pub: The Baron of Beef! og havde deltaget i Danmarks befrielse: den 4-5 maj 1945 drog han som soldat ind i Kolding med de engelske tropper.)

For nu at få klarhed over om man fra dansk videnskabelig side skulle vide noget om oprindelsen til landsbynavnet eller om nogen forbindelse mellem det danske Hvass og det engelske Wass-navn og Washington-navnet, rettede jeg henvendelse til lektor dr. phil. Gillian Fellows Jensen, der er leder af Københavns universitets institut for navneforskning. Hun meddelte mig herefter beredvilligt (brev af 18. 2. 1980):

"Jeg må først konstatere, at der ikke kan være en forbindelse mellem navnene Hvass og Wass/Washington. Selvom de to engelske stednavne ikke kan tolkes med fuldstændig sikkerhed, står det fast, at de ikke kan indeholde et gammelt personnavn Hwæs. Hw- i oldengelsk vil udvikle sig til Wh- i moderne engelsk og ikke til W- og ville resultere i navneformer som *Whass, *Whashington. Der findes ikke spor af noget h i de bevarede former af de to engelske stednavne".

Det tilføjes herefter:

"Der er tre mulige oprindelser for det engelske efternavn Wass:

1. et gammelt keltisk personnavn fra Cornwall Waso, Wasso, 2. et gammelt tysk personnavn Waz(z)o, en kortform af navne på Wad-, Warin-, eller 3. stednavnet Wass i Yorkshire.

Stednavnet Wass forklares af A.H. Smith som middelengelsk wathes 'vadestederne' (nordisk låneord vad), men jeg ville foretrække at tolke det som oldengelsk *wæsse 'sump'. Stednavnet Washington i Durham tolkes almindeligvis som *Wassa-inga-tūn 'bebyggelsen tilhørende Was-sas efterkommere', men jeg har tolket det som *wæsce-ing-tūn 'bebyggelsen i området karakteriseret ved et vaskested'.

Den lille stjerne foran nogle af ordene betyder at ordet er en rekonstruktion.

Den nævnte A.H. Smith har skrevet en artikel: *The Place-Names of the North Riding of Yorkshire* (English Place-Name Society, Volume V. Cambridge At The University Press, 1928.) Han påpeger her, at landsbyen Wass ligger, hvor tre vandløb mødes og at den har to broer.

At navnet Hvass skulle have forbindelse med det danske ord "vase" i betydningen: en vej, der fører over en mose eller et kær, er imødegået i *Fam. Hvas*, bind 3 side VII note 2, hvortil der henvises.

Som afslutning på dette kapitel kan jeg bemærke, at man sikkert må give forfatteren McClain ret, når han skriver: "...it is useless and worthless if not ridiculous ..." at hengive sig til spekulationer med hensyn til forfædre for George Washington i Sverige eller hvilket som helst andet sted forud for året 1100 i England.

Ganske vist: når man betænker, at 18 generationer vil bestå af godt 262.000 mennesker (når der bortses fra anetabet), kan det vel ikke udelukkes, at der måske blandt dem kan have været en Hvass. Men i den lige linje skulle sagen være klar: det er kun stednavnet, man har kunnet drøfte. Og dets oprindelse er endda uklar og har efter de seneste filologiske synspunkter ingen sammenhæng med navnet Hvass.

Jeg mener altså, at det kan fastslås som resultat: der er højst en (endda tvivlsom) stednavnsbetonet sammenhæng mellem Washington (Old Hall) og "the Hwaes-family". Men denne Hwaes families eksistens omkring 1180 og tidligere er ikke dokumenteret. Og der er i alle tilfælde ingen slægtsforbindelse mellem slægterne Hvass og slægten Washington.

IV. Om Hvass-våbnet.

Nogle enkelte detaljer om det hvassiske våben kan måske have lidt interesse.

Det våben, der har været ført af "de gamle Hvass'er" navnlig af den adelige Ormstrup-slægt, er anvendt som "borgerligt" våben af min egen slægt, som jeg har omhandlet i mit arbejde: "Supplement" (nr.I). Våbnet er beskrevet i Fam. Hvas IV side VIII m.fl. steder, hvor det anføres: "Det vaaben, Familien paa Ormstrup førte, havde som Skjoldmærke to Sparrer eller Husespænder, den ene over den anden, hvide paa blaa Grund. Farverne nævnes dog ogsaa omvendt. Paa Hjelmen fandtes to Vesselhorn, delte af blaat og hvidt, eller en flyvefærdig Fugl". Våbnet er i vore dage bl.a. anvendt af Frants Hvass (nr.15), da han blev udnævnt til Storkors af Dannebrog. Det ses i Fredriksborg Slotskirke med mottoet: In Exteris pro Patria.

Men dette våben med de to sparrer ses også anvendt af andre slægter i Danmark og bl.a. også i Norge og Tyskland (se: Alverdens heraldik i farver af Carl Alexander von Volborth, v/Sven Tito Achen, Politikens forlag 1972). I England har jeg ved spredte iagttagelser set det i Winchester kirke (to blå sparrer med tre figurer, der på den tilmålte afstand så ud som det, der formentlig i det heraldiske sprog betegnes som "roser") på sarkofagen for biskop William of Wykeham (der afbildes i fuld størrelse på sarkofagen men med tre morsomme ganske små figurer - betegnet som hans sekretærer - ved fødderne.) Det samme våbenskjold ses i Salisbury kirke ved en af korstolene i Presbyteriets nordside, mens det i sydsiden ses med to røde sparrer.

I kirken i Bury St. Edmunds ses våbnet (to røde sparrer på guld) på en væg med afbildninger af våbenskjoldene for de baroner, der var med til at gennemtvinge Magna Charta. Det henføres til John Fitz Robert, Lord of Horsford, 1240. Her ses forøvrigt også det nedenfor nævnte våben for Richard de Clare (de tre sparrer), der her benævnes som: Earl of Hertford. (Altså ikke Hertburn) Også i Southampton er våbnet bemærket på "the bargate".

På en stamtavle - udsmykket med våbenskjoldsafbildninger - over George Washingtons aner, hængende på trappeafsatsen i Washington Old Hall finder man våbnet - med to røde sparrer på guld - udfør William

d'Aubygny, død 1256 og hans søn, også William, (gift med en datter af Henry Biseth). Også en datter af denne William, Isabel, førte våbnet. Nogle andre af forfædrene (Richard de Clare og dennes søn, Gilbert de Clare) førte et våben med tre sparrer på guldbund, et mærke, der også går igen andre steder. (f.eks. på den ene halvdel af våbnet for St. Clare college i Cambridge).

De heraldiske overvejelser og spørgsmål, der måtte kunne rejses af disse små iagttagelser, er jeg dog som heraldisk ukyndig ikke gået nærmere ind på.

Bemærkningerne under nr. I - IV har jeg kaldt parentetiske, fordi de har fjernet sig fra den slægtshistoriske klarhed, som det var mit formål at finde frem til, nemlig den beskedne borger i Skanderborg, Anders Jensen og hans forslægt.

Jeg skal iøvrigt afholde mig fra ethvert gætteri om slægtsforbindelser tilbage til de under I til IV omhandlede fjerne tider.

N O T E R.

Note ad side 10.

Om kapitelsskriveren er født den 20. marts 1630, som det antages i Fam. Hvas II side 47 og V. side 113, eller den 18. marts 1630, som det er anført i testamentet, og som derfor må være det rigtige - og om han døde den 10. eller den 12. januar 1709, kan synes at være af mindre betydning. Men lægger man den ved dødsfaldet meget nøjagtigt i kirkebogen angivne alder: 78 år, 9 måneder, 3 uger og 2 dage til den 18. marts 1630, når man til at dødsdagen er den 10. januar 1709, der var en torsdag. Begravelsesdagen kan herefter godt - med sædvanligt mellemrum mellem dødsfald og begravelse - være den 16. januar (tirsdag), den dag, da klokkeringningen blev betalt, jvf. Fam. Hvas II side 52, note 18.

Note ad side 10 og 7.

Ad "Testamentet".

En afskrift af testamentet er med et brev af 14. februar 1919 leveret af C. Klitgaard til far. Afskriften er sålydende:

"Døden gjør dybe Saar, de ere snart hugne, ej saa snart helte, Døden gjør ende paa ald vor verdsens glæde den gjør ende paa vort ægteskab, at vi ej meere kand forlyste os i det, den gjør ende paa vor samqvæm, at vi ej mere glædes med Hin anden, den gjør ende paa vort lif, at vi maa opgive det, saa det maa hede, som den viiseste blant Kongerne sige: DE DØDE HAVER INGEN DEL MERE I VERDEN AF ALT DET SOM SKEER UNDER SOLEN.

Døden gjør en ende paa alting uden en ting, som er et erligt navn og rygte, jeg siger ikke prægtigt og stort navn, men et Erligt og got navn. Og saadant et navn haver den Himmel-salige Mand JENS ANDERSØN HVAS efterlat sig i Verden, det var med hans navn, som med floden i EDEN, den deelte sig i 4 strømme, den første heede PISON, den anden GIHON, den tredie HIDEKEL, den fierde PHRAT, saa gaar der fra denne saliges navn til de efterlevendes ihukommelse 4 strømme.

1. EN REEN OPRINDELSE
2. EN CHRISTEN OPTUGTELSE
3. EN GUDELIG FORHOLD OG BEGEGNELSE
4. EN SALIG DØD OG AFSKEED.

1te Angaaende; Da er den salige Mand opspiret af en reen rod og oprindelse og fød af fromme og gudfrygtige forældre i SKANDERBORG ANNO 1630 DEN 18 MARTI. Hans fader var den Erlig og velagte Mand ANDERS JENSØN Borger og Indvoner i SKANDERBORG.

Hans Moder den hederrige Dyd-sirede Gudfrygtige MATRONE MAREN TERBENS DATTER.

Hvilke for lang tid siden i Herren ere hensøvede. Saasnart de saae glæde paa denne søn, at hand var lig efter deris billede, søgte de strax af ham at faae en større glæde, nemlig, at hand kunde faae Guds billede, i det de lode hannem døbe og i saa maade iføre sig CHRISTUM og igienføde til et levende Haab om den U-forgængelige Ubesmittelige og Uforvissentlige Arvelod, som hand allerede paa siælens vegne besidder i Himmelen. Og som Hans kiere Forældre hafde omhu for det som tiende til hans salighed, saa har de og været bekymret for Hvis som tiende til Hans lyksalighed, som er

II En god OPTUGTELSE, Skal viinqvisten sla sig ud med sine druer i sin tid, da maa den og besnidis i rette tid, og saaledis er handlet med denne voris Himmel-salige, i Hans ungdom ere vandgrenene afsnitte, tugt og ære indpodet saa Hand, som var indplantet udi CHRISTO viinstokken, fik og en merkelig forstand om viindruen, at Han kunde gjøre forskiel mellem den beeske viin, som pærsis af SODOMÆ vinstokke og i mellem den, som pærsis af Druerne i ESCHOL;

Efter Hans sinds CAPACITÉ haver Hans Christelige forældre self opdraget Hannem hiemme i huset i sin børnelærdom indtil Hans alders 6te Aar, da de satte Hannem i danske Skole at blive PERFECTIONERIT i Regnen og Skriven til Hand var 12 Aar gammel. Og som Hand Hafde SÆR INCLINATION til bogen, beviligede Hans sal. Fader Ham det, og satte Hannem i LATINSKE Skole i SKANDERBORG Hos Hederlig og vellærde Mand SIMON JENSØN, da Rector i SKANDERBORG Skole, under Hvis INFORMATION hand forblef udi 5 Aar.

Anno 1647 udi Hans alders 17de Aar forskikkede Hans sal. fader Ham

til AARHUUS Dom-Skole, Hans STUDIA der videre at CONTINUERE, Hvor Hand udi Fasten blev sat i 3^{die} LECTIE og nestfølgende PAASKE TRANSFERERIT over 17 udi 4de LECTIE og sad der til Kyndelmisse, blev da, eftersom Hand temmelig vel var EXERCERIT i Musiqven, Kaldet til HORSENS SKOLE aff meget Hederlig og Højlærde Mand, nu Sal. Mag. ANDERS NIELSØN REGEL, hvis INFORMATION hand først var under, der nest under meget Hederlig og Højlærde Mand Mag. LAURS ERNSTSØN og sidst under meget Hederlig og Højlærde Mand Mag. CLAUS HVERRING udi 5 Aars-tid indtil Annum 1653, da Hand i Hans Alders 23de Aar blev DIMITTERIT af Hannem ved PAASKE tider til det Kongelig ACADEMIE i KIØBENHAUN, hvor Hand blev Kiendt dygtig at indskrivis i de Hederlige STUDENTERS tall, RECTORE MAGNIFICO CLARISS. DNO. Mag. Spormanno, og eligerede til PRIVATUM PRÆCEPTOREM clariss. DU. JOHANNEM MULLERUM^{*)} IURISUTROUSQ. DOCTOREM.

Derefter forføyede Hand sig til sit fæderneland igein og om MICHAELIS tider kom til den Erlig, Agtbare, nu sal. Mand JENS WORM i Linaae at informere og forblef der Halfandet aar.

Anno 1665, efter at Academiets var Suspenderit, formedels den GRASSERENDE store Pæst, begaf Hand sig til ACADEMIET igien, sine STUDIA at fortsætte. Og strax efter at Hand var didkommen, Kom Hand til den Høygagtbare og velfornemme Mand Sr Anders Pedersøn ved vandkonsten Hans børn samt tvende den dydædle og Gudfrygtige VIDUES SIGBRET HERMAN WILBERS, at informere. Imidler-tid var Hand til EXAMEN PUBLICUM, Hvor udi Hand befandtis at MERITERE Kost paa Closterit, forblef saa ved ACADEMIET indtil beleyringen Hafde ende, udstod meget ondt paa volde- ne nu med stor arbejde, nu med megen Heede, nu med Kuld, og imidl.... (Slutning mangler).

*) Mullerum - Müller.

Ms 57. Aalborg Stiftsbibliotek."

Jeg har på Aalborg Kathedralskole den 13.6.1980 gennemladet de tre kvartbind. De forskellige testamenter er skrevet med forskellige håndskrifter og kun nogle få er skrevet med samme håndskrift som det, der handler om kapitelsskriveren. Dette fandtes i kvartbindet som nr. 8 medens Klitgaard, der har ordnet udskriverne alfabetisk efter de pågældende afdødes navne, har givet den nr. 33. Testamentets sidste side ender med ordene: "...nu med Kuld og imidl".

Jeg havde et svagt håb om at kunne finde en fortsættelse på en anden - måske af Klitgaard overset side, men det lykkedes mig ikke.

Rektor Sture Nielsen fortalte mig, at Stiftsbiblioteket var startet i sin tid af: Tauber og Moltke, der også har affattet en fortegnelse over bogbestandens oprindelsessteder. Muligt kunne man ad denne vej finde frem til, hvor testamentshåndskriftet tidligere har befundet sig. Men jeg har ikke nået det.

Note ad side 21 :

De historiestuderende, og andre der har hjulpet mig og som jeg takker for god, kyndig og venlig bistand er:

1. Eva Nielsen, senere cand. mag.
2. Susanne Krogh Bender, senere mag. art, arkivar.
3. Bodil Scheller Nielsen, senere cand. mag, adjunkt.
4. Bente Dahl Hansen, stud. mag.
5. Erik Kann, stud. mag.

Mine forbindelser på landsarkivet i Viborg var først registrator Georg Christensen senere nu afdøde fhv. overofficiant N.P.J. Munk, Viborg, og sidst handelsoverlærer Jens Kongsted Lampe, Beder.

I USA har Mrs. Donald R. Carse, 570 Park Avenue, New York 10021, hjulpet mig ved eftersyn af den på side 120 nævnte bog af Albert Welles.

Note ad side 32 slægten Seidelin.

Gennem min mor, Margrethe Hvass, født Winge, nedstammer jeg fra Jørgen Hansen Seidelin, således:

Jørgen Hansen Seidelin, 1633 - 1688, provst.

Nichel Seidelin, 1666 - 1737, sognepræst.

Witta Nichelsdatter Seidelin, 1695 - 1734, g.m. krigsråd Niels Langballe, 1687 - 1752.

Mette Pauline Langballe, 1721 - 1801 g.m. sognepræst Melchior Sommerfeldt, 1714 - 1763.

Hedvig Sommerfeldt, 1744 - 1812, g.m. Christian Redlich Thomsen Boserup, 1739 - 1786, sognepræst.

Mette Pauline Boserup, 1768 - 1843, g.m. oberstleutnant Carl-Frederik Wilhelm Lewerk-huusen, 1749 - 1841.

Carl Frederik Wilhelm Lewerk-huusen, købmand, 1800 - 1856, g.m.

Ane Cathrine Jensen 1800 - 1879.

Caroline Frederikke Pauline Lewerk-huusen, 1836 - 1897, g.m. procurator Jørgen Winge, 1828 - 1897.

Margrethe Winge, 1879 - 1951, g.m. dommer H.H. Hvass, 1864 - 1935.

Frants Jørgen Hvass, 1908 -

Note ad side 36.

Slotsskriver Clemend Clemendsen blev ridefoged i 1656 og han blev amtsskriver efter 1660 (Karl Hansen side 69 og Thane side 27 - 28). Han har været en fremtrædende borger i Skanderborg. Han skænkede i 1653 en prædikestol til Skanderup kirke, hvor han også har et epitafium (Trap, 5 udgave, nr. 20 side 472 og Poul Jørgensen i Østjysk Hjemstavn, 1968, side 146). Han var en betroet mand hos lensmanden Gunde Rosenkrantz og bestyrede lenet under dennes fraværelse. Hvis man kan finde frem til, hvor Clemendsen boede, kan man derigennem placere kanslerens og hofprædikantens residens - og tømmermand Anders Jensens "Woning".

Note ad side 63.

Fam. Hvas V har på side 440 c den trykfejl, at sagen mellem Jens Hvass i Sejling og Jens Nielsen ibd. foretoges den 27. april 1633 og at Sejling er i Lysgaard herred. Det var den 11. maj 1633 og Sejling ligger i Hids herred.

Note ad side 73.

I udskriften fra landsarkivet vedrørende tingsvidnet fra 1605 (B) angives det i overskriften, at det er af 13. juni 1605, i Gern herred, udtaget af pakken: B 5 C 57 Rentekammerbreve 1791 - 92. I teksten anføres det, at tinget blev afholdt lørdag den 13. juli. Den 13. juni var en torsdag og den 13. juli var en lørdag. (Se R. W. Bauer, Kalender for Aarene fra 601 til 2200., Kjøbenhavn 1868).

Ad tingsvidne C. Ifølge samme kilde skulle den 20. august 1605 have været en tirsdag, medens den 20. juli var en lørdag.

Tingsvidnerne A, D og E blev efter deres tekst alle afholdt en lørdag, dog var E, den 9. maj 1639 en torsdag skønt det i tingsvidnet angives at være afholdt lørdag. Disse detaildateringer forekommer dog mindre væsentlige.

Note ad side 102:

Lektor, dr. phil. Hans H. Fussing, Odense, var gift med min kusine på mødrene side, Ellinor Vibeke Bülow.

Note ad side 118 : Washington.

J.Th. Flexner har givet oldefaderen John Washington en hård kritik. Han beskriver ham som en eventyrer, der kunne have optrådt som en person - ikke en helt - i en moderne western-film: han skal have været impliceret i et mord på 5 indianske udsendinge og have været en "most unscrupolous" forretningsmand, der blev gift i rækkefølge med to mindre velrenommerede søstre.

Note ad side 121:

Ved mit besøg i Sulgrave Manor fik jeg forevist det foran nævnte værk af Charles A. Hoppin. Jeg havde imidlertid rejsetravlt og måtte nøjes med at blade lidt i værket, som jeg regnede med at kunne låne senere på et bibliotek. Først da jeg så prøvede dette, blev det sagt mig, at det i England kun eksisterer i to eksemplarer, (?) et i British Museums bibliotek - og det i Sulgrave Manor. Den kan ikke lånes hverken i Skandinavien, England eller USA. Jeg må derfor støtte mig til den fra "Sunderland Place" givne oplysning om at Hoppin-værket ikke indeholder oplysning om en skandinavisk afstamning.

Note ad side 37:

Køberen på den auktion, derefter provst Seidelins begæring blev afholdt, var iøvrigt hans kone, Catharina Hansdatter, magister Nicol Seilins. Provsten blev derefter med sin provstinde boende i - eller flyttede tilbage til - præstegården, hvor han boede til sin død i 1737. Herefter manglede der en bolig til den efterfølgende præst, Christian Jensen Høegh, der blev præst i Stilling i 1727 og i Skanderborg 1737. Men i 1740 købte pastor Høegh en gård i Adelgade og ombyggede den til den præstegård, der fremdeles - i 1980 - er sognepræstens bolig. (Billete hos Poul Jørgensen, side 70).

Note ad side 118: Washington-historien.

Måske kommer man realiteterne i Washington sagen nærmest, hvis man repeterer B.T. for 24.4. 1934.: "Bror Mika digter. Chr. Hoff tegner". På en tegning ses George Washington, der med højtidelig mine læser i Aarhus Stiftstidende. Overskriften lyder: "Det påstås, at George Washington stammede fra den danske slægt Hvass".

Om gamle Washington man vød,
at Hvass hans Tip-Tip-Tip-Tip hed,
og dennes Tip-Tip-Tip var Jyde,
hvad der vil alle Jyder fryde.

Og naar vi rigtig efter ser,
skal nok det vise sig, Homer
i Danmark sine Ahner ha'de
og fik sit Navn fra Hummergade.

Sankt Peters Navn jo har en Klang,
der tyder stærkt på Dannevang.
Det vilde virk'lig os fornøje,
hvis det slaas fast, han var fra Køge.

At Moses var af Daneæt,
det hører man af Navnet let
Hans Navn blot en Metamorfose
har gennemgaaet fra Søborg Mose.

Fra Tellerup er Wilhelm Tell,
det gi'r sig ganske af sig selv,
og det er tydeligt Lasalle
har Lassen hedt og er fra Balle.

Fra os de bedste stammer ned,
Hvadenten man saa flere Led
maa gaa tilbage eller færre,
er alle Jyder for Vorherre.

Bror Mika.

36. Anvendte trykte kilder.

Oversigt over de anvendte kilder udover hvad der er efterset på Rigsarkivet og Landsarkivet.

Achelis, Thomas, Matrikel der Schleswigschen Studenten 1517 - 1864, København 1968.

Achen, Sven Tito, Heraldik i farver, Politikens forlag 1972 .

Arbucle, W.R., Washington, A Pictorial History. Published by Northern Notes, Helmdon House, Glebe Crescent, Washington, Tyne and Wear, England.

Bauer, R.W. Calender for Aarene 601 til 2.200, København 1868.

Becker, T.A., De ældste danske Archivregistraturer, København 1854.

Birket Smith, S.L.H.C.J. Kjøbenhavns Universitets Matrikel, 1611 - 1740.

Dahlerup, Troels, Det kongelige Rettertings domme og Rigens Forfølgninger fra Chr. III's tid, Gads Forlag 1881.

Danske Magazin, København 1745.

Dansk Biografisk Lexicon, C.F. Bricka, 1887 - 1905.

Dunn, Walde Hilary og Nathaniel Wright Stephenson, George Washington, New York, London, Toronto, 1940.

Egeberg, Edv., Silkeborg Slot, I-III, Steen Hasselbalchs forlag, København 1923.

Ekwall, Eilert, The Concise Oxford Dictionary of English Place-Names, Oxford, 1960.

Erslev, Kr. og W. Møllerup, Kong Frederik den Førstes danske Registranter, København 1879.

Fabritius, Albert og Harald Hatt: Håndbog i Slægtsforskning, I.H. Schultz Forlag, København 1963.

Flexner, J.Th., Washington, The indispensable man, O.C.K. 1976, trykt 1974.

Hansen, Karl, Beskrivelse over Skanderborg Bye og Slot, København, Forlag H.G. Brill, 1833.

Harrison Henry, Surnames of The United Kingdom (nævnt hos McClain) Hatt, Harald, se Fabritius A.

Heilskov, Chr. og H.E. Jensen: Dallerup sogn i Fortid og Nutid, trykt i Ry i 1948, J. Jensen Skyttes Bogtrykkeri, Heilskov i Aarhus Stifts

Aarbøger, 1908/27.

Heise, A. Historisk Tidsskrift, 5 rk. 5 bind.

Helk, Vello, overarkivar, dr. phil. Analecta Romana Instituti Danici, VI. Einar Munksgaard, København 1971.

Historisk Samfund for Aarhus Stift, årbøger.

Holtet, Blade af Skanderborg Bys Historie, 1933, i kommission hos Fr. Bock, trykt i Skanderborg Amtsbogtrykkeri, Holger C. Brix.

Hoppin, Charles A. Study of Washington Ancestry (Mit kendskab til bogens bemærkninger har jeg fra instituttet på Sunderland Place i Washington D.C. jvf. side 133.

F. Hvass. Samling af Meddelelser om Personer og Familier af Navnet Hvas. København J.H. Schultz forlag, 1861 - 1890.

Hübertz, J.R. Aktstykker vedkommende Staden Aarhus. København 1895.

Jacobsen, Lis, dr. phil og Erik Moltke, dr. phil. Danmarks runeindskrifter 1942, Munksgaards forlag.

Jensen, Arne Hall, Den Dansk-Amerikanske Historie, Arthur Jensens forlag, 1937.

Jensen, Gillian Fellows, dr. phil, English Place-Names such as Doddington and Donnington, artikel i Svenska Ortnamssällskapets Årsskrift 1974. (Fotokopi foræret mig af forfatteren).

Jensen, H.E. se under Heilskov, Chr.

Jonsson, Finnur, Snorri Sturluson, Heimskringla, Gads forlag 1911. Jydsk Historie og Topografi, Samlinger.

Jørgensen, Poul Johannes, Den danske Retshistorie, 1928.

Jørgensen Poul, Skanderborg Slotskirke, Grevas forlag 1972.

Kalkar, Ordbog over det ældre danske sprog 1300 - 1700 .

Kancelliets brevbøger.

Knudsen og Kristensen, Danmarks gamle tilnavne. Gads forlag 1936 - 46.

Kolderup-Rosenvinge, Udvalg af gamle danske Domme, København 1842.

Kaae, Alfred, Laasby Sogn gennem Tiderne. Kaaes Forlag, Kronhede, Ulfborg, 1948.

Kaae, Alfred, Sejer-Fejden i Gjern Herred, Østjysk Hjemstavn 1967.

Lund, Troels, Peder Oxe, et historisk billede, København 1906.

Mathiasen, Therkel, dr. phil, i Trap, Danmark.

McClain, The English Ancestry of the Washingtons of Virginia, 1932.

- Meidell, Fr. Om Skanderborg i Aarene 1619 - 27, Samlinger til jydsk Historie og Topografi.
- Miltersen, Jørgen, redaktør, Jul i Thy, 1978.
- Mollerup, W. Se Erslev.
- Moltke, Erik, se Jacobsen, Lis.
- Nicholson, Theodore, The Washington Ancestry, 1961, Privately printed by the Sunderland Antiquarian Society.
- Nygaards Samlinger, Rigsarkivet.
- Pape, T., M.A., F.S.A., The Wessington of Wessington in County Durham, 1932.
- Petersen, H. Ilum, Blade af Linaa sogns historie, 1954.
- Pettit, Sheila M., Washington Old Hall. The National Trust, 1976.
- Piper, Jean, Artikel i Brooklyn Daily Eagle, 11.6. 1925.
- Pontoppidans Danske Atlas.
- Rasmussen, O.F.C. Optegnelser om Gisselfeld, 1868.
- Rasmussen Poul, Silkeborg lens jordebog, København 1964.
- Samlinger til jydsk historie og Topografi.
- Secher, V.A. dr., Meddelelser fra det danske Rigsarkiv, 1906 - 18, side 471 ff. om opkaldsesskikke i østjyske Bondeslægter fra 17 - 18 Aarhundrede.
- Seidelin, Mogens, Den Seidelinske Slægtsbog, I - III. København 1943.
- Slægten Strange (Strunge), Danske Slægter, Aarhus.
- Smith, A.H. The Place-Names of the North Riding of Yorkshire, Cambridge 1928 (The University Press).
- Samme: English Place-Name Elements, smstds. 1956.
- Stemann, Chr. L.E., Den danske Retshistorie indtil Christian V.'s lov. København 1871.
- Stephenson, N., se Dunn, W.H.
- Thane L. Skanderborgs historie, 1830 - 1840 trykt 1908, A. Bernh. Larsen, Skanderborg.
- Washington, George Sydney Horace Lee, Cambridge: Washington Old Hall, The National Trust, 1979.
- Samme: The Earliest Washingtons and their Anglo-Scottish connexions, privately printed, Cambridge 1964.
- Waters, S.V. Henry F. Pamphlet on George Washingtons English Ancestry published 1889 (omtalt i "Washington Ancestry" i en artikel af T. Pape, MA.T.S.A.

Wiberg, S.V. personalhistoriske, statistiske og genealogiske Bidrag til en almindelig dansk Præstehistorie. 1870 - 71.

Wimmer, Ludv. F.A., professor, De danske Runemindesmærker, 1903 - 04.

Worsaae, J.J.A. Minder om de Danske og Nordmændene i England, Skotland og Irland, København 1851.

Østjydske Hjemstavn 1949 (Holtet, Skanderborg i 1660)

Aarboeg for Historisk Samfund for Aarhus Stift.

REGISTER OVER PERSONNAVNE OG ENKELTE STEDNAVNE.

Registeret omfatter ikke: hofprædikanterne, der er opregnet på side 32, de forfatternavne, der fremgår af listen over trykte kilder (nr. 36) og ejheller navnene på mine hjælpere, der er nævnt side 131.

- Adelgade, Skanderborg. 25, 29, 41, 44.
 Adelgaden, Aarhus. 16.
 Aggerholm, Christiana i Sejling. 84.
 Andersdatter, Beritte, kap. 30.
 Andersdatter, Karren, Sael, 46.
 Andersdatter, Maren, Sejling. 63.
 Andersen, Jens, Sael, 73, 75, 77, 78.
 Andersen, Just, delefoged, 66, 67.
 Andersen, Niels, Brassengård, 109, 110.
 Andersen, Thomas, 13.
 Baden, Laurs Ernstsens, rektor, 10.
 Bagge, Christen, 107, 108.
 Ball, Mary, George Washingtons mor, 119.
 Baner, Erich, 100.
 Barakstræde, Skanderborg, 42.
 Berentsen, Mogens, 34, 35.
 Bering, Vitus, 118.
 Berthelsen, Anders, 40, 44.
 Berthelsen, Peder, 44.
 Berthelsdatter, Anne gift Worm, 13.
 Birth, Sven, 109.
 Bonde, Laurits Andersen, Sorring, 105.
 Bonde, Margrethe Andersdatter, 105.
 Bonde, Sejer Andersen, 108. 105.
 Bordum, Peder, Skanderborg, 42, 43.
 Borgergade, Skanderborg, 41.
 * Brahe, Jørgen, 102.
 Brassengaard, 103, 109.
 * Boserup, H., C. og M., 131.

Brod, Poul, rådmand, 108, 109.
 Brou, Jochum Christensen, 13.
 Brudsdatter, Anne, 108.
 Bryrup mølle, 52.
 Bundesen, Jens, Sorning, 105.
 Bundesen, Sejer, 108.

 Christensdatter, Mætte, 64.
 Christensdatter, Kirsten, 92.
 Christensen, Josef, lærer, 113, 114, 115.
 Christensen, Rasmus, Røgen, 86.
 Christensen, Søren, Skanderborg, 39, 40, 43, 44.
 Clemindsen, Clemind, skriver, 34, 36, 132.
 Colding, Povl Andersen, sognepræst, Skanderborg, 32.

 Dallerup, 26.
 Daa, Klaus, 96.

 Ebbesen, Per, 100.
 Elufsdatter, Ormstrup, 91.
 Eriksdatter, Anna, 33.
 Erichsen, Peder, Skouffegaard, 16.
 Erntsen, Laurs, magister, 10, 130.

 Farre, 109.
 Fiskergade, Aarhus, 16.
 Frandsen, Hr. Anders, 16, 26.
 Frandsen, Jens, Horsens, 16.
 Frandsen, Jens, sognepræst, Skanderborg. 31.
 Frantsdatter, Anne, 16.
 Frantsdatter, Gertrud, 16.
 Frantsdatter, Karen, 15, 16, 26.
 Frantsdatter, Maren, 16.
 Frantsdatter, Mette, gift Pedersen, 16.
 Frederiksen, Knud, 60.
 Friis, Christian til Borreby, kansler, 34.
 Friis, Christian til Kragerup, kansler, 34.
 Friis, Herman, kaptajn, 14.
 Friis, Johan, kansler, 95, 100.
 Friis, Jørgen, Hald. 94.

- Frost, Niels, Skostedt, 99, 100.
 Frost, Søren Jensen, borgmester i Aarhus, 66.
 Funder, 23, kap. 14.
 Fussing, Hans H., 102, 99,
 Gandisgården, Linaa, 12, 13.
 Gansisgården, 12.
 Gern, 55.
 Gillenstjerne, Knut, 100.
 Gjødesdatter, Barbara, 105.
 Grøn, Johanne, 105.
 Gyldenstjerne, Karene til Tanderup, 101.
 Gjødesen, Jens, 21.
 Glob, Anders, 92.
 Gundesdatter, Inger, Kaas, 96.
 Gyssel, Anne, 108.
 Hald, kap. 24.
 Halland, 7.
 Hallandsslægten, 7.
 Halvdanar Svarta, 116.
 Hansen, Jens, 94.
 Hansen, Jesper, sognepræst, Skanderborg, 32, 37.
 Hansen, Strange, Toustrup, 42.
 Hanthelmand, Just, gartner, Skanderborg, 43.
 Hasse, Jens, Resendal, 108.
 Helgi Inn Hvassi, 116.
 Henriksen, Klaus, kromand, Skanderborg, 43, 44.
 Hertburn, William de, 122, 126.
 Hofprædikanter, 31.
 Holmer, regimentsskriver, Dallerup, 26, 27.
 Horsens, 10.
 Horsens skole, 10.
 Hvass, Skanderborg lens regnskab, 1496, 112.
 Hvass, Anders, dræbt 1546, kap. 27, (99).
 Hvass, Anders, provst, Serup og Lemming, 17, 54.
 Hvass, Anders, Sorring, 100, 104.
 Hvass, Anders, Woel, 59.

- Hvass, Anders, 1665, 17.
Hvass, Anders Sørensen, 69.
Hvass, Anders (Sørensen), Seesten, 62.
Hvass, Anne, Ormstrup, 92.
Hvass, Berete Jensdatter, 83,80.
Hvass, Beritte, 100, 103, 106.
Hvass, Christen Nielsen, (Seesten) 69.
Hvass, Christen (Jensen), Seesten, 62.
Hvass, Cidsel Jensdatter, 1676, 18.
Hvass, Anna Nelsdatter (Seesten) 62, 69.
Hvass, Anna Thomasdatter, Sejling, 64.
Hvasdatter, Beritte, kap. 30.
Hvass, Erik, slotsfoged, Hald, 94, 96.
Hvass, Erik, Mors, 93, kap. 25.
Hvass, Erik, Ormstrup, 55, 91, 92, 93, 96.
Hvass, Esper, Tved, 100.
Hvass, Frants, ambassadør, (15) 126.
Hvass, Frants, 1668, 18.
Hvass, Gunvald, runesten, 114, 115.
Hvass, H.H. (nr.12) 10.
Hvass, Jens, Erik Lykkes fuldmyndige, 101 ff.
Hvass, Jens, Brassengaard, 109.
Hvass, Jens, Faistrup, 103.
Hvass, Jens, Mette Rosenkrantz foged, 101 ff.
Hvass, Jens, landsdommer til Kaas, 91, 96, 106.
Hvass, Jens, Storing, 64, 69.
Hvass, Jens Andersen, Skanderborg, 7, kap. 1-5, 54, 91.
Hvass, Jens, 1673, 26, 18.
Hvass, Jens Funder, 55, 56, 57.
Hvass, Jens, (Seesten) 69.
Hvass, Jens, Seiling, 63, 69.
Hvass, Jens, Toustrup, 68, 69.
Hvass, Jens Madsen, 27.
Hvass, Jens, regimentsskriverfuldmægtig, 26, 27.
Hvass, Jens (Nielsen), Seesten, 62, 63, 69.
Hvass, Jens Pedersen, Røgen, 80, 86, 87.
Hvass, Jens Rasmussen, 76, 79, 86, 88.

- Hvass, Jens Sørensen, Storning, død 1639, 10, 64, 65, 66, 68, 69, 70, 71.
- Hvass, Jens (Sørensen) (Seesten) 62, 71, 69.
- Hvass, Jens Sørensen, Toustrup, 68.
- Hvass, Jens Søffrensen, Storning, 65, 66, 67, 10.
- Hvass, Jens, kapitelsskriverens mulige farfar, 18, 21, 22.
- Hvass, Jens, smed, Silkeborg, 55.
- Hvass, Jens, 1673, Vinderslevgaard, 18.
- Hvass, Karen Sørensdatter, 63.
- Hvass, Kirsten Nielsdatter, (Seesten) 63, 64.
- Hvass, Kirsten, Ormstrup, 91.
- Hvass, Kirsten, Ormstrup, 91.
- Hvass, Kirsten Pedersdatter, 64.
- Hvass, Kirsten, Sejling, 63, 69.
- Hvass, Kirsten Rasmusdatter, 73, 74, 80, 88.
- Hvass, Las, (Lasse), Ormstrup, 91.
- Hvass, Las, Sejling, 63.
- Hvass, Las, Thisted, 7.
- Hvass, Lasse, 7.
- Hvass, Laurits, Ormstrup, 91.
- Hvass, Maren Andersdatter, 62.
- Hvass, Maren Jensdatter, 17, 88.
- Hvass, Maren (Nielsdatter, Seesten) 62.
- Hvass, Maren Nielsdatter, Storning, 66, 69.
- Hvass, Maren Terbensdatter, 10, 18, 21-23, 45, 49, 51-53, 91.
- Hvass, Mathias, Thisted, 7.
- Hvass, Matthis, Sejling, 64.
- Hvass, Mette Christensdatter, Sejling, 64.
- Hvass, Mette Nielsdatter, 1780, 84.
- Hvass, Mætte Niels Hvass'es, 63.
- Hvass, Nes, Vindum sogn, 103,
- Hvass, Niels, Sejling, 1746, 63.
- Hvass, Niels, Hids Herred 58.
- Hvass, Niels, Gjødvad, 58.
- Hvass, Niels Jensen, død 1596, 69.
- Hvass, Niels (Jensen, Seesten), 62, 63, 69.
- Hvass, Niels Matthiesen, Sejling, 64.

- Hvass, Niels Sørensen (Seesten) 62, 69, 71.
Hvass, Niels Sørensen 1748, 63.
Hvass, Palli, Vammen, 110.
Hvass, Palli, Galten, 110.
Hvass, Peder, præst i Serup, 54, 111, 112.
Hvass, Peder Nielsen, 62, 69.
Hvass, Peder (Nielsen, Seesten) 62.
Hvass, Peder, Ormstrup, 91.
Hvass, Peder Hermansen, 111.
Hvass, Peder Sejling, 64.
Hvass, Peder, præst, kap. 32.
Hvass, Per, Fjelsø sogn, 103.
Hvass, Rasmus, Toustrup, 73, 74, 76, 77, 79, 80, 81, 83, 88.
Hvass, Rasmus Jensen, Sorring, 87, 88.
Hvass, Rasmus Jensen, Toustrup, 74, 75, 80, 81, 83, 88.
Hvass, Rasmus Rasmussen, Sorring, 87, 88.
Hvass, Sidsel, se Cidsel, 18.
Hvass, Sidsel Jensdatter, 1676, 18 ff.
Hvass, Svend Andersen, 7.
Hvass, Søren Jensen, Sejling, 62, 63, 69, 71.
Hvass, Søren, Dalbygaard, Gern herred, 59.
Hvass, Søren, Sejling 1623, 62, 63, 69.
Hvass, Søren, 1644, 63.
Hvass, Søren (Jensen, Seesten), 69, 70, 71.
Hvass, Søren, Tvillum, 59.
Hvass, Søren Jensen, Storring, 10, 65, 66, 67, 71.
Hverring, Claus, rektor, 11, 130.
Høver, 64, 65.
Ibsen, Lauris, Resendal, 109, 110.
Iversen, Jens grovsmed, 40, 44, 41, 48.
Jensdatter, Anne, Toustrup, 74, 75.
Jensdatter, Berete, 74, 75, 76.
Jensdatter, "Johan", Toustrup, 74, 75.
Jensdatter, Karren, Sahl, 73, 75, 77, 78, 81.
Jensdatter, Maren, Toustrup, 72, 74, 75, 76, 82.
Jensen, Anders, Skanderborg, 10, 21, 22, 23, 52, 53, 57, 71.
Jensen, Anders, Funder, 55, 56.

- Jensen, Anders, (Tange, Sejling, Balle, Grauballe, Sinding, Svostrup, Lysgaard herred, Knudstrup, Elkær, Elsborg, Højbjerg, Hørup, Kjellerup, Mausing, Vium, Bjerring, Grølsted, Haarup, Skorup, Laven, Ejstrup, Isenn, Kærshoved, Snede, Them, Vorret, Fogstrup, Vinderslev. 58, 59, 60.
- Jensen, Anders, Sejling, 23, 57, 61.
- Jensen, Anders, Skrædder, 48, kap. 11.
- Jensen, Anders, Tange, 23, 57, 58, kap. 16.
- Jensen, Anders, tømrer, 22, 24, 25, kap. 10, 11, 53.
- Jensen, Christen, hofprædikant, 33.
- Jensen, Christen, Sael, 73, 75, 77, 78.
- Jensen, Frants, skipper, Aarhus, 15, 16, 18.
- Jensen, Gillian Fellows, dr. phil. 124.
- Jensen, H.E., Dallerup, forfatter, se kildeoversigt.
- Jensen, Ida, 42.
- Jensen, Jacob, 44.
- Jensen, Kirsten Rasmusdatter, Voel,
- Jensen, Laurids, Røgen, 86.
- Jensen, Laurits, murermeister, 38, 45.
- Jensen, Matz, 59.
- Jensen, Niels, Woel, 73, 74, 75, 82.
- Jensen, Simon, rektor, 10.
- Jensen, Søren, Balle, 61.
- Jensen, Søren, birkeskriver, 44.
- Jensen, Søren, Lejermålssag, 33.
- Jensen, Søren, forrig borger i Aarhus, 15.
- Jensen, smed i Funder, 55.
- Jensen, Søren, Storning, 65, 68, 70.
- Jensenius, Andreas, 27.
- Jenssøn, Rasmus, Skanderborg, 45.
- Jepsen, Laurids, Brassengård, 109.
- Jespersen, Per, Sundby, 99.
- Joensen, Rasmus, 45.
- Jærggården, Skanderborg, 45.
- Kanslerens gård, Skanderborg, 34, 36, 43.
- Kiel, 27.

Klitgård, C., 7.
Knudsen, Marren Jensdatter, Storrिंग, 75, 80, 74.
Knudsen, Niels, 75.
Knudsen, Niels, Storrिंग, 74, 80, 82.
Knutssen, Knutt, 99.
Knutssen, Niels, Skioldberg, 99.
Kock, Lars Rasmussen, Skanderborg, 38, 44, 41.
Krabbe, Erik 96.
Krabbe, Karen, Erik Lykkes 101.
Krafse (Krause) Eyles, 96.
Krause, Jesper, Basnæs, 95.
Krummedige, Drude, 93.
Krumpen, Jørgen, 93.
Krumpen, Otto, kap. 23, 93 ff, 100,
Krumpen, Stygge, 93.
Kungsback, Halland, 7.
København, 11, 14, 27, 28.
Kaas, Bjørn, Vordingborg, 95.
Kaas, Erik, Hald, 92, 94.

Langballe, Mette Pauline, gift Sommerfeldt, 131.
Langballe, Niels, krigsråd, 131.
Larsen, Palli, 109.
Lassen, Jens, 109.
Lassen, Jes, 109.
Lassen, Palli, 109, 110.
Lassen, Pouel, 109.
Lauridsdatter, Maren, Toustrup, 74, 75, 80.
Lauridsen, Anders, 16.
Lauridsen, Peder, Røgen, 80.
Lauridsen, Rasmus, 105.
Lauridsen, Sejer, 105.
Lauritsen, Anders, Aarhus, 16.
Lauritsen, hr. Jost, Aaby, 13.
Lauritsen, Niels, Tingskriver, Skanderborg, 38, 44.
Laurits, smed, Gern, 56.
Laursen, Anders, Aarhus, 16.

Laursen, Berete Jensdatter, Flensted, 75, 80, 86.
Laursen, Peder, Røgen, 80, 86, 87.
Laursen, Per, Flensted, 74, 75, 76, 80, 83.
Lergrav, 18.
Lewerk-huusen, Carl Frederik Wilhelm, 131.
Lewerk-huusen, Mette Pauline, 131.
Lewerk-huusen, Ane Cathrine, 131.
Lewerk-huusen, Caroline Frederikke Pauline, 132.
Linaa, 11, 12, 13, 54, 59, 108.
Lunde, Neels, Ennese, 108.
Lykke, Anne, 93.
Lykke, Eiler, 101.
Lykke, Erik, 101.
Lykke, Niels, 101.
Madsen, Jacob, hofprædikant, 33.
Madsen, Jacob, professor, 33.
Meilgade, Aarhus, 17.
Melchiorsen, Daniel, 39, 40, 44, 48.
Michelsen, Jacob, skipper, Aarhus, 16.
Mikkelsdatter, Gertrud, af Kaas, 96.
Mogensdatter Christense, 13.
Mogensen, Jens, dommer, 100.
Mogensen, Jens, Røgen, 86.
Moltke, Erik, dr. phil., 86.
Mortensen, Jens, 78, 79, 75.
Mortensen, Jens, Herskind, 73, 75, 81.
Mortensen, Niels, 73, 75, 78, 79, 81.
Mortensen, Niels, Herskind, 55, 56, 64, 75.
Mortensen, Rasmus, Skanderborg, 40, 44, 48.
Munck, Oluff, lensmand, 100.
Mundt, Peder, lensmand, 33, 34.
Munksdatter, Barbara, 108.
Munk, Ide, 102.
Muus, Thora Eriksdatter, 91.
Müller, Johannes, dr., 11, 14.
Müller Sophus, dr. phil. 86.

- Møller, Laurids Michelsen, 1691,
 "N", borger i Skanderborg, 34, 35.
 "N.N." 43.
 Nielsdatter, Anne, Toustrup, 73, 75, 77, 78, 81, 83.
 Nielsdatter, Biritte, 108, 110.
 Nielsdatter, Maren, 66, 67, 71.
 Nielsen, Anders, Skive, 13.
 Nielsen, Dynis, skipper, 16, 17.
 Nielsen, Jens, Flensted, 73, 75, 79, 81, 82.
 Nielsen, Jens, Sejling, 63.
 Nielsen, Jesper, Røgen, 86.
 Nielsen, Laurits, Kiersgaard, 61.
 Nielsen, Mattis, 109, 110.
 Nielsen, Mikkel, Kaas, 96.
 Nielsen, Niels, Fogstrup, 60, 61, 79.
 Nielsen, Per, Aptrup, 75, 79, 81.
 Nielsen, Peter, Skanderborg, 35, 42, 43.
 Nielsen, Per, Apstrup, 73, 81, 75.
 Nielsen, Poul, hjulmand, Skanderborg, 31, 38.
 Nielsen, Rasmus, tømrer, 1615, 45.
 Nielsen, Rasmus Væver, Skanderborg, 38, 45.
 Niels Madsens gang, Skanderborg, 19.
 Nielsen, Søren, Dallerup, 73, 75, 77, 78, 79, 81.
 Niels, smed i Lemming, 56.
- Obel, Anna Eriksdatter, 33, 34, 35, 36, 48.
 Obel Jørgen Pedersen, sognepræst, Skanderborg, 32, 33, 35, 36.
 Overgaard, Linaa, 12.
 Ormstrup, 55, 91.
 Oxe, Inger, Jørgen Brahes, 102.
 Oxe, Peder, 102.
- Pallis, Anni, 110.
 Pallesen, Las, 109.
 Palsen, Las, 109.
 Pedersdatter, Ane, Toustrup, 73, 74, 76, 79.
 Pedersen, Anders, København, 14.
 Pedersen, Christen, slagter, Skanderborg, 45.

- Pedersen, Jesper, herredsfoged, 72, 108.
Pedersen, Las, Funder, 56.
Pedersen, Peder, Fredericia, 16.
Pedersen, Rasmus, 82.
Pedersen, Torben, 49, 50, 51.
Persdatter, Mette, 99.
Persen, Per, Horsens, 60.
Perssen, Mogens, Hundborg herred, 99.
Piper, Jean, journalist, New York, 117 ff.
Poulsen, Mikkel, 64.
Puiset, du, biskop, 122.
Præstegyden, Skanderborg, 19, 24, 28, 29.
Paaske, Rasmus, Skanderborg, 44, 45.
Rasmusdatter, Kirsten, Voel, 73, 75, 77, 79, 80, 83.
Rasmusdatter, Marren, Herskind, 73, 75, 78, 79.
Rasmussen, Anders, Skanderborg, 31, 43.
Rasmussen, Berthel, 13.
Rasmussen, Jens, Røgen, 86.
Rasmussen, Jens, Skanderborg, 44.
Rasmussen, Jens, Toustrup, 73, 74, 75, 79, 82, 83.
Rasmussen, Mikkel, Skanderborg, 35, 41, 42.
Rasmussen, Rasmus, Sorring, 85.
Rasmussen, Rasmus, 82.
Rasmus Tømmermand, 28.
Regel, Anders Nielsen, magister, 10, 130.
Rosenkrantz, Anne 93.
Rosenkrantz Christoffer, 93.
Rosenkrantz, Gunde, 132.
Rosenkrantz, Holger, 12.
Rosenkrantz, Mette, 101.
Rosenkrantz, Oluf Nielsen, 102.
Rosensparre, Steen til Skarholt, 102.
Rytter, Søren, Student, 14.
Røgen, 23, 55, 86, 87, 80.
Sahl, 113 ff.
Seesten, H.B.N., arkivar, 62.

- Segemand, Peder, Skanderborg, 43.
Seidelin, Jørgen Hansen, sognepræst, 32, 37, 131.
Seidelin, Nicol, sognepræst, Skanderborg, 32, 37, 131,
Seidelin, Witta Nichelsdatter, 131.
Sejersen, Erik, 1637, 108.
Sejersen, Iver, 100, 104, 106.
Sejersen, Jens, 106, 108, 109, 110.
Sejersen, Laurits, 106, 107, 108.
Sejling, 23, 55, 61, 63, 64, 71.
Serup, 11, 55.
Sierup, (Serup), 11.
Silkeborg slot og len, 11, 56, m.fl.
Skanderborg, 24, 28, kap. 11, 55.
Skanderborg skole, 24, 40.
Skanderup, 25.
Skeiby, Lisbjerg, Aaby, 10.
Skolegade, Skanderborg, 30.
Skolen i Skanderborg, 43.
Skræder, Anders Jensen, 26-28, 39 ff.
Skram, Erick, landsdommer, 100.
Skytte, J. Jensen, 26.
Skytte, Søffren Christensen, 39.
Slesvicenus, 27.
Slesvigske studenter, 27.
Slotsgade, Skanderborg, 29.
Sminge, 56.
Soderup, 7.
sognepræster i Skanderborg, 31 ff.
Sommer, F.C., 7.
Sommer, Christian, 92.
Sommer, Hr. Niels, 26.
Sommerfeldt, Hedvig, gift Boserup, 131.
Sommerfeldt, Melchior, 131.
Sorning, 23, kap. 21.
Sporup, 12.
Stegemann, Peder, Skanderborg, 43.
Stilling, 32.

- Storegade, Skanderborg, 29, kap. 11, 41.
 Storring, 23, 55, 64 ff.
 Stouby, 10.
 Strange, 42.
 Strunge, 42.
 Sulgrave Manor, 121.
 Svane, Hans, Aarhus, 17.
 Svane, Maren, 17.
 Svendsen, Anders, Soderup, 7.
 Søffrensen, Hans, murmand, Skanderborg, 31, 38, 42.
 Søffrensen Mads, Gern, 56.
 Søffrensen, Morten, Skanderborg, 30, 31, 43.
 Søffren, tømmermand, Skanderborg, 28, 31, 43.
 Søgade, Skanderborg, 30.
 Søndergade, Skanderborg, 29.
 Sørensen, Hans, murmand, 31.
 Sørensen, Jens, 67, 68.
 Sørensen, Mads, Funder, 56.
 Sørensen, Per, Sal, 73, 75, 79, 81.
 Sørensen, Rasmus, Skanderborg, 33, 34.
 Tandrup, 101.
 Tange, 55.
 Tebbestrup - slægten, 27.
 Terben, 49.
 Terbensdatter, Maren, 10, 18, 21, 22, 23, 45, 49, 51, 52, 53, 91,
 kap. 12.
 Terbensen, kap. 12.
 Terbensen, Christen, 53.
 Terbensen, Jens, 50, 51, 52, 53.
 Terbensen, Laurids, 51.
 Terbensen, Niels, 49, 50, 51.
 Terbensen, Søren, 52, 53.
 Testamentet, 7, 10 ff., 23, 128.
 Thisted, 7.
 Thommesen, Rasmus, 45, 108.
 Thomsen, C.J.T., dommerfuldmægtig, Aarhus, 17.
 Thorsen, P.G. professor, 114.

Thott, Vibeke, 12.
Thorbjørn, 49.
Torbjørnsen, Søren, 49, 50.
Torbjørnsen, Peder, Bryrup mølle, 52.
Thorbjørnsen, Peder, bødker, Skanderup, 52.
Thomesen, Rasmus, Klinturp, 45.
Torbiørnsen, Søren, 49.
Toustrup, 71 ff.
Torben, 49.
Torbiørnsen, Søren, 49.
Trudsholm, 93,
Tulsted, 27.
Tved, 100.
Tvis, 100.
Tyrsting herred, 49.
Tømmermand Anders Jensen, - se Jensen, Anders.
Tønder, 27.

Udsen, Laurits Ebbesen, lensmand, 33.

Vandkunsten, København, 14.
Varberg, 7.
Warner, Mildred, George Washingtons bedstemoder, 119.
Washington, George, 117 ff.
Wass, England, sted og personer 123 ff.
Viborg, 55.
Wiffertsen, Jon, 92.
Wiffertsen, Kirsten Christensdatter, 92.
Villadsen, Niels, 107.
Villadsen, Søren, 107.
Willers, Herman, København, 14.
Willers, Sigbret, 14, 130.
Willumsen, Søren, Røgen, 86.
Willumsen, Niels, Sejling, 63.
Wimmer, Ludv. F.A. professor, 115.
Vinderslevgaard, 26, 27, 61.
Vinderslev, 59.
Winge, Jørgen, 132.
Winge, Margrethe, 131.

Vognsen, Jens, 102.
Worm, Ane, 13.
Worm, Anne Berthelsen, 13.
Worm, Berthel Jensen, 13.
Worm, Christense, Mogensdatter, 13.
Worm, Hans, 11, 12, 13.
Worm, Hedvig, 13.
Worm, Jens, 11, 12, 13, 14.
Worm, Maren, 13.
Worm, Morten, 13.
Worm, Sidsel, 118.
Worsøe, H., arkivar, Viborg, 72, 94.
Worsaae, J.J.A. professor, 123.
Vrold, 28.
Wullenwever, 93.
Væver, Rasmus Nielsen, Skanderborg, 45.
Øde Bøge, 65 ff., 69.
Østergade, Skanderborg, kap. 11.
Aaby, Skeiby, Lisbjerg, 10.
Aakjær len, 28.
Aalborg Stiftsbibliotek, 7, 131.
Ørum, 26.
Aarhus, 11, 15, 16, 23, 27, 55.

FORTEGNELSE OVER TRYKFEJL I SUPPLEMENT I.

- Side 41. Linje 22 f.o. In Externo - læs: In Exteris.
Side 90. Ad nr. 38. : 15. december - læs: 15. februar.
Side 90. Ad nr. 39. : døbt 16. april 1967.
Side 90. Linje 8 f.n. Blefast - læs: Belfast.
Side 114. Linje 14 f.n. Tre børn, 71 - 73. Læs: tre børn 74 - 76.
Side 125. Linje 3 f.o., Ryslinde. Læs: Ryslinge.
Side 125. Linje 7 f.n. Alexis Hvass 87. Læs: 67.
Side 126. Linje 11 f.n., Johan Laurits. Læs: John Laurits.
Side 227. Linje 10 f.n. Tiløb. Læs: Tikøb.
Side 258. Linje 5 f.n. 11. januar 1920. Læs. 11. juli 1920.
Side 259. Linje 10 f.n. tilføjes: uddannet som fotograf.
Side 268. Linje 17 f.o. lærer ved Lyngaa. Læs: Lærer i Lyngaa.
Side 270. Ad 657, Anna Kohl Lauritzen. Læs: Anni Kohl Lauritzen.
Side 346. Linje 2 f.n. 365. Læs: 363.
Side 372. Linje 4 f.n. indføjes: Storgaard, Inger Hvass, 556.
I Stamtavle nr. 14 rettes navnet for nr. 657 til: Anni.

